

rim

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ nr. 1-2 (165-166) / 2018

DIN SUMAR

- Arestarea ministrului plenipotențiar al României la Petrograd, C. Diamandy, în presa românească, memorialistica franceză și monografii americane
- Unele aspecte ale componenței nominale a membrilor întâiului Congres al Ostașilor Moldoveni
- Problematika Primului Război Mondial în „Revista de Istorie Militară” editată de Centrul pentru istorie și științe sociale al Bundeswehr-ului (3)

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ

Publicația este editată de Ministerul Apărării Naționale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiiilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, coordonator național al Proiectului de Istorie Paralelă: NATO – Tratatul de la Varșovia

COLEGIUL DE REDACȚIE

- General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Academician DINU C. GIURESCU, Academia Română
- Dr. JAN HOFFENAAR, Președintele Comisiei Olandeze de Istorie Militară
- Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT, London University
- Colonel (r) dr. PETRE OTU, directorul științific al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. MIHAI RETEGAN, Universitatea București
- Conferențiar univ. IULIAN FOTA, Academia Națională de Informații
- Dr. SERGIU IOSIPESCU, cc. șt., Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. ALEXANDRU DUȚU, Universitatea „Spiru Haret”
- Prof. univ. dr. MARIA GEORGESCU, Universitatea Pitești
- Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

SUMAR

• Istorie medievală

- ALEXANDRU MADGEARU – Ultima etapă a războiului dintre Imperiul Bizantin și Primul Țarat Bulgar (1014-1018)..... 1
- CLAUDIU NEAGOE – Vânătorii domnești în Țara Românească și Moldova (secolele XVI-XVIII) 8

• Centenarul Marii Uniri din 1918

- SORIN CRISTESCU – Arestarea ministrului plenipotențiar al României la Petrograd, C. Diamandy, în presa românească, memorialistica franceză și monografiile americane 14
- DRAGOȘ ILINCA – Anticipând victoria? Ofensiva de primăvară a Germaniei în Primul Război Mondial..... 25
- ANATOL LEȘCU – Unele aspecte ale componenței nominale a membrilor întâiului Congres al Ostașilor Moldoveni 37
- CERASELA MOLDOVEANU – Martor la evenimentele din Ucraina 1918: peripețiile unui aviator român..... 49
- SORIN NEGOIȚĂ – Problematika Primului Război Mondial în „Revista de Istorie Militară” editată de Centrul pentru istorie și științe sociale al Bundeswehr-ului (3) 59
- MANUEL STĂNESCU – Relațiile româno-ucrainene în perioada 1917-1919 69

• Recenzii

- SORIN CRISTESCU – Militärgeschichte [Istorie Militară], revistă de educație istorică, nr. 4/2017 77
- EVA GALAMBOS – Mihály Krámlı, „Calea fluvială dunăreană în perioada Primului Război Mondial” 79

• Viața științifică

- Simpozionul „1918 – De la Chișinău la Alba Iulia”
- SORIN CRISTESCU 81
- Sesiunea de comunicări „Crucea Eroilor Neamului de pe Muntele Caraiman – un simbol pentru Centenarul Războiului Reîntregirii României”
- CERASELA MOLDOVEANU 82
- Reuniunea Comitetului Director Permanent (CSC) al Consorțiului Parteneriatului pentru Pace al Academiiilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate – Gdynia (Polonia), 5-8 februarie 2018
- CARMEN RÎJNOVEANU 86
- Conferința „We are NATO”, 23 martie 2018, Cluj
- ȘERBAN PAVELESCU 89
- Din activitatea științifică a Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară în anul 2017 – Redacția 91

• Revista este inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice în Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C”.

• Poziția revistei în lista-catalog a publicațiilor este la numărul 5017
ISSN 1220-5710

CONTENTS

• Medieval History

- *ALEXANDRU MADGEARU* – The Last Stage of the War between the Byzantine Empire and the First Bulgarian Tsarate (1014-1018) 1
- *CLAUDIU NEAGOE* – The Princely Hunters in Wallachia and Moldavia (16th-18th Centuries) 8

• The Centenary of the Great Union

- *SORIN CRISTESCU* – The Arrest of C. Diamandy, Romania's Plenipotentiary Minister in Petrograd, as Reflected in the Romanian Press, French Memoirs and American Monographs 14
- *DRAGOȘ ILINCA* – Anticipating Victory? German Spring Offensive in the First World War 25
- *ANATOL LEȘCU* – Some Observations regarding the Nominal Composition of the First Moldovan Military Congress 37
- *CERASELA MOLDOVEANU* – Witness to the Events in Ukraine in 1918: the Journey of a Romanian Aviator 49
- *SORIN NEGOIȚĂ* – World War 1 in the "Review of Military History" Published by the Center for Military History and Social Sciences of the Bundeswehr (3) 59
- *MANUEL STĂNESCU* – Romanian-Ukrainian Relations during 1917-1919 69

• Reviews

- Militärgeschichte [Military History], Periodical of Historical Education, no. 4/2017
- *SORIN CRISTESCU* 77
- Mihály Krámlı, "Danube Waterway during the First World War" – *EVA GALAMBOS* 79

• Scientific Life

- Symposium "1918 – From Chișinău to Alba Iulia" – *SORIN CRISTESCU* 81
- Symposium "Heroes' Cross on Caraiman Peak – a Symbol for the Centenary of the War of Reunification" – *CERASELA MOLDOVEANU* 82
- The Reunion of the Steering Committee of the Partnership for Peace Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes – Gdynia (Poland), February 5-8, 2018 – *CARMEN RÎJNOVEANU* 86
- Conference „We are NATO”, March 23, 2018, Cluj – *ȘERBAN PAVELESCU* 89
- From the Scientific Activity of the Institute for Political Studies of Defence and Military History in 2017 91

- Responsabil de număr: PETRE OTU
- ALEXANDRU VOICU – redactor
 - ION MIHAIU – coperta
- ELENA LEMNARU – tehnoredactare computerizată

Adresa redacției: strada Constantin Mille nr. 6, cod 010142, București, sector 1,
telefon: 0213157827, telefax: 004021-3137955, <http://ispaim.mapn.ro/pages/view/88>

ULTIMA ETAPĂ A RĂZBOIULUI DINTRE IMPERIUL BIZANTIN ȘI PRIMUL ȚARAT BULGAR (1014-1018)

ALEXANDRU MADGEARU *

Abstract

The revival of the Bulgarian tsarate under the rule of Samuel determined a long series of wars with the Byzantine Empire. After a period of Bulgarian victories, the Byzantine army was able to take revenge. In the offensive campaigns led between 997 and 1004 was conquered a large part of the territory recovered by Samuel, including the area crossed by Via Egnatia. The last stage of the conflict began in 1014, with a Bulgarian attack against Thessaloniki. The counteroffensive of Basil II destroyed the powerful defences set by the Bulgarians in the Kleidion gorge. In the following years the Byzantine army continued to conquer the Macedonian fortresses; the following tsars Gabriel Radomir, John Vladislav and Presian tried in vain to resist with their diminished forces. The capital Ohrid was occupied in 1018. Two new provinces were organized on the territory of the former tsarate: Sirmium and Bulgaria (with the residence at Skopion). Basil II applied a policy of conciliation with the local population (among them, the Aromanians living all over the former Bulgaria), offering some fiscal and religious advantages to the entire people, and functions to some aristocrats.

Keywords: Byzantine Empire, Bulgaria, Macedonia, Basil II, Samuel, battle of Kleidion, Via Egnatia, Thessaloniki

În studiul anterior¹ despre campania armatei bizantine în Bulgaria în anul 971 m-am referit, în final, și la restabilirea puterii statale bulgare, într-o regiune periferică a țaratului, Macedonia de vest, prin revolta declanșată în 976, de către cei patru fii ai comitelui Nikola, Samuel, David², Moise și Aron. Până la urmă, Samuel a fost cel care a ajuns conducătorul mișcării de eliberare de sub stăpânirea bizantină a populației care trăia în țaratul care fusese supus în 971, populație care nu era exclusiv bulgară. Diferite regiuni ale fostului stat, în special cele montane (Haemus, Rhodopi, Macedonia)

erau locuite și de aromâni, denumiți „vlahi” în izvoarele bizantine și sârbe. Familia comitelui Nikola era bulgară, dar nu este exclusă nici înrudirea cu o familie aromână, fapt sugerat de purtarea unui nume latin, *Traian*, de către unul dintre fiii ultimului țar, Ioan Vladislav³ (o posibilă origine parțial aromânească a familiei a fost presupusă de Xenopol și Iorga⁴). În orice caz, statul condus de Samuel era considerat atât de către acesta, cât și de către bizantini, ca o continuare a țaratului bulgar care avusese capitala la Preslav. Capitala statului bulgar renăscut s-a aflat mai întâi la Prespa, după care s-a

* Cercetător științific gr. I, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

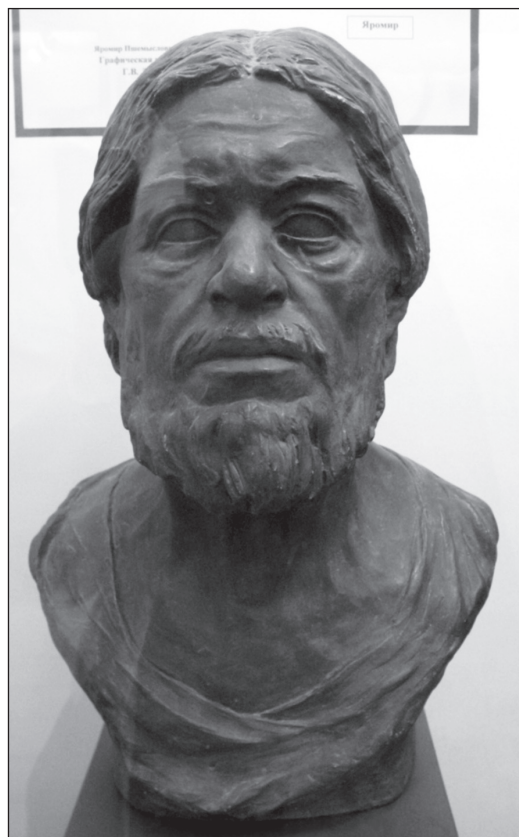
mutat la Ohrida. Puterea sa militară depindea de fidelitatea conducătorilor locali, stăpânii diferitelor cetăți sau orașe, dar această fidelitate era incertă și se putea schimba în funcție de desfășurarea evenimentelor. Bizantinii au speculat această posibilitate de a atrage de partea lor pe unii comandanți locali, în diferite momente ale războaielor purtate între 976 și 1018. Se poate spune chiar că în acest îndelungat război, diplomația a avut uneori rezultate mai eficiente decât armata.

Profitând de războaiele civile care se desfășurau pe atunci în Imperiul Bizantin, forțele bulgare din Macedonia au reușit să obțină mai multe victorii majore contra armatei bizantine, care au culminat cu cea de la Serdica (Sofia), din 17 august 986. În următorul deceniu, Samuel a recucerat cea mai mare parte din fostul țarat, cu excepția Thraciei, dar având în plus Diocleea (Muntele Negru) și o parte din Epir. Ceea ce era foarte grav pentru interesele Imperiului Bizan-

tin era dobândirea de către bulgari a controlului asupra principalelor căi de comunicație din Europa de Sud-Est: Via Egnatia (Dyrrachion – Thessalonica), coridorul Morava-Vardar și Dunărea până la Delta. În 997, Samuel s-a proclamat țar, dar în același an armata bizantină a reușit să obțină o mare victorie la râul Spercheios (în Thessalia) contra celei bulgare care făcuse o incursiune în Grecia. După acest moment critic, Samuel s-a aliat cu ducele maghiar Géza pentru a găsi un sprijin la nord (Gavril Radomir, fiul lui Samuel, s-a căsătorit cu o fiică a lui Géza)⁵.

Inițiativa strategică a revenit armatei bizantine în anii 997-1001. Ofensivele desfășurate pe mai multe direcții au condus la recucerirea Thesaliei, Macedoniei de est, a Thraciei, precum și a provinciei dunărene care fusese și ea abandonată după campania lui Samuel din 986. Ofensiva pe direcția Dunării a culminat cu cucerirea cetății Vidin în anul 1002. În aceste condiții a intervenit o stare de ostilitate între Bulgaria și unguri, chiar în primii ani de domnie ai lui Ștefan I, devenit și el aliat al lui Vasile II. Atunci, în 1001-1002, s-a rupt și căsătoria lui Gavril Radomir cu prințesa maghiară. După ce s-a asigurat de controlul asupra regiunii dunărene, Vasile II a pornit ofensiva contra centrului statului lui Samuel, cucerind cetatea Skopion (Skopje) în 1004, cu cooperarea trupelor trimise de Ștefan I. Cetatea a fost predată de Roman, fratele fostului țar Boris II, care intrase în serviciul imperiului după cucerirea din 971. El primise rangul de *patrikios* și comanda asupra acestei cetăți. După ce Skopion fusese cucerită de Samuel în anul 991, Roman a rămas în continuare în fruntea orașului. În 1004, el a revenit în tabăra bizantină.⁶

Nu este clar ce s-a întâmplat după 1004. Paul Stephenson a presupus că după această victorie majoră, Vasile II a încheiat un tratat de pace cu Samuel pe o durată de zece ani, prin care recunoștea statul bulgar limitat la Macedonia. Împăratul nu ar fi intenționat desființarea Bulgariei, fiind satisfăcut de redobândirea regiunii dintre Dunărea de Jos și Stara Planina, precum și a portului Dyrrachion de la Marea Adriatică, punctul final al drumului care pornea de la Thessalonica (*Via Egnatia*), de mare importanță strategică și economică (în 1005). Bulgaria strict macedoneană ar fi

Țarul Samuel. Reconstrucție facială

urmat să devină un stat clientelar, înconjurat de aliați ai Imperiului Bizantin⁷. Totuși, cronicarul Ioannes Skylitzes scria că Vasile II a continuat să atace Bulgaria în fiecare an, ceea ce ar presupune că acel acord de pace, dacă a existat, nu a rezistat decât foarte puțin timp. Recent, Anthony Kaldellis presupunea chiar că Ioannes Skylitzes a evitat să intre în detalii, pentru a ascunde unele succese pe care Samuel le-ar fi obținut în perioada 1005-1014.⁸

Ultima etapă a confruntării dintre Imperiul Bizantin și țaratul lui Samuel din Macedonia (1014-1018) a început printr-un atac bulgar mai grav decât de obicei, rezultatul fiind escaladarea conflictului. Acest atac a fost executat de David Nestoritzes asupra Thessalonicului, cândva la începutul verii anului 1014. El a fost respins de garnizoana orașului comandată de ducele Theophylaktos Botaneiates⁹. După aceea, Vasile II a pornit contraofensiva spre centrul statului lui Samuel. Samuel își pregătise bine defensiva, beneficiind de avantajele oferite de fortificarea căii de acces spre ceea ce mai rămăsese din statul său. Această cale era defileul *Kleidion* din muntele Belasica, în apropiere de cetatea Strumica, pe drumul dintre Serres și Skopion. Numele este un diminutiv al cuvântului grecesc *kleis* („cheie”). Bulgarii denumesc trecătoarea Ključ, iar cronica lui Ioannes Skylitzes a înregistrat și denumirea *Kimbalongon*, care nu este altceva decât transcrierea grecească a numelui aromân *Câmpulung*.¹⁰ Toponimul reflectă existența acolo, a unor comunități de aromâni, suficient de numeroase și de vechi pentru a impune denumirea.

Sursele care aduc precizări suplimentare față de cele din cronica lui Ioannes Skylitzes despre confruntările bizantino-bulgare din anii 1014-1018 sunt ultima parte a istoriei lui Yahya ibn-Said¹¹ și o relatare anonimă inclusă

în așa-numita *Historia Imperatorum*¹². În cele ce urmează, vom expune de fapt rezultatele celor mai noi cercetări despre bătălia care a schimbat cursul evenimentelor, cercetări care au fost publicate în ultimii ani în Bulgaria.

Bulgarii au pregătit un sistem de fortificații destinate unei apărări în adâncime în defileul Kleidion și în zona învecinată, care urma să blocheze accesul armatei bizantine spre nucleul statului lor. Drumul prin defileu conducea la puternica cetate Strumitsa (Tsarevi Kuli), care la rândul ei controla accesul spre Ohrida. Între munții Belasica și Ogražden a fost amplasat un baraj lung de 3 km, compus din segmente de val de pământ, palisadă și zid de piatră, în spatele căruia se afla o tabără în care se puteau adăposti 2000 de militari. Pe muntele Ogražden se află cetatea Samuilova krepost, principalul element al sistemului defensiv (o fortificație cu incintă de piatră și prevăzută cu un turn, construită la începutul secolului al XI-lea). Pe același munte au fost identificate și mai multe posturi de supraveghere. Un val dublu cu funcția de avanpost al acestei linii principale de apărare a fost identificat mai recent chiar la intrarea în defileu, în zona satului Kolarovo. Sistemul defensiv era gândit ca o capcană în care să cadă inamicul venit dinspre est¹³.

Armata bizantină a plecat în marș pe direcția Constantinopol – Mosynopolis – Serres. În fruntea ei se afla chiar împăratul Vasile II. Bătălia din defileul Kleidion a fost de fapt o operațiune desfășurată de-a lungul mai multor zile, care a început prin ocuparea unei poziții în fața palisadei construite de bulgari, care bloca accesul în defileu. Timp de mai multe zile, asalturile au eșuat, astfel că împăratul a acceptat planul propus de Nikephor Xiphias (ducele de Philippopolis, unul dintre cei mai experimentați generali din epocă): un detașament a urcat

Harta războaielor bizantino-bulgare

muntele Belasica, pe timpul nopții, pe potecile care ajungeau în spatele dispozitivului bulgar. Acțiunea a fost indeplinită, și se presupune că acest corp de armată a fost călăuzit pe poteci de către păstorii aromâni care trăiau pe acolo, cei de la care a fost aflată și denumirea *Câmpulung*. A fost evitat astfel barajul care închidea defileul. Ajuns în spatele dispozitivului bulgar, acest corp de armată a declanșat atacul. Efectul surprizei a fost devastator pentru bulgarii care nu cunoșteau nimic despre manevra de învăluire. A urmat lovitura frontală a corpului principal al armatei bizantine. În această luptă din 29 iulie 1014, o mare parte dintre bulgarii care ocupaseră poziția fortificată care nu a mai servit la nimic au fost masacrați, și au fost luați numeroși prizonieri. Forțele bulgare rămase s-au retras la Matzoukion („Măciuca”, alt toponim dat de aromânii din zonă), unde a avut loc altă luptă, de asemenea câștigată de armata bizantină. Fortificația respectivă a fost amplasată în apropiere de Makrievio.¹⁴

Prizonierilor li s-au scos ochii, și au fost trimiși așa la Samuel, care reușise să fugă la Prilep (unde pe atunci se afla doar un mic fort¹⁵). Văzându-i pe cei 15.000 de orbi care făcuseră parte din armata sa nimicită, Samuel ar fi murit de supărare, la 6 octombrie 1014. Aceasta este tradiția înregistrată de Ioannes Skylitzes (Kekaumenos știa că au fost luați ca prizonieri 14.000 de bulgari¹⁶). Veridicitatea informației despre prizonieri a fost pusă la îndoială de diverși istorici, cel puțin în privința numărului celor orbiți (scoaterea ochilor era pedeapsa aplicată rebelilor, nu prizonierilor obișnuiți)¹⁷. Acum se știe însă că moartea lui Samuel a fost pricinuită de o rană gravă la cap, desigur căpătată în luptă. Faptul a fost stabilit prin studierea osemintelor sale, păstrate în

ctitoria sa, biserica Sfântul Achillios, situată pe insula omonimă din sudul lacului Prespa. Mormântul a fost cercetat în 1969 de Nikolaos Moutsopoulos¹⁸.

După victoria din defileu, armata comandată de Vasile II a înaintat spre cetățile Strumitsa și Matsoukion. Trupele comandate de Theophylaktos Botaneiates au primit misiunea să distrugă fortificațiile bulgărești de pe traseul spre Thessalonice, dar într-un anume loc au fost surprinși într-o ambuscadă; ducele de Thessalonice a fost ucis. Această victorie a bulgarilor l-a determinat pe Vasile II să renunțe la asedierea Strumitsei și să se îndrepte spre Melnik, un oraș destul de important încă de pe atunci, care s-a predat. De acolo, s-a îndreptat spre Mosynopolis, unde a aflat vestea morții lui Samuel. Operațiunile au mai continuat prin atacarea cetăților Moglena și Vodena¹⁹.

Rezultatele ofensivei din 1014 au evidențiat fragilitatea puterii militare a Bulgariei macedonene, care nu mai dispunea de forțele numeroase și bine echipate din regiunile țaratului cucerite de bizantini până în 1005²⁰. După moartea lui Samuel, a urmat la putere Gavril Radomir (15 octombrie 1014), despre care doar un izvor dubios, *Cronica Preotului din Diocleea*, a consemnat că a purtat lupte contra lui Vasile II. De fapt, armata bizantină a continuat acțiunea de recuperare a teritoriului controlat de Bulgaria macedoneană. Gavril Radomir nu a apucat să domnească decât câteva luni (la Bitola), fiind ucis în august 1015, de vărul său Ioan Vladislav (fiul lui Aron, cel care fusese omorât în 987 din porunca lui Samuel), care s-a răzbunat astfel pentru crimă. În timpul domniei lui Ioan Vladislav s-a încercat încheierea unei alianțe cu pecenegii (o solie trimisă de Krakras, comandantul de la Pernik, a fost interceptată de

Bătălia de la Kleidion.

După: G. Mitrev, *Samuilovata...*, p. 450.

strategul de la Dristra). Ioan Vladislav a rezistat în fortificația de la Bitola, care a fost ridicată în aceste împrejurări, în anii 1015-1016, după cum o atestă o inscripție descoperită acolo. Singura acțiune ofensivă despre care avem cunoștință este tentativa de recucerire a orașului Dyrachion, care fusese recuperat de Vasile II în 1005. Această campanie din primăvara anului 1018 s-a încheiat cu o bătălie pierdută de bulgari. Ioan Vladislav a fost și el ucis.²¹

După această nouă înfrângere, pentru aristocrații bulgari care comandau diferitele cetăți ale țaratului a devenit clar că nu mai au altă șansă decât să se supună lui Vasile II. Țarina Maria (soția lui Ioan Vladislav) s-a supus și ea împăratului. Mesajul ei a ajuns la împărat pe când acesta se afla la Strumitsa²². În continuare, Vasile II a avansat spre Skopion, unde comandant era Niculitzas cel tânăr. În urmă cu ani, un Nikulitzas fusese comandant al cetății Servia. În campania din 1002, el a fost înfrânt, luat la Constantinopol și făcut patriciu. Dar el a trădat, revenind de partea lui Samuel, după care a fost întemnițat²³. Acest comandant de la Skopion din 1018 era probabil fiul celui din 1002, dar nu este clar dacă acesta din urmă poate fi identificat cu cel menționat de Kekaumenos ca strateg al vlahilor din thema Hellada în anul 980. Mai probabil acela era bunicul celui din 1018²⁴. A urmat ocuparea capitalei Ohrida. Bogățiile aflate în palat au fost împărțite soldaților, iar cetatea a fost demantelată. Se pare chiar că unii dintre conducătorii locali l-au invitat pe împărat să ia puterea în Bulgaria, după moartea lui Ioan Vladislav (informație consemnată de cronicarul arab Yahya ibn Said). Fiul lui Ivan Vladislav, Presian II, a domnit și el timp de câteva luni în 1018. După ce a renunțat la domnie, a primit titlul de *magistros* și apoi mai multe funcții în armata bizantină. Odată cu aceasta se încheia existența țaratului bulgar.²⁵

După desființarea țaratului bulgar, s-au constituit themele Bulgaria și Sirmium. Reședința comandantului noii theme Bulgaria a fost fixată nu la Ohrida, ci la Skopion, căci acesta era un oraș cu o poziție strategică mai favorabilă, situat pe malul râului Axios (Vardar), cale de comunicație între Dunăre și Thessalonic. Cetatea de la Skopion a fost consolidată și extinsă după ce a devenit comandamentul themei Bul-

garia (ceea ce se vede în prezent, cetatea Kale, este de epocă otomană). Primul duce al themei Bulgaria a fost David Arianites, de origine posibil albaneză. Anterior, el comandase ducatul de Thessalonic. În subordinea lui se aflau strategii care comandau principalele cetăți ale provinciei Bulgaria.²⁶ Thema Sirmium a fost organizată în partea de nord-vest a fostului țarat (inclusiv orașele Belgrad și Braničevo). În 1018, ducele de Thessalonic Constantin Diogenes l-a capturat pe „strategul” bulgar de acolo, al cărui nume *Sermon* menționat de Ioannes Skylitzes este de fapt creat printr-o confuzie cu numele cetății²⁷. Thema Sirmium avea un cap de pod la nord de Dunăre, la Cuvin (Dibiskos), unde se afla și o parohie a episcopiei de Braničevo.²⁸

În privința populației cucerite, este de remarcat politica de conciliere pe care a aplicat-o Vasile II. Cel mai important fapt a fost menținerea plății dărilor în natură, nu în monede. Patriarhia bulgară a fost desființată, dar noua eparhie de la Ohrida care a înlocuit-o, cu rang de arhiepiscopie autocefală, a fost încredințată clerului bulgar, pentru a câștiga încrederea populației. În această nouă arhiepiscopie erau incluși ca enoriași, menționați în mod separat, și aromânii („vlahii”) care trăiau în diferitele regiuni ale fostului țarat. Este posibil ca noul statut al aromânilor să fi fost acordat drept răsplată pentru colaborarea în războiul contra lui Samuel. Numeroși frunțași bulgari, foști supuși ai țarului Ioan Vladislav, au fost integrați în armata sau administrația imperială, dar în alte provincii, cât mai îndepărtate. Cetățile lor au fost fie distruse, fie trecute sub conducerea unor militari bizantini. Vasile II s-a înfățișat astfel ca un pacificator, dar având grijă să elimine acea elită militară care ar fi putut reprezenta o amenințare, o potențială sursă de refacere a statului bulgar²⁹. Pe alți boieri bulgari i-a lăsat să se bucure în continuare de proprietățile lor, pentru a le câștiga încrederea; de asemenea, a încurajat căsătoriile mixte, pentru a se stinge ura dintre cele două neamuri. În continuarea *Cronografiei* lui Ioan Skylitzes se consemna că Vasile II a ordonat ca poporul să se supună șefilor săi (*archontes*), ca să poată trăi după cum obișnuiau pe vremea lui Samuel³⁰. Aceasta înseamnă că acești șefi au fost integrați în sistemul administrației locale care a fost instalată în teritoriul fostului țarat.

Începând din 2014, atât în Bulgaria, cât și în Republica Macedonia, se comemorează lupta eroică a lui Samuel, Gavril Radomir și Ioan Vladislav contra agresiunii bizantine, dar în perspective diferite, determinate politic, care sunt prezente de multă vreme în istoriografia și ideologia politică a celor două state. În Republica Macedonia, Samuel este considerat în mod oficial fondatorul națiunii slave macedonene, diferită de cea bulgară, în timp ce în Bulgaria se insistă pe continuitatea existenței statale bulgare într-o parte a statului bulgar unitar, adică în Macedonia. La un mileniu după înfrângerea sa, Samuel a devenit, la fel ca Alexandru cel Mare, un pilon al mitologiei naționale a statului desprins din federația iugoslavă, un mijloc de legitimare a identității sale contestate atât de Grecia, cât și de Bulgaria. Osemintele lui Samuel, dezvelite de arheologul grec N. Moutsopoulos în 1965 (insula Sfântul Achillios aparține Greciei) și depuse la Muzeul civilizației bizantine de la Salonic, au devenit obiect de dispută, Bulgaria cerând restituirea lor, pentru a fi reînhumate în biserica „Sfinții 40 de mucenici” de la Veliko Tărnovo. Încă nu s-a ajuns la un acord în această privință³¹.

NOTE

¹ A. Madgearu, *Campania împăratului Ioan Tzimiskes în Bulgaria din anul 971. Un model de soluționare a conflictelor pentru actualele superputeri*, „Revista de Istorie Militară”, 2016, 5-6 (157-158), p. 4.

² David a fost ucis de niște „vlahi” denumiți „hoditai”, care aparțineau probabil unei formațiuni a armatei bizantine care păzea drumurile și trecătorile. Locul unde s-a petrecut incidentul, „Stejarii Frumoși”, se afla în zona actualei localități Bilisht din Albania. Ioannes Scylitzes, *Synopsis historiarum*, recensuit I. Thurn, Berlin, New York, 1973, p. 329; John Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811–1057*. Translation and notes by J. Wortley, Cambridge, 2010, p. 312; V. Bogrea, *Sur les Vlaques “oditai” de Cédrenus*, „Bulletin de l’Institut pour l’Étude de l’Europe Sud-Orientale”, 7, 1920, 7-9, p. 51-52; M. Gyóni, *Skylitzes et les Valaques*, „Revue d’Histoire Comparée”, 25, 1947, n.s., tome 6, 2, p. 163-169; E. Stănescu, *Byzantinovlachica. I. Les Vlaques à la fin du Xe siècle-début du XIe siècle et la restauration de la domination byzantine dans la Péninsule Balkanique*, „Revue des Études Sud-Est Européennes”, 6, 1968, 3, p. 407-417; R. C. Lăzărescu, *Din nou despre vlahii din cronica lui Skylitzes*, „Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg”, 7 (11), 1979, p. 357-368; A. Lazarou, *Laroumain et ses rapports avec le grec*,

Thessaloniki, 1986, p. 67-69; P. M. Strässle, *Krieg und Kriegführung in Byzanz: die Kriege Kaiser Basileios II. gegen die Bulgaren (976-1019)*, Köln, 2006, p. 155.

³ Ioannes Scylitzes, ed. Thurn, 360; trad. Wortley, Cambridge, 2010, p. 340. Pentru aceeași interpretare vezi și E. Stănescu, *Byzantinovlachica...*, p. 431; A. Risos, *The Vlachs of Larissa in the 10th Century*, „Byzantinoslavica”, 51, 1990, 2, p. 206-207; P. M. Strässle, *Krieg...*, p. 158, 333. S. Pirivatrić, *Personal names in the ruling families of the First Bulgarian Empire in the second half of 10th and early 11th centuries. Some observations on their political implications*, în *Evropejskijat Iugoiztok prez vtorata polovina na X – načaloto na XI vek. Istoriya i kultura. Meždunarodna konferentsija Sofia, 6-8 oktombri 2014 g.*, ed. V. Gjuzev, G. Nikolov, Sofia, 2015, p. 594 arată că numele a fost dat după cel al împăratului, din motive necunoscute.

⁴ A. D. Xenopol, *L’Empire valacho-bulgare*, „Revue Historique”, 16, 1891, 47 (septembre-décembre), p. 301; N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. III. *Ctitorii*, ed. de V. Spinei, București, 1993, p. 3-4.

⁵ F. Makk, *Relations hungaro-bulgares au temps de prince Géza et du roi Étienne Ier*, în *Hungaro-Bulgaria, V. Szegedi Bolgarisztika*, Szeged, 1994, p. 27-29; P. M. Strässle, *Krieg...*, p. 157-158; I. Mladjov, *Bulgarians and Magyars as Allies and Rivals across the Early Medieval Frontier*, în *Evropejskijat...*, p. 73-74.

⁶ Ioannes Skylitzes, ed. Thurn, p. 346; trad. Wortley, p. 328-329; H. Dimitrov, *Die Magyaren in Makedonien (X.-XII. Jh.)*, „Bulgarian Historical Review”, 23, 1995, 3, p. 9-10; I. Mladjov, *Bulgarians...*, p. 75; P. Pavlov, *Vekăt na Tsar Samuil*, Sofia, 2014, p. 138-150.

⁷ P. Stephenson, *The Legend of Basil the Bulgar-Slayer*, Cambridge, 2003, p. 21-22.

⁸ A. Kaldellis, *Streams of Gold, Rivers of Blood. The Rise and Fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade*, Oxford, 2017, p. 120.

⁹ Ioannes Skylitzes, ed. Thurn, p. 350; trad. Wortley, p. 332; C. Holmes, *Basil II and the Governance of Empire (976-1025)*, Oxford, 2005, p. 412; T. Tomov, *Ključ 1014 g.*, Sofia, 2015, p. 96-97.

¹⁰ Ioannes Skylitzes, ed. Thurn, p. 348; trad. Wortley, p. 330-331. Toponimul a fost explicat în acest mod de M. Gyóni, *Skylitzes...*, p. 169-173; E. Stănescu, *Byzantinovlachica...*, p. 413; P. Soustal, *Überlegungen zur Rolle der Toponyme in der historischen Geographie*, în K. Belke, F. Hild, J. Koder (hrsg.), *Byzanz als Raum. Zu Methoden und Inhalten der historischen Geographie des östlichen Mittelmeerraumes*, Wien, 2000, p. 213; M. Salamon, *The Belasitsa Battle or Belasitsa Military Operation?*, în *Evropejskijat...*, p. 114-115; T. Tomov, *Ključ...*, p. 26-33.

¹¹ *Histoire de Yahya-ibn-Said d’Antioche*, vol. III. Édition critique du texte arabe préparée par I. Kratchkovsky et traduction française annotée par F.

Micheau et G. Troupeau, în *Patrologia Orientalis*, vol. 47, Turnhout, 1997, p. 373-559. Nu am putut consulta volumul, dar pasajele respective sunt citate în diverse studii care mi-au fost accesibile.

¹² Este denumirea convențională dată unei continuări la cronică lui Georgios Monachos, editată în Georgii Monachi, dicti Hamartoli, *Chronicon ab orbe condito ad annum P. Chr. N. 842 et a diversis scriptoribus usque ad a. 1143 continuatum nunc primum ad fidem codicis Mosquensis...*, edidit E. de Muralt, Petropoli, 1859. Pentru acest izvor insuficient valorificat, vezi M. Salamon, *The Belasitsa...*, p. 108-113; T. Tomov, *Ključ...*, p. 44-49.

¹³ Z. Rujak, *Sistemot na odbraibeni fortifikatsii vo potbelasičkiot i strumičkiot region od vremeto na samoilovite vojni (X-XI vek) (The system of defence fortifications in the Belasica and Strumica region from the time of Samuel's wars (X-XI century))*, în *Samuilovata država vo istoriskata, voeno-poliitčkata, dukhovnata i kulturnata traditsija na Makedonija (Samuel's state in the historic, military-political, spiritual and cultural tradition of Macedonia)*, Strumica, 2015, p. 161-180; G. Mitrev, *Samuilovata krepost-dema v Ključkata klisura – novi terenni proučvanija i nabljudenija (Samuil's fortress – dema in the Klyuchkata Klisura area- new field surveys and observations)*, în *Evropejskijat...*, p. 432-450; V. Neševa, *Военноопорни пунктове на българския цар Самуил в долините на Средна Струма и Струмешница през 1014 г. (Military bases of the Bulgarian Tsar Samuil in the valleys of Middle Struma and Strumeshnitsa rivers in 1014)*, ibidem, p. 451-466; Ts. Komitova, *Ukrepnenieto na khālma Samuilova krepost – tsentralno zvono ot pregradnata stena - "dema" pri Belasitsa, în Khilijada godini ot bitkata pri Belasitsa i ot smärtta na Tsar Samuil (1014-2014)*, Sofia, 2015, p. 167-195; T. Tomov, *Ključ...*, p. 73-78.

¹⁴ M. Salamon, *The Belasitsa...*, p. 121-139; T. Tomov, *Ključ...*, p. 79-126.

¹⁵ V. Kravari, *Villes et villages de Macédoine occidentale*, Paris, 1989, p. 320; P. M. Strässle, *Krieg...*, p. 175.

¹⁶ Cecaumeno, *Raccomandazioni e consigli di un galantuomo (Strategikon)*. Testo critico, traduzione e note di M. D. Spadaro, Alexandria, 1998, p. 85 (cap. 49).

¹⁷ P. Schreiner, *Die vermeintliche Blendung. Zu den Ereignissen vom Kleidion im Jahr 1014, în Evropejskijat...*, p. 170-190.

¹⁸ P. Stephenson, *The Legend...*, p. 11; P. Pavlov, *Vekät...*, p. 158-161.

¹⁹ Ioannes Skylitzes, ed. Thurn, p. 351-352; trad. Wortley, p. 333-334; J. Ferluga, *Quelques problèmes de la politique byzantine de colonisation au XIe siècle dans les Balkans*, „Byzantinische Forschungen”, 7, 1979, p. 39-40; C. Holmes, *Basil II...*, p. 413; P. M. Strässle, *Krieg...*, p. 119.

²⁰ I. Ivanov, *Tsar Samuel Against Emperor Basil II. Why Did Bulgaria Loose the Battle With the Byzantine Empire at the Beginning of the 11th century*, „Studia Ceranea. A Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe”, 1, 2011, p. 210-212.

²¹ Ioannes Skylitzes, ed. Thurn, p. 355-356; trad. Wortley, p. 335-338; G. N. Nikolov, *The Bulgarian aristocracy in the war against the Byzantine Empire (971-1019)*, în *Byzantium and East Central Europe*. Ed. by G. Prinzing, M. Salamon, P. Stephenson, Cracow, 2001, p. 148-149; P. M. Strässle, *Krieg...*, p. 162.

²² Ioannes Skylitzes, ed. Thurn, p. 357-358; trad. Wortley, p. 338-339.

²³ G. N. Nikolov, *The Bulgarian...*, p. 146-147.

²⁴ Pentru Niculitzas, comandantul vlahilor din thema Hellada în anul 980, vezi A. Madgearu, *România și armata bizantină*, „Revista de Istorie Militară”, 2013, 1-2 (135-136), p. 29-30.

²⁵ C. Holmes, *Basil II...*, p. 427; I. Mladjov, *Bulgarians...*, p. 82.

²⁶ V. Kravari, *Villes...*, p. 160-162; R. Mihajlovski, *A collection of medieval seals from the fortress Kale in Skopje, excavated between 2007 and 2012*, „Byzantium. Revue internationale des études byzantines”, 86, 2016, p. 261-265.

²⁷ Ioannes Skylitzes, ed. Thurn, p. 365-366; trad. Wortley, p. 345; G. N. Nikolov, *The Bulgarian...*, p. 149-150; C. Holmes, *Basil II...*, p. 423, 425. Monedele de aur imitate după cele bizantine, emise de *Sermon stratilates*, atribuite acestui comandant bulgar, sunt falsuri produse prin anii 1870 (Vezi E. Oberländer-Târnoveanu, *Notes on the Beginnings of the Bulgarian Medieval Coinage*, „Acta Musei Varnaensis”, 3/1, 2005, p. 188, 190; I. Jordanov, *Le monnayage du dernier défenseur de Sirmium en 1018 (Une énigme de l'histoire et de la numismatique bulgare au Moyen Age)*, „Bulgarian Historical Review”, 39, 2011, 1-2, p. 135-139).

²⁸ Vezi pe larg în A. Madgearu, *The Church Organization at the Lower Danube, between 971 and 1020*, în *Études byzantines et post-byzantines*, IV, Iași, 2001, p. 80-84.

²⁹ J. Ferluga, *Quelques problèmes...*, p. 42-47; C. Holmes, *Basil II...*, p. 419-420; A. Kaldellis, *Streams...*, p. 124-126.

³⁰ E. Th. Tzolaki, *Η Συνέχεια της Χρονογραφίας τοῦ Ἰωάννου Σκυλίτση* (Ioannis Scylitzes Continuation), Thessaloniki, 1968, p. 162.

³¹ http://www.grreporter.info/en/samuel_bones_exchange_greek_church_relics_failure/13576; <http://www.balkan.eu.com/plevneliev-bulgaria-rest-tsar-samuils-bones-greece/>.

VÂNĂTORII DOMNEȘTI ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA (secolele XVI-XVIII)

CLAUDIU NEAGOE *

Abstract

Some medieval historical sources note that the hunt was one of the pleasures of the Wallachian and Moldavian princes. Dimitrie Cantemir for example, mentions that in Moldova there has long been the tradition of organizing 4 hunting parties per year. At first, the princely hunters were free men, having the role of supplying the reign of the Princely Court, for later to be included in the category of servants of the Moldavia and Wallachia rulers and to have military attributions. They were organized in small companies, formed by 50-90 people, and commanded by captains (căpitani, vătăfi).

***Keywords:** Captain of hunters, hunters, military servants, Princely Court, Vallachia and Moldavia*

Ajuns în Țara Românească în toamna anului 1583, în calitate de secretar al principelui Petru Cercel (1583-1585), italianul Franco Sivori observa, printre altele, faptul că boierii valahi se îndeletniceau, majoritatea timpului, „cu slujba la curte, cu călăritul, cu întreceri ostășești și cu **vânătoarea** (s.n.)”¹. Prin urmare, vânătoarea era una „ocupațiile” boierilor munteni din veacul al XVI-lea. Sivori însuși a luat parte la o mare partidă de vânătoare organizată de Petru Cercel, probabil în pădurile din apropierea Târgoviștei. Sivori consemnează faptul că, la vremea aceea, Țara Românească era extrem de bogată în animale sălbatice ca „iepuri, cerbi, căprioare, mistreți, vulpi, lupi și urși”, la care se adăugau „potârnicchi, [...] fazani,

găini, găște și rațe sălbatice, turturele, prepelițe și sturzi și alte păsări mici în mare număr”².

La mijlocul veacului al XVII-lea, Paul de Alep, odată ajuns în Țara Românească, avea să consemneze despre obiceiul domnitorului Matei Basarab (1632-1654) de a merge la o mare vânătoare în ajunul Crăciunului: „În ajunul Nașterii Domnului [vodă] a trimis de i-a vestit pe oștenii lui care se aflau în oraș, printr-un toboșar care a colindat orașul bătând din darabană, ceea ce este la ei semn de adunare. S-au strâns la el cu steagurile lor, el a ieșit în trăsură și ei s-au înșirat înaintea lui într-un mare alai, cu tobe, trâmbițe și corni în urmă [...]. Au ieșit astfel la vânătoare, [...], că așa se obișnuiește, din vechime, ca la sărbătoarea

* Conf. univ. dr. habil., Universitatea din Pitești.

Nașterii Domnului, precum și a doua zi după Sâmbăta Luminată, mesele domnești să fie pline de vânat. [...]. Iar la căderea nopții s-au întors cu pradă bogată. În urma trăsorii [domnului] mergeau căruțe pline de vânat: porci mistreți, iepuri, vulpi, urși pentru joacă, apoi păsări sălbatice precum fazani, potârnicși, porumbei și altele asemenea”⁷³.

Potrivit lui Dionisie Fotino, înainte de venirea domnilor fanarioți ar fi existat, printre numeroasele cete militare ale Țării Românești, și „ceata vânătorilor”, care număra 1 000 de oameni, 500 pedestri și 500 călări⁴. Informația a fost preluată de Nicolae Bălcescu, acesta considerând însă că în veacul al XVI-lea au existat doar 500 de vânători domnești sub comanda unui „vătaf”, care ar fi fost însărcinat, cel puțin până la apariția agăi⁵, „cu poliția capitalei”⁶.

De la ieromonahul Gavriil, cărmuitorul (*protos*) mănăstirilor de la Muntele Athos, aflăm că Neagoe Basarab fusese, în timpul domniei lui Radu cel Mare (1495-1508), „mai mare peste vânători”⁷. Istoricul Nicolae Stoicescu a contestat însă acest lucru⁸, el relevând faptul că documentele interne din perioada domnitorului mai sus amintit, Neagoe a deținut dregătoria de mare postelnic (decembrie 1501 – 19 ianuarie 1509)⁹.

Prima mențiune documentară despre vânători, în Țara Românească, o avem din vremea lui Alexandru Coconul (1623-1627), mai precis din 28 august 1624, dată la care amintitul domnitor împuternicea pe ieromonahul Dorothei, egumenul mănăstirii Hotărani din județul Romanai să ia vama de pește „de la toți vânătorii de pește” din balta Plosca, județul Dolj¹⁰.

În Țara Românească, au existat două categorii de vânători: unii au fost oameni liberi, ei numărându-se, probabil, printre slugile domnești¹¹, iar alții au fost țărani dependenți (rumâni) ai marilor boieri¹². La începutul domniei lui Matei Basarab, vânătorii domnești au constituit o „ceată”, în fruntea căreia s-a aflat mai întâi un vătaf sau ceauș, iar mai apoi un căpitan sau iuzbaș. La 18 aprilie 1633 apare atestat documentar Voinea ceauș de vânători¹³, iar la 2 iunie 1707 apare menționat Miclea iuzbaș de vânători¹⁴. E foarte probabil, ca din veacul al XVII-lea vânătorii să fi avut și atribuții militare¹⁵.

În urma „reformei militare” întreprinsă de Constantin Mavrocordat în cursul anului 1739,

Scenă de vânătoare (sf. sec. XVI),

Cahlă-placă de la Cerbureni, județul Argeș

(Sursa: Maria-Venera Rădulescu, *Meșteșug, artă, document. Cahlele din Țara Românească (secolele XIV-XVII)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2016, p. 216, Pl. LV/1)

Matei Basarab (1632-1654)

Portret de Marcus Boschini (sec.XVII)

vânătorii au fost trecuți în rândul slujitorilor domnești. Astfel, *Condica de porunci a visteriei* consemnează, la 1 septembrie 1739, 2 steaguri de vânători, cu 2 căpitani, 7 zapcii și 165 de slujitori. Primul steag, format din 99 de slujitori, avea în frunte pe Preda căpitan, iar cel de-al doilea, format din 66 de slujitori, era condus de Radu căpitan¹⁶. Vânătorii domnești s-au aflat în slujba Curții Domnești de la București, ei fiind nelipsiți din alaiurile domnilor fanarioți veniți de la Înalta Poartă. Îi găsim menționați astfel în alaiurile care s-au organizat la intrarea în București a lui Alexandru Ipsilanti (8 februarie 1775)¹⁷ și Nicolae Mavrogheni (17 mai 1786)¹⁸.

Din *însemnările* cronicarului Grigore Andronescu aflăm că la 1798, sub domnia lui Constantin Hangerli, în subordinea marelui spătar se afla un polcovnic cu 67 de slujitori cu „haine albastre”¹⁹, iar în subordinea marelui agă un polcovnic cu 30 de slujitori vânători²⁰. La 1820, polcovnicul de vânători al Spătăriei

primea o leafă lunară de 30 de lei²¹, în vreme ce polcovnicul de vânători al Agiei primea 25 de lei pe lună²².

De la Dimitrie Cantemir aflăm că pentru majoritatea domnilor moldoveni vânătoarea a constituit „un lucru foarte obișnuit”²³. În secolele XV-XVII, în Moldova se organizau, potrivit consemnărilor sale, cel puțin patru partide de vânătoare pe an, de regulă înaintea „celor patru posturi ale bisericii”²⁴. La fiecare vânătoare erau implicați boierii cei mari, dar și o mulțime de curteni, slujitori, orașeni și țărani folosiți ca gonaci. Fiecare vânător era răsplătit de domn pentru vânatul prins. Astfel, pentru un iepure, un vânător primea ca bacșiș 25 de aspri, pentru o vulpe 60 de aspri, pentru o căprioară 80 de aspri, pentru un mistreț 1 taler imperial, iar pentru 1 urs 1 galben de aur²⁵. Faptul este confirmat și de Petru Bogdan Bakšić, la 1641, atunci când vizitează Moldova, pentru prima oară: tot ce se vâna era adus domnitorului Vasile Lupu, care dăruia, mai apoi, o parte din vânat boierilor săi²⁶. Potrivit lui Cantemir, o parte din vânat era trimis la bucătăria (*cuhnia*) Curții Domnești, restul fiind dăruit boierilor și căpitanelor. Tot astfel, vulpile, urșii, lupii și pisicile sălbatice erau împărțite curtenilor și slugilor domnești, care le vindeau pe sume consistente de bani²⁷.

În epoca lui Dimitrie Cantemir, vânătorii făceau parte din categoria „oștenilor de scuteală” și erau sub conducerea unui „vătaf”²⁸. De menționat aici că primul vătaf de vânători, atestat documentar în vremea lui Alexandru Coconu (1629-1630), a fost un anume Iosip (31 octombrie 1629)²⁹. Majoritatea vânătorilor locuiau într-un sat de lângă târgul Piatra Neamț, care număra, potrivit relatărilor lui Dimitrie Cantemir, circa „100 de curți”³⁰. Un anume Pătrașcu vânătorul, menționat documentar la 8 februarie 1631, locuia în satul Nourești din ținutul Iași³¹. Din *Descrierea Moldovei* aflăm că vânătorii domnești erau „oameni liberi de dări”, care primeau de la domn „o leafă anume pentru praf de pușcă și plumbi”³². Către sfârșitul veacului al XVII-lea și în primele decenii ale veacului al XVIII-lea apar atestați în unele documente interne moldovene ca matori sau boieri-hotarnici: Enache vătaful din Vânători (1680)³³, Iftodie vătaf de vânători și Gligorie Bogdaproste fost vătaf de vânători

Oștean valah (sf. sec. XVIII – încep. sec. XIX)
După un anonim german

(16 iulie 1697)³⁴, Sălăvăstru vânător domnesc (23 septembrie 1714)³⁵ și Constantin vânătorul domnesc (24 februarie 1719)³⁶.

În timpul primei domnii a lui Grigore Ghica al II-lea (1726-1733), vânătorii moldoveni aveau să fie trecuți în rândul slujitorilor domnești, ei fiind numiți „vânători și pușcași” și organizați în două steaguri, fiecare steag numărând 55 de liude, „oameni stricurați și grijiți, cu arme bune”³⁷. În hrisovul domnesc de reconfirmare a privilegiilor acordate acestei noi cete de slujitori, la 15 februarie 1736, de către același Ghica Vodă, în a doua domnie (1735-1739), se precizează faptul că în trecut, vânătorii nu făcuseră parte categoria slujitorilor domnești: „acești slujitori odinioară, mai-nainte vreme, nu s-a pomenit, fără’ de cât în vremile altor domni ce au fost mai-înainte de noi era vânători de aduce vânat domnii, dar unii ca aceia nu să numia slujitori”³⁸. De acum însă, din vremea domnitorului Grigore Ghica al II-lea, vânătorii trebuiau să facă slujbă la Curtea Domnească „cu săptămâna”, ei fiind scutiți în schimb „de civerturi, de hârtii, de fumărit, de satarale, de ilișuri, de ialovițe, de cară sau de căruțe de podvozi, de cai de olac și de altele, de toate întâmplările câte or fi pre altă țară”³⁹. Foarte probabil, la marile sărbători creștinești, vânătorii primeau din partea domnului bacșiș și un rând de straie. Logofătul Gheorgachi consemna de pildă, la 1762, faptul că în ziua de Paști, căpitanul de vânători primea o bucată de postav una de tafta⁴⁰. În ziua de Sfântul Vasile (1 ianuarie 1764), s-a dat „bacșiș” vânătorilor domnești suma de 10 lei⁴¹.

Pe timpul primei domnii a lui Grigore Callimachi (1761-1764), mai precis între anii 1763-1764, la Iași mai exista doar un steag de vânători⁴², cu 25 de slujitori⁴³, aflați sub comanda lui Petre căpitan⁴⁴. La vremea aceea, vânătorii aveau obligația de a plăti „darea mucarerului”, respectiv 5 lei și 32 de bani⁴⁵. În plus ei mai plăteau și desetina pe stupi. Potrivit unei însemnări în *Sama* pe anul 1763, Petrea căpitanul de vânători a fost scutit, la 10 octombrie, de „desetina” pentru 50 de stupi, în quantum de 5 lei și 60 de bani⁴⁶. Leafa sa lunară era de 10 lei⁴⁷. În *Sama* pe anul 1764, vânătorii fuseseră înregistrați că plățiseră câte 3 lei de fiecare pentru „ploconul steagului”⁴⁸. Căpitanul de vânători figura cu o leafă lunară de 15 lei⁴⁹. Mai

târziu, în 1776, sub domnia lui Grigore Ghica al III-lea (1774-1777), Cuchi „vânător domnesc” primea o leafă lunară de 10 lei⁵⁰.

Cinci vânători, care făceau parte din „rufetul isprăvniciei curții” domnești de la Vaslui⁵¹, și un altul, care ținea de „rufetul isprăvniciei curții” de la Târgu Frumos⁵², figurau în *condica visteriei*, pe anul 1816, ca fiind scutiți de „bir”.

NOTE

¹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodanu, București, Editura Științifică, 1971, p. 16.

² *Ibidem*, p. 15.

³ Paul de Alep, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, ediție de Ioana Feodorov, București-Brăila, Editura Academiei Române-Editura Istros, 2014, p. 244.

⁴ Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Munteneste și a Moldovei*, traducere din grecește de George Sion, București, Editura Valahia, 2008, p. 610.

⁵ Primul mare agă a fost grecul Oxotie din Pogoniani (10 decembrie 1567 – 23 mai 1568); *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 77.

⁶ Nicolae Bălcescu, *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum*, București, 1872, p. 15; vezi și la Mihail Antonescu, *Tratat asupra armatei din timpurile cele mai vechi până astăzi. Divisiunea armată și operațiuni tactice în diferite timpuri și la diferite popoare. Arme și armure. Forța armată a statelor europene*, București, 1893, p. 271.

⁷ Gavriil Protul, *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului*, în *Literatura română veche*, vol. I (1402-1647), ediție de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, Editura Tineretului, 1969, p. 76.

⁸ Nicolae Stoicescu, *Curteni și slujitori. Contribuții la istoria armatei române*, București, Editura Militară, 1968, p. 139.

⁹ Idem, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, p. 74. De fapt Neagoe Basarab apare ca mare postelnic sau stratornic, împreună cu Dragomir (15 decembrie 1501 – 13 septembrie 1504, 14 mai – 4 iunie 1506), apoi cu Radu Craiovescu (11 ianuarie – 26 martie 1505), dar și singur (2 iunie 1505 – 12 aprilie 1506, 20 august 1506, 16 iunie 1508 – 19 iunie 1509);

Lista marilor dregători din Sfatul domnesc al Țării Românești în secolele XV-XVII, întocmită de D. Mioc (responsabil), C. Bălan, H. Chircă, N. Stoicescu și Șt. Ștefănescu, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. IV, București, 1960, p. 580.

¹⁰ *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului* (în continuare: *CDȚR*), vol. III: 1621-1632, întocmit de Doina Duca-Tincușescu și Marcel-Dumitru Ciucă, București, 1978, p. 198, nr. 385.

¹¹ La 8 martie 1650 apărea menționat, ca martor într-un document târgoviștean, Toma vânătorul (*CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia-Vătafu Găitan, Melentina Băzgan, București, 1999, p. 36, nr. 57). Bălea vânătorul din Domirești, județul Râmnicu Sărat, apare menționat ca martor într-un act de vânzare-cumpărare din 19 octombrie 1673 (*Documente privitoare la negustorii din Țara Românească*, vol. 1: 1656-1688, editat de Gheorghe Lazăr, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2013, p. 161, doc. 165). O succintă informație despre „vânătorii domnești”, datată 3 mai 1729, o găsim în *Condica de porunci a visteriei*, pe timpul celei de-a doua domnii a lui Nicolae Mavrocordat (Dinu C. Giurescu, *Anatafterul. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brâncoveanu*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. V, 1962, p. 461).

¹² La 28 august 1656, Constantin Șerban dădea carte de volnicie lui Radu Dudescu logofăt, ca să-i readucă pe niște rumâni ai săi fugiți, Vlad vânătorul cu frații săi, în satul Dudești, din județul Ilfov; *CDȚR*, vol. VIII: 1654-1656, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitanu, Dragoș Șesan și Mirela Comănescu, București, 2006, p. 492, nr. 1069.

¹³ *Ibidem*, vol. IV: 1633-1639, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tincușescu, Silvia Vătafu-Găitanu, București, 1981, p. 34, nr. 41.

¹⁴ *Documentele epocii brâncovenești în colecțiile Muzeului Municipiului București*, întocmit de Grina-Mihaela rafailă, București, 2008, p. 347, doc. 333.

¹⁵ Rodica Sin, *Dicționar de termeni socio-profesionali și politico-militari din cronici (sec. XVI-XVIII)*, Buzău, Editura Editgraph, 2009, p. 446.

¹⁶ Dinu C. Giurescu, *Anatafterul*, p. 480.

¹⁷ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1774-1786, tom. II, București, 1892, p. 11.

¹⁸ *Ibidem*, seria 1786-1800, tom. II, București, 1892, p. 18.

¹⁹ Ilie Corfus, *Însemnările cronicarului Grigore Andronescu despre vechea gospodărire a Bucureștilor*, în „București. Materiale de istorie și muzeografie”, VI, 1968, p. 129.

²⁰ *Ibidem*, p. 130.

²¹ Ignati Iakovenko, *Situația actuală a Principatelor Moldova și Țara Românească, 1820*, în *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801-1821), îngrijit de: Georgeta Penelea Filiti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulescu-Zoner, Marian Stroia (secretar de volum) și Paul Cernovodeanu (redactor-responsabil), București, Editura Academiei Române, 2004, p. 893.

²² *Ibidem*, p. 895.

²³ Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae. Descrierea Moldovei*, traducere de Gh. Guțu, introduce de Maria Holban, comentariu istoric de Nicolae Stoicescu, studiu cartografic de Vintilă Mihăescu, indice de Ioana Constantinescu și cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei, 1973, p. 237.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Petru Bogdan Bakšić, *Dare de seamă despre Moldova, 1641*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 233.

²⁷ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 237.

²⁸ *Ibidem*, p. 221.

²⁹ *Documenta Romaniae Historica*, B. Moldova, vol. XX (1629-1631), întocmit de I. Caproșu și C. Burac, București, Editura Academiei Române, 2011, p. 174, doc. 176. Dintr-un document de la Ioan Nicoară Potcoavă, datat 26 decembrie 1577, aflăm că trei dintre locuitorii satului Vânători fusseră scutiți „de oaste, iliș, gorștină de oi și porci, desetină de stupi și de grâu”, deoarece erau „poslušnici” ai mănăstirii din apropiere (*Catalog de documente din Arhivele Statului Iași. Moldova*, vol. I: 1398-1595, întocmit de Virginia Isac, București, 1989, p. 394, nr. 1034). Potrivit unei cărți domnești de la Iliș Alexandru (19 august 1667), satul Vânători depindea de mănăstirea Bisericiani din ținutul Neamț (*Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. III: 1653-1675, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Negulescu, Veronica Vasilescu, Cornelia Crivăț, București, 1968, p. 329, nr. 1530). Sătenii din Vânători apar menționați ca „poslušnici vecini” ai mănăstirii Bisericiani și-n cartea de volnicie a lui Ioan Callimachi dată lui chir Misail, egumenul acestei mănăstiri, la 29 mai 1761 (*Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II: Moldova, editat de: Vasile Nihordea, redactor responsabil, Ioana Constantinescu și Corneliu Istrati, București, 1966, p. 361, doc. 353).

³⁰ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 221.

³¹ Theodor Codrescu, *Uricaru sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. XVI, Iași, 1891, p. 264.

³² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 221.

³³ *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. IV: 1676-1700, întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca Tincu-lescu, Veronica Vasilescu și Constanța Negulescu, București, 1970, p. 133, nr. 528.

³⁴ *Ibidem*, p. 428, nr. 1936.

³⁵ *Ibidem*, vol. V: 1701-1720, întocmit de Veronica Vasilescu și Doina Duca-Tincu-lescu, București, 1974, p. 343, nr. 1255.

³⁶ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI: *Cărți domnești, zapise și răvașe. Partea a II-a*, București, 1904, p. 61.

³⁷ *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, ediție de Corneliu Istrati, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, p. 642, doc. 1427.

³⁸ *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, p. 642, doc. 1427.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Dan Simonescu, *Literatura românească de ce-remonial. Condica lui Gheorgachi, 1762*, București, 1939, p. 297.

⁴¹ *Sama Visteriei din vremea Măriei Sale Grigore Ioan Calimah voievod, 1763*, în *Sămile Visteriei Țării Moldovei*, vol. I, editat de Ioan Caproșu, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, p. 250.

⁴² După unii istorici, încă din 1759, de pe vremea lui Ioan Teodor Callimachi (1758-1761), la Curtea Domnească din Iași exista un singur steag de vânători cu 100 de slujitori; D. I. Georgescu, *Istoria armatei române și a războaielor poporului românesc*, ediția I-a, București, 1928, p. 83.

⁴³ *Sama Visteriei Țării Moldovei pe anul 1764 «Sama a II-a»*, în *Sămile Visteriei Țării Moldovei*, vol. I (1763-1784), p. 337.

⁴⁴ *Sama Visteriei din vremea Măriei Sale Grigore Ioan Calimah voievod, 1763*, în *Sămile Visteriei Țării Moldovei*, vol. I, p. 55.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 52.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 74.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 269.

⁴⁸ *Sama Visteriei Țării Moldovei pe anul 1764 «Sama a II-a»*, p. 337.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 395.

⁵⁰ *Sama Visteriei din vremea Măriei Sale Grigorie Alexandru Ghica v(oie)v(o)d, 1776, fiind vist(iernic) mare d(umnea)lui Neculai Ros(e)t*, în *Sămile Visteriei Țării Moldovei*, vol. I, p. 448 și 452; vezi și *Sama Visteriei din vremea Măriei Sale Grigorie Alexandru Ghica v(oie)v(o)d, 1777 mart(ie), fiind vist(iernic) mare dum(nealui) Iordache Balș*, în *Sămile Visteriei Țării Moldovei*, vol. I, p. 535 și 555.

⁵¹ Corneliu Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» din Iași”, Supliment (I), Iași, 1979, p. 81.

⁵² *Ibidem*, p. 109.

ARESTAREA MINISTRULUI PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI LA PETROGRAD, C. DIAMANDY, ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ, MEMORIALISTICA FRANCEZĂ ȘI MONOGRAFII AMERICANE

Dr. SORIN CRISTESCU *

Abstract

An extraordinary incident in diplomatic history is the arrest of the Romanian minister in Petrograd, C. Diamandy, on 14th January 1918 as a measure of retaliation at the hostility of the Romanian government against the Bolsheviks in Romania and the response of the whole diplomatic corps in the Russian Capital, especially the French and American ambassadors, in order to obtain from V.I. Lenin the liberation of the Romanian diplomat.

Keywords: diplomatic relations, Petropavlovsk fortress, diplomatic corps

La cumpăna dramaticilor ani 1917-1918, după vechiul calendar iulian, o veste a avut efectul unei bombe: Vladimir Ilici Lenin, de la 25 octombrie / 7 noiembrie 1917 liderul guvernului bolșevic sau maximalist nerecunoscut de puterile Antantei, a dispus arestarea personalului legației românești. Reacția vehementă din partea întregului corp diplomatic din fosta capitală imperială Petrograd, supus de mai multă vreme la tot felul de vexațiuni și jafuri din partea revoluționarilor care luptau pentru binele umanității, a dat o replică promptă la acest

demers incalificabil, iar bolșevicii au trebuit să bată în retragere. Evenimentele sunt în general cunoscute, dar cu ajutorul documentelor de presă românești, al memorialisticii franceze și al unor monografii americane ne propunem să rememorăm acel moment de tensiune incredibilă de la 1/14 ianuarie 1918 care a precedat ruperea relațiilor diplomatice dintre Rusia și România survenită două săptămâni mai târziu, la 13/26 ianuarie.

Iată cum a prezentat un ziar celebru din Iași acele zile:

* Cecetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

„Evenimentul de Iași, organ al partidului conservator

marți 9 [22] ianuarie 1918, anul XXV, nr. 271.

Arestarea ministrului nostru la Petrograd

În seara zilei de 31 decembrie [st. vechi 1917] guvernul maximalist a arestat în însuși localul legațiunii¹ pe ministrul nostru la Petrograd, dl Diamandi², împreună cu personalul Legației, trimitându-i în cetatea Petru și Pavel.

Această violare a principiilor celor mai elementare ale drepturilor ginților a provocat un demers colectiv al întregului corp diplomatic din Petrograd.

Intervenția corpului diplomatic din Petrograd

După o întrunire care a avut loc la ambasada Statelor Unite, ambasadorii și miniștrii Angliei, Argentinei, Belgiei, Braziliei, Chinei, Danemarcei, Greciei, Elveției, Franței, Italiei, Japoniei, Norvegiei, Olandei, Persiei, Portugaliei, Serbiei, Siamului, Spaniei, Statelor Unite și Suediei au adresat un protest energic guvernului maximalist.

Iată textul acestui protest:

Subsemnații șefi de misiune diplomatică a tuturor națiunilor reprezentate în Rusia, profund indignați de arestarea d-lui Diamandy, ministrul României, și urmând solidaritatea simțămintelor lor cu privire la inviolațiunea diplomatică respectată de veacuri de către toate guvernele, reclamă punerea imediată în libertate a d-lui Diamandy și a personalului legației.

Totodată sus-numiții ambasadori și miniștri s-au dus în corpore să exprime d-lui Lenin indignarea lor și să pretindă eliberarea d-lui Diamandy.

În urma acestor demersuri, dl Diamandi și personalul legației au fost puși în libertate în ziua de 2 [15] ianuarie.

În cetatea Petru și Pavel, atât dl Diamandi cât și personalul legațiunii au fost foarte rău tratați, închiși în carcere cu paturi fără așternuturi și primind mâncarea deținuților obișnuiți, în străchini necurate de metal. La plecare i s-a refuzat d-lui Diamandi o trăsură ca să se întoarcă la Petrograd, în urma căruia dl Noulens³, ambasadorul Franței, a venit să-l ia cu automobilul său.

Guvernul român n-a primit decât în ziua de 4 [17] ianuarie [prin] ultimatumul comisarilor poporului știrea arestării d-lui Diamandi și a personalului Legațiunii.

În seara zilei de 3 [16] ianuarie a parvenit prin radiogramă de la Petrograd următorul ultimatum al Consiliului Comisarilor poporului destinat desigur să justifice ulterior incalificabila călcare a dreptului ginților.

Comandamentul Diviziei revoluționare No. 49 ne-a transmis o protestare cu privire la purtarea autorităților române:

Autoritățile române nu numai că nu acordă nicio atenție șefilor aleși ai armatei ruse și nu vor să aibă întrevederi cu șefii aleși și cu reprezentanții comitetelor, dar ele pun mâna pe stocurile de furaj ale armatei noastre.

Din această cauză caii Diviziei 49 au rămas fără furaj.

Mișcarea trupelor rusești este oprită de români prin forța armelor. Unul din regimentele Diviziei 49, regimentul 194 Troitsko-Sergievsky, a fost înconjurat de români.

Sosirea aprovizionărilor este oprită Regimentul este dezarmat și trimis înapoi. Autoritățile române au arestat comitetul ales al regimentului 194 precum și pe ofițerii austrieci poftiți ca oaspeți la regimentul 194. Consiliul Comisarilor poporului cere de la guvernul român eliberarea celor arestați, pedepsirea organelor administrative care au operat aceste arestări ilegale precum și garanții că asemenea fapte nu se vor mai repeta.

Dacă nu primim un răspuns la acest ultimatum în timp de 24 de ore socotim că relațiunile ce ne leagă de România sunt rupte și vom proceda la măsuri militare din cele mai serioase.

Președinte al Consiliului Comisarilor poporului: Ulianov-Lenin

Comandant suprem al armatelor: Krilenko

Comisar al poporului pentru afaceri militare: Podvolsky.

La acest ultimatum guvernul român a răspuns imediat trimitând alăturata telegramă d-lui Diamandi:

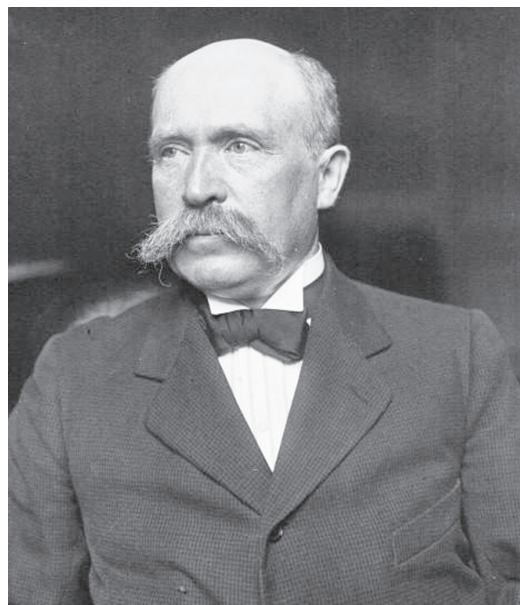
Am primit o radiogramă intitulată „ultimatum” din partea sovietului Comisarilor poporului și purtând mai multe semnături. Vă rog să luați informațiuni asupra autenticității ei, deoarece atât fondul cât și forma sa dau loc la îndoieli. Dacă radiotelegrama e confirma-

tă, vă rog să faceți cunoscut că semnatarii au fost induși în eroare, deoarece mișcările de siguranță și poliție luate de autoritățile române nu constituiesc niciun act de ostilitate față de armata rusă, ele se mărginesc la înlăturarea conflictelor armate pe teritoriul român și la împiedicarea retragerii în dezordine care are ca urmare jefuire și devastări. Cazul Diviziei 49 cu deosebire amintit este curată născocire. Armata română n-a sechestrat nicio cantitate de furaje, dimpotrivă a ajutat cu propriile sale rezerve la aprovizionarea trupelor rusești.

Autoritățile române n-au arestat comitetele trupelor rusești. Ofițerii austrieci găsiți înapoia frontului au fost reconduși la avanposturile inamice, deși după stipulațiunile armistițiului aveam dreptul să-i luăm prizonieri.

(ss) *Brătianu*”

Un document memorialistic păstrat în ceea ce a fost până în 1990 fondul secret al Bibliotecii Academiei Române, însemnările ambasadorului francez la Petrograd, Joseph Noulens, *Mon ambassade en Russie Sovietique 1917-1919*, publicate la Paris în 1933, ne permit să urmărim îndeaproape peripețiile din acele zile:

Joseph Noulens

„Am văzut că rușii încă de pe vremea lui Kerenski nu aveau pentru România simpatia pe care sacrificiile și nenorocirile ce loviseră această țară ar fi trebuit să i le asigure din partea aliaților ei. Sub regimul maximalist, sistematic ostil guvernului regal de la București⁴ și „oligarhilor” români, considerați antisemiți, această situație nu putea decât să se agraveze. Una din acuzațiile invocate de comisarii poporului se referea la pretensele vexațiuni pe care le suferiseră bunii și virtușii soldați ruși de pe frontul de sud în raporturile lor cu trupele române.

Adevărul era însă că masele de soldați ruși în debandadă pe care Rusia le mai întreținea încă pe Nistru puneau de mai multă vreme la grea încercare răbdarea guvernului român.

Aceste trupe erau considerate de către liderii bolșevici drept o armată de propagandiști și în acest sens aveau misiunea de a aduce în ținuturile românești și transilvane binefacerile organizării sovietice. Toate excesele săvârșite de ele erau dinainte scuzate, oricât de grave ar fi fost. Situația nu putea fi tolerată la nesfârșit de dl Brătianu, șeful guvernului român. Deja acesta ne avertizase că dintr-un moment în altul poate izbucni un conflict care să determine măsuri de represalii din partea rușilor. Dl Diamandi, reprezentantul diplomatic al României la Petrograd, fusese asigurat de concursul meu cel mai amical în cazul în care se va ajunge la această eventualitate.

Conflictul a izbucnit foarte repede. Ceea ce mai rămăsese din Divizia a 7-a de infanterie rusească, circa cinci mii de oameni, plecase de pe front ca o hoardă de jefuitori și s-au apucat să traverseze Botoșanii, unul dintre cele mai frumoase orașe ale Moldovei. Românii, puși în gardă de atentatele pe care bandele de ruși le săvârșiseră până atunci, le-au oprit și le-au somat să depună armele. După ce le-au lăsat vreo două zile în care să reflecteze, românii au decis să treacă la acțiune. În timp ce încercau satele pe care le ocupaseră rușii, câțiva ucraineni s-au apucat să parleză cu aceștia din urmă. Două grupări nu au opus nicio rezistență, dar altele au deschis focul asupra românilor. În cursul nopții li s-a răspuns cu vreo zece obuze de 105 mm, care au avut efectul de a-i face mai raționali pe ruși.

Alte câteva operațiuni de genul acesta au fost suficiente ca să-i îndrepte pe ruși spre teri-

toriu lor național, luându-le însă și mijloacele cu care ar fi putut să terorizeze populația din satele pe care le traversau.

La 17 decembrie⁵ România, epuizată, a semnat un armistițiu de 28 de zile cu Puterile Centrale. Raporturile ei cu fosta aliată au rămas însă la fel de tensionate pentru că nemai-puțându-se răzbuna pe germani, bolșevicii au hotărât să se răzbine pe dl Diamandi.

În ziua de 1/13 [corect: 14] ianuarie am luat masa la el. M-a anunțat că avea informații sigure care îi dădeau motiv să prevadă că va fi arestat chiar în acea seară. Potrivit dorinței sale am acceptat depunerea la ambasada Franței a unei lăzi care conținea documente importante și o sumă de bani. La masă a domnit buna dispoziție cu toate că fiecare avea temeri legate de evenimentul așteptat. Mi-am prelungit vizita la legația României și pe durata după-amiezii. În fine, spre seară, m-am hotărât să mă întorc la ambasada noastră. La o oră după ce mă întorsesem, mi s-a telefonat că dl Diamandi și patru dintre colaboratorii săi, printre care dl Arion, consilierul de legație, și maiorul Palade, șeful misiunii militare, fuseseră întemnițați la fortăreața Petru și Pavel. Am prevenit imediat pe decanul corpului nostru diplomatic, dl Francis⁶, care a convocat de urgență pentru a doua zi întregul corp diplomatic.

Această atingere adusă principiului imunității diplomatice nu era de natură să îngrijoreze doar pe reprezentanții guvernelor aliate. Și cei ai puterilor neutre împărțeau indignarea noastră și în felul acesta, toți diplomații răspuns la apelul dlui Francis, și au decis ca în calitatea lor de diplomați ai Antantei să formuleze un protest vehement împotriva arestării unui ministru plenipotențiar care îndeplinea o misiune oficială pe lângă guvernul rusesc. Nimeni nu lipsea atunci când în dimineața zilei de 14 ianuarie ne-am reunit la ambasada Statelor Unite⁷. S-a convenit să mergem în corpore la Lenin. Dl. Francis i-a telefonat imediat. Președintele comisariilor poporului a cerut un răgaz de două ceasuri ca să ne dea un răspuns. În cele din urmă ne-a convocat la Smolnii.

Dl. Francis nu vorbea bine franceza și se vedea că este prea puțin familiarizat cu obiceiurile diplomatice și principiile de drept internațional. De asemenea s-a decis ca în întrevvedere noastră cu Lenin, dl. Francis se

va mărgini la a expune scopul vizitei noastre și la a protesta împotriva arestării dlui Diamandy. Eu am fost însărcinat cu misiunea de a denunța atingerea adusă dreptului ginților și de a discuta cu Lenin în vederea respingerii pretextelor pe care acesta nu va întârzia să ni le aducă. Deliberarea noastră s-a încheiat cu redactarea unei note colective, semnată de toți ambasadorii și miniștri puterilor neutre și aliate reprezentate în Rusia. Nota noastră cerea guvernului sovietic punerea imediată în libertate a diplomatului întemnițat.

De la triumful revoluției bolșevice, Smolnii, institutul pentru ficele nobilimii⁸ devenise cartierul general al maximaliștilor și sediul guvernului lor. La ora patru toți membrii corpului diplomatic se aflau în peristilul palatului. Am fost punctuali la această întâlnire pentru ca să intrăm cu toții la dictatorul Rusiei.

Nu voi uita niciodată dezordinea indescriptibilă în care se aflau încăperile unui așezământ cândva aristocratic. Materiale de campanie, marmite unde se gătea supa pe care gărzile roșii și comisarii poporului o împărțeau frățeste, străchini de lemn toate murdare, așezate pe lângă tunuri, mitraliere și puști, unele așezate în piramidă, altele sprijinite de ziduri sau aflate pe podea printre resturi de toate felurile. Nimic nu arăta mai elocvent caracterul brutal și stihinic al revoluției. Interiorul culoarelor și numeroasele încăperi pe care a trebuit să le străbatem ca să ajungem la Lenin ne-au oferit același spectacol. Revolvere și cartușe zăceau claie peste grămadă prin colțurile apartamentelor în care, până de curând, ficele nobilimii locuiseră în ordine și eleganță.

Edificiul era foarte vast. Am parcurs o serie de săli, până când, în fundul unui coridor, în cadrul unei uși, a apărut un omuleț cu capul mare și cu ochii oblici ca de tătar: era Lenin.

Fruntea, dominantă și puternică, era într-adevăr cea a unui om de geniu. Nasul însă, pe jumătate turtit, gura și bărbia îi dădeau un aspect neliniștitor, de barbar. O asprime implacabilă de doctrinar și un dispreț suveran pentru umanitate se reflectau pe această figură de obicei sumbră. Văzându-ne, surșul stereotip care i-a destins trăsăturile îi trăda satisfacția. Exulta la ideea de a-i vedea pe ambasadorii, care, până atunci refuzaseră să aibă relații cu guvernul lui, să vină la el, ce-i drept ca să protesteze, dar oricum ca să-i ceară ceva.

Am intrat într-o încăpere destul de mică, unde fuseseră aduse scaune pentru membrii corpului diplomatic așezate în fața unei mese la care s-a așezat Lenin, avându-l în stânga sa pe subsecretarul de Stat de la Afacerile Externe, Zalkind, doctor al universității din Alger.

Am avut impresia că perețele despărțitor aflat în spatele celor doi, nu era de fapt perete despărțitor, ci o pictură murală în spatele căreia puteau fi ascultați oamenii de încredere ai regimului, dat fiind procedeele sistemului sovietic, unde toată lumea spionează pe toată lumea, în care șefii sunt supravegheați de agenții comitetelor, asta când de problemă nu se ocupă direct și nemijlocit poliția secretă.

A început discuția. Când ambasadorul Statelor Unite i-a arătat scopul vizitei noastre și a denunțat arestarea dlui Diamandi ca fiind o încălcare flagrantă a dreptului ginților, Lenin a declarat că această măsură a fost motivată de atacul din partea soldaților români căruia i-au căzut victimă trupele rusești din Basarabia. Noi însă știam că agresiunea venise din partea rușilor, care săvârșiseră tot felul de prădăciuni și violențe în satele românești. Însă nu mai avea niciun rost să examinăm acum problema faptelor în sine când era vorba de încălcarea unei prerogative precum imunitatea diplomatică, al cărui obiect îl reprezintă protejarea [diplomaților] de orice agresiune.

Fiind mandatat de către colegii mei, așa cum am arătat, de a răspunde lui Lenin și de a-i argumenta cererea noastră, am refuzat categoric să mă las antrenat în a căuta cine purta responsabilitatea agresiunii, românii sau rușii. Am subliniat caracterul independent de orice altă considerație a principiului imunității diplomatice. Am amintit de respectul de care se bucurase până acum acest principiu la toate națiunile civilizate și fără de care relațiile internaționale ar fi cu neputință. Am încheiat dând de înțeles că dacă dl. Diamandi nu va fi pus în libertate, cele mai multe din guvernele neutre și aliate își vor rechema reprezentanții diplomați. La final am remis lui Lenin declarația colectivă a corpului diplomatic.

Președintele consiliului comisarilor poporului și Zalkind au încercat zadarnic să revină asupra conflictului care izbucnise între trupele ruse și române ca să arate că vina le revenea celor din urmă. Noi, ambasadorul american și

cu mine, le-am opus refuzul nostru categoric de a asculta sau de a discuta explicații de genul acesta. La un moment dat, cum insistam asupra gravității arestării unui diplomat în pofida inviolabilității sale garantate, Lenin mi-a răspuns că „pentru un socialist, existența a mii de soldați este mai scumpă decât liniștea unui diplomat.”

Prietenul meu, dl Destrée⁹, a vrut să vină și el cu câteva observații judicioase pentru a întări argumentele prezentate de mine. Dar Zalkind care fusese de o curtoazie impecabilă față de mine s-a arătat foarte iritat de intervenția unui socialist de marcă precum dl Destrée și l-a invitat cu brutalitate să tacă.

Lenin părea să bată în retragere, dar încă mai căuta subterfugii. De două ori am luat cuvântul cerând să ne fie dat un răspuns imediat. Am revenit asupra faptului că în numele securității corpului diplomatic eram în drept să pretindem așa ceva. A fost pentru mine prilejul de a reaminti de violarea de domiciliu și de jaful a cărui victimă fusese ministrul plenipotențiar al Italiei¹⁰ și despre care am relatat mai înainte.

– Sunt Președintele Comisarilor poporului, ne-a spus într-un final Lenin, și nu pot să iau o decizie fără avizul colegilor mei. Orele sunt prea înaintate ca să mai pot să vă aduc la cunoștință decizia noastră așa că rămâne pe mâine.

În acest moment, dl Spalaicovi¹¹, ministru al Serbiei, care, de la începutul discuției se stăpâna cu greu, s-a ridicat deodată în picioare și cu degetul îndreptat acuzator spre Lenin, la mai puțin de un metru de față acestuia, i-a spus tot ce avea pe suflet înfierând cu violență trădarea maximaliștilor [față de puterile Antantei]:

– Sunteți niște bandiți, a strigat el în culmea furiei, ați dezonorat rasa slavă și eu vă scuip în față!

În timp ce eu mă ridicasem ca să-l calmez pe dl Spalaicovi, Lenin îl fixa cu ochii săi oblici, cu același zâmbet stereotip cu care ne primise, iar Zalkind mi-a spus fără să pară afectat în vreun fel:

– Lăsați, lăsați, domnule ambasador, că nouă ne place mai mult această brutalitate în exprimare decât limbajul diplomatic.¹²

Incidentul nu a avut niciun fel de urmări.

Acestea fiind zise ne-am luat la revedere de la Lenin, ducând cu noi asigurarea că a doua zi de dimineață ne va fi comunicat răspunsul în numele comisarilor poporului. Aveam cu toții sentimentul că partida fusese câștigată și că nu se va întârzia punerea în libertate a dlui Diamandi. Ca să ieșim a trebuit, la fel ca la venire, să defilăm prin fața lui Lenin care ne-a întins mâna pe măsură ce treceam, fără să renunțe la zâmbetul său imperturbabil.

Către orele 22 ni s-a comunicat că eliberarea dlui Diamandi fusese decisă în principiu. Dar ministrului plenipotențiar român îi fuseseră puse anumite condiții pe care acesta le-a respins cu demnitate. Se voia ca el să-și asume angajamentul de a obține eliberarea ofițerilor austrieci și ruși bolșevici arestați în România. Dl Diamandi a răspuns că el nu acceptă o eliberare condiționată și refuză să discute afaceri de stat în calitate de prizonier. Singura comunicare pe care era dispus să o asculte era cea a punerii sale în libertate, cu scuzele de rigoare din partea Comisarilor poporului.

I s-a dat satisfacție, dar numai în dimineața zilei de 15.

Am ținut să mă duc să-l iau eu însumi cu automobilul de la fortăreața Petru și Pavel. În felul acesta am putut să mă conving *de visu* de tratamentul odios la care fusese supus.

Cerusem comisarilor poporului să fiu lăsat să intru în fortăreață. Porțile s-au deschis fără dificultate și automobilul meu, al cărui șofer era însoțit de bătrânul paznic al ambasadei noastre, Leonida, îmbrăcat în uniformă de gală și cu iataganul la brâu, a intrat în prima curte interioară.

După ce ne-am legitimat am trecut de porțile celei de-a doua curți interioare, apoi în a treia. Știam că dl Diamandi era deținut într-una din cazematele bastionului Trubețkoi. Dar înainte de a ajunge acolo a trebuit să parlez pe rând cu mai mulți temniceri, care erau cu toții secondați de marinari sau de soldați complet analfabeți. Lucru remarcabil, sub acest regim egalitar unde de aproape un an soldații nu-i mai salutau pe ofițeri, toți cei cu care ne-am întâlnit în curțile interioare, pe culoare sau în sălile de grefă, impresionați fără îndoială de costumul strălucitor al lui Leonida îl salutau militărește cu cel mai profund respect.

În fine, am fost conduși la sala de grefă din pavilionul Trubețkoi. Cel care conducea acest serviciu era un inginer tânăr, politicos și educat, având pe lângă el, cu misiunea de a-l asista și controla, un marinar cu figură de brută care nu știa nici să scrie, nici să citească și nu era în stare să priceapă nimic.

După câteva momente, dl Diamandi a apărut în sala de grefă și mi-a spus cu emoție:

– Veniți, veniți, domnule ambasador, să vedeți și dvs în ce mod tratează comisarii poporului pe reprezentantul diplomatic al unei alte puteri!

Și m-a dus imediat spre reductul unde petrecuse o zi și două nopți.

Treptele pe care a trebuit să le coborâm păreau să indice faptul că respectivul reduct se afla sub nivelul Nevei, râul care curgea pe lângă fortăreață. Celula, înghețată și întunecoasă, strâmtă și mai mult lungă, nu avea alt mobilier decât un pat de campanie fără așternuturi. O gură de canalizare fusese săpată chiar aproape de intrare.

Mâncarea, o scârboșenie, servită într-un bol de tinichea acoperit de murdărie, era necomes-tibilă. O lingură de lemn și o furculiță cu dinții rupți arătau până la ce nivel prescripțiile de igienă erau ignorate în închisorile bolșevice.

Când am remarcat cu voce tare aceste lucruri, el mi-a spus că era vorba de o măsură menită să împiedice sinuciderea prizonierilor și din acest motiv nu li se dădeau furculițe de metal.

Redactarea textului care se întocmește la eliberarea administrativă a unui deținut, cu rezervele speciale pe care dl Diamandi a ținut să fie consemnate, a durat mai multe ore. Ministrul român și secretarii săi, care nu erau familiarizați cu limba rusă, au trebuit să ceară ajutorul paznicului nostru, Leonida, ca să-și poată formula ideile. Când în cele din urmă au reușit cu ajutorul acestuia să redacteze declarația respectivă, Leonida ținut să remarce, filosofic vorbind, că era pentru prima oară în cei 25 de ani de serviciu ai săi când i se cerea să îndeplinească o astfel de misiune.

Constatarea fiind făcută pe baza acestui proces verbal, dl Diamandi a părăsit fortăreața fără să fi acceptat condițiile cerute de comisarii poporului. Ofițerii și secretarii legației românești au fost și ei eliberați odată cu el.

Miroslav Spalajkovic

Pentru a ieși din această închisoare de stat a trebuit ca în fiecare curte interioară să ne supunem la niște formalități amănunțite, care nu ni se ceruseră la venire. Leonida a avut ultimul cuvânt: Aici se intră mai ușor decât se iese, a remarcat el.

În conformitate cu apucăturile lor de mincinoși în favoarea celor de la Smolnii, Zalkind a publicat o dare de seamă conform căreia dl Francis ar fi promis să remită dlui Diamandi și guvernului român un protest împotriva agresiunilor la care fuseseră supuse diviziile rusești de pe frontul de sud-est din partea trupelor române. Ambasadorul Statelor Unite a dat publicității o dezmințire categorică, confirmând faptul că eliberarea dlui Diamandi fusese obținută fără nicio condiție¹³.”

În memoriile lui Sir George W. Buchanan (1854-1924), aflat în misiune de la 15 decembrie st. nou 1910, și intitulată *My Missions to Russia*, vol. II, 1923, nu există relatarea acestui incident deoarece diplomatul afirmă la pagina 247 că a părăsit Petrogradul la 6 ianuarie stil nou 1918. Ar fi interesant însă ceea ce a scris britanicul despre momentul intrării României în Marele Război și discuția sa cu Diamandy cu acest prilej: „Pe de altă parte ofensiva începută în iunie de armata rusă a lui Brusilov a fost un succes complet. Înainte de sfârșitul lunii rușii erau stăpâni pe Bucovina și după ce au capturat un număr enorm de prizonieri, au pornit să traverseze Carpații.

Fortăreața Petru și Pavel

Acesta ar fi fost momentul cel mai potrivit ca România să intre în acțiune. Lunga ei atitudine de expectativă l-a făcut pe un diplomat francez să spună că România ezită *de voler au secours du vainqueur*; chiar și acum când rușii erau victorioși România tot ezita. Din acest motiv generalul Alexeiev¹⁴ a transmis la București că dacă România va lăsa să treacă această oportunitate, atunci intervenția ei va lăsa Rusia indiferentă. În același timp generalul a promis trimiterea unei grupări de forțe în Dobrogea cu condiția ca România să atace imediat Bulgaria. România însă a refuzat să facă acest lucru, deși în opinia celor mai competente autorități militare, tactic vorbind, ar fi fost cea mai bună mișcare pe care ar fi putut să o facă românii.

Ministrul plenipotențiar român cu care am discutat problema m-a contrazis afirmând că obiectivul primordial al României este Transilvania și că țara sa nu revendică niciun teritoriu al Bulgariei. Din acest motiv toate eforturile trebuie să fie îndreptate împotriva Austriei, mi-a explicat ministrul. Am încercat să-l conving, dar zadarnic, că pentru România cea mai sigură cale de a câștiga Transilvania era să scoată din luptă armata bulgară. În cele din urmă României i s-a permis să meargă pe drumul ales de ea și la finele lui august a declarat război Austriei. Dar era prea târziu. Ofensiva rusească se consumase; soldații erau epuizați, muniția de artilerie aproape se terminase, apro-

vizionarea mergea rău din cauza dificultăților de transport. Înaintarea românilor în Transilvania, care a progresat satisfăcător vreme de vreo două săptămâni, a fost oprită de ofensiva austro-germană, iar armata română a trebuit să se retragă în mare grabă pe toată linia. În sud românii au suferit o înfrângere la fel de grea din partea bulgarilor pe a căror neutralitate fuseseră la început destul de nechibzuiți ca să o ia în calcul.”¹⁵

Afirmațiile diplomatului britanic nu pot fi luate ca atare deoarece este greu de crezut că nu a știut nimic de faptul că România a intrat în război în urma unui ultimatum pe care puterile Antantei l-au transmis României în luna iunie 1916 cerându-i să intre în acțiune „acum ori niciodată”.

Istoriografia americană a consacrat mai multe monografii despre relațiile diplomatice americano-sovietice din acea perioadă iar una este dedicată ambasadorului american de atunci de la Petrograd, David Rowland Francis (1850 – 1927) aflat în misiune de la 23 februarie 1916 până în iulie 1918 și aparține istoricului Harper Barnes, *Standing on a Volcano, the Life and Times of David Rowland Francis*, Missouri Historical Society Press, 2001. Memoriile lui Joseph Noulens sunt și ele folosite alături de ceea ce se desprinde din rapoartele și însemnările diplomatului american pe care istoricul îl urmărește pas cu pas:

„Abia se terminase viscolul când la 13 ianuarie [1918] a izbucnit o altă criză politică. Conte [sic!] Constantin Diamandi, ministrul României la Petrograd a fost arestat, cel mai probabil în semn de represalii pentru propaganda antisovietică [din România] și pentru atacarea soldaților sovietici de către trupele armatei române de pe front.... Sisson¹⁶ credea, și pe bună dreptate că bolșevicii încercau în felul acesta să-i forțeze pe români să susțină linia bolșevică de la negocierile de pace de la Brest Litovsk și că Lenin avea privirea ațintită asupra milioanei de dolari în aur românesc care fuseseră duse în Rusia pentru a fi păstrate în siguranță pe durata războiului.

Francis și Judson¹⁷ erau la Mariinsky Balet când au primit vestea. Francis a fost indignat pentru faptul că un om presupus a fi sub protecția legilor diplomatice fusese arestat și era îngrijorat de ceea ce ar fi putut să urmeze.

În dimineața zilei de 14 ianuarie, în calitatea sa de decan al corpului diplomatic, a convenit ca în fruntea șefilor celor 19 misiuni diplomatice de la Petrograd, atât Aliate cât și neutre să redacteze o notă de protest. Potrivit lui Sisson, prima redactare „conținea afirmația că dacă românul nu era eliberat, toți diplomații își vor cere imediat pașapoartele; dar Francis știind că Președintele nu voia ca Statele Unite să rupă relațiile cu Rusia, a lovit pe cât de dur pe atât de înțelept; așa că redactarea finală era un protest, dar nu ultimatum.” Nota exprima profunda indignare a diplomaților față de o arestare care viola imunitatea diplomatică și cereau eliberarea imediată a lui Diamandi și a oamenilor săi.

Francis a ținut să prezinte personal lui Lenin această notă de protest. Sisson, cu ajutorul lui Alexander Gumberg¹⁸ a ajuns la liderul sovietic. În primele ore ale acelei după-amieze, o notă semnată de Lenin, cu antetul Sovietului din Petrograd, i-a fost înmănată lui Francis. Nota suna astfel:

Dlui David R. Francis, ambasador american, la Petrograd

Sir,

Neputând lua legătura telefonic cu dvs la ora 2 așa cum convenisem, vă scriu ca să vă informez că mi-ar face plăcere să vă primesc la biroul meu, Camera 81, Institutul Smolnii, la orele patru p.m. astăzi.

Cu respect, Lenin

Unii din membrii corpului diplomatic doreau să trimită doar o delegație reprezentativă, dar Francis a spus că trebuie să se ducă cu toții, lucru care a fost acceptat de toată lumea. Când ceilalți lideri bolșevici au auzit de venirea diplomaților s-a produs o agitație considerabilă. Vizita părea să însemne recunoașterea [guvernului bolșevic]. Mai târziu Sisson a precizat: *A fost categoric o recunoaștere de vreme ce guvernul bolșevic a primit o cerere oficială din partea reprezentanților țărilor care refuzaseră să-i accepte existența.*

Ambasadorii au sosit sub forma unui lung șir de limuzine negre și au trecut pe sub arcadele Institutului Smolnii. [Urmează reproducerea memoriilor lui Noulens].

Francis, a luat conducerea și s-a prezentat pe sine însuși și apoi pe ceilalți membri ai delegației. Lenin care stătea în picioare la ușa biroului său i-a invitat pe cei douăzeci de oa-

meni și ajutoarele lor să se înghesuie în camera de patru metri pe cinci și așa ia loc pe scaune de lemn și pe o bancă mai lungă. Înăuntru se mai afla Zalkind, asistentul lui Troțki de la Ministerul de Externe, și un necunoscut, membru al comitetului Central sovietic: Iosif Stalin.

Francis, care a rămas în picioare, a rostit ceea ce avea de spus în engleză. Apoi Livingston Phelps, secretar de rangul trei la ambasada americană, a tradus totul în franceză. (Butler Wright¹⁹ a ratat din nou un moment istoric – se afla la schi la proprietatea sa de lângă Țarskoie Selo.)

Lenin a răspuns arătând că românii „contra-revoluționari” omorâseră soldați ruși. Francis a replicat: „Nu discutăm aici nici cauzele, nici motivele, ci doar principiul despre care este vorba.” A insistat că „persoana unui reprezentant diplomatic este inviolabilă și intangibilă” potrivit principiilor diplomatice de multă vreme stabilite în relațiile internaționale. Francis și Noulens au cerut eliberarea imediată a lui Diamandi.

Francis a spus:

– Dvs încercați să stabiliți un guvern aici. Atunci să considerați că arestarea ministrului român în loc să evite războiul, îl va face cu atât mai sigur... Arestarea dlui Diamandi vă va afecta probabil foarte nefavorabil nu numai în Rusia, ci în toată lumea.

Lenin a fost de acord să reconsidere chestiunea.

– Dacă Diamandi va fi eliberat, l-a întrebat el pe Francis, poate [ambasadorul] să garanteze că România nu va porni război împotriva Rusiei?

Francis a răspuns că nu poate oferi o astfel de garanție.

Lenin a spus că va discuta problema cu Comisarii poporului – de fapt guvernul său – și că îl va suna pe Francis diseară.

După întrevvedere Francis a declarat că Lenin s-a purtat „cumsecade și prietenește”. La această apreciere Sisson a precizat: Eu nu văd lucrurile așa, dar în curând îl voi determina pe ambasador să discute prietenește cu un guvern cu care oricum va fi nevoit să trateze zi de zi într-un fel sau altul decât să rămână pe vechea lui poziție cum că „blestat să fie de va vorbi vreodată cu vreun bolșevic.”

Mai târziu în cursul zilei, Robins²⁰ și Gumberg au venit la ambasadă ca să afle cum a decurs

întâlnirea cu Lenin. Francis le-a spus că dacă bolșevicii îl vor elibera pe Diamandi el „va vedea cum s-ar putea ajunge la relații mai bune între guvernul român și soviete.” Intenția sa, îți va aminti el mai târziu era de „a-i sfătui pe români să nu mai ucidă soldați sovietici”. Dar a spus că aceasta este o discuție confidențială și să nu fie spusă bolșevicilor. Se pare că Gumberg, al cărui frate era ofițer sovietic, a transmis esența discuției. Cam pe la miezul nopții, Lenin l-a sunat pe Francis și i-a spus că Diamandi a fost eliberat.

În ziua următoare însă Francis a descoperit cu stupeoare că *Pravda*, ziarul oficial al bolșevicilor, relata despre întâlnirea sa cu Lenin și despre faptul că el, Francis, fusese de acord ca în schimbul eliberării lui Diamandi să protesteze formal pe lângă guvernul român în privința tratamentului rezervat trupelor ruse de pe frontul de acolo. Într-o dezmințire publică și apoi într-o scrisoare către Diamandi, Francis a spus că nu și-a luat niciun angajament în acest sens.

O săptămână mai târziu Francis a primit o telegramă de la Lansing, secretarul de Stat american, care comenta confruntarea lui cu Lenin: *Presa spune că eforturile dvs au fost încoronate de succes. Departamentul aprobă pe deplin atitudinea dvs.* Puțin mai târziu ambasadorul român a fost silit de bolșevici să părăsească Rusia și a scăpat ca prin minune să nu fie asasinat. Lenin a păstrat aurul românilor.²¹

În cunoscuta lucrare a lui George F. Kennan (1904-2005), *Russia Leaves the War*, vol. 1, apărută în 1956, există un întreg capitol consacrat incidentului Diamandi:

„Mai târziu în acea după-amiază, Robins și Gumberg l-au vizitat Francis și au discutat cu el posibilitatea de a exercita presiuni asupra guvernului român pentru a accepta dezideratele sovietice în conflictul care izbucnise în Moldova. Ideea fusese aprig dezbătută între liderii americani în acea zi. Judson telegrafiasse la Ministerul de Război în cursul zilei despre circumstanțele incidentului Diamandi și adăugase:

Dacă prezentul incident nu se va dovedi fatal relațiilor [româno-sovietice] cer ca măsură de extremă importanță militară ca să fie exercitate presiuni din partea Alianțelor asupra a tot ce privește Ucraina și România ca să se ajungă la un modus vivendi cu bolșevicii pentru ca tru-

**Vedere modernă a fațadei institutului Smolnii,
cu statuia lui Lenin în prim-plan**

pele ruse să fie salvate de la înfometare... (fragment din jurnalul republicat al lui Judson)

Francis a fost favorabil impresionat de aceste sugestii. „În cursul discuției”, așa va relata el mai târziu:

...Am afirmat că dacă bolșevicii îl vor elibera pe Diamandi, voi vedea ce voi putea face pentru a se ajunge la relații mai bune între guvernul român și soviete. Auzisem că soldații ruși sovietici fuseseră uciși în număr mare de către români pentru că unii dintre ei își însușeau proprietățile care nu le aparțineau și violaseră femeii. Aveam de gând să-i sfătuiesc pe români să nu mai ucidă soldați sovietici. Discuția a fost confidențială;... Eu nu am trimis niciun mesaj și nici nu intenționez să repet aceste lucruri în fața bolșevicilor. (fragment din memoriile lui Francis care însă nu au fost publicate).

Mai târziu în acea seară atât ambasadorului francez cât și celui american li s-a notificat oficial de la Smolnii că s-a luat o decizie de principiu privind eliberarea lui Diamandi.²²

NOTE

¹ Din *Almanach de Gotha*, 1918, p. 920 vedem că Legația României de la Petrograd își avea sediul pe str. Zaharevskaia nr. 22. Ministru plenipotențiar era Constantin Diamandy (1868-1931) care își depusese

scrisorile de acreditare la 1 octombrie st. nou 1913; secretari: C. Arion, Zarifopol, atașat militar: maior I. Prodan, interpret C. Harting.

² În majoritatea documentelor românești din epocă vom întâlni numele diplomatului român ortografiat Diamandy.

³ Joseph Noulens (1864-1944) om politic și diplomat francez, ministru de Război și de Finanțe în anii 1913-1914, apoi ambasador la Petrograd (mai 1917 – aprilie 1918), după semnarea păcii de la Brest Litovsk pe care Franța nu a vrut să o recunoască, apoi la Vologda până în iulie 1918, dată după care a plecat la Arhangelsk pentru a se alătura «guvernului din nord» antibolșevic. Memorialist. Vezi foto luată de pe Wikipedia.

⁴ Din noiembrie 1916 sediul guvernului român se afla la Iași.

⁵ România a semnat armistițiul cu Puterile Centrale la 9 decembrie st.nou 1917, la Focșani.

⁶ David Rowland Francis (1850-1927) comerciant, om politic și diplomat american, primar al orașului St. Louis (1885-1889), guvernator al statului Missouri (1889-1893), secretar de Stat la Interne (1896-1897), ambasador la Petrograd (23 februarie 1916 – iulie 1918). Pentru viața lui vezi Harper Barnes, *Standing on a Volcano, the Life and Times of David Rowland Francis*, Missouri Historical Society Press, 2001.

⁷ Din *Almanach de Gotha*, 1918, p. 919, vedem că sediul ambasadei Statelor Unite se afla pe Str. Furstadskaia nr. 34.

⁸ Decretul din 1764 al împărătesei Ecaterina a II-a a decis ca o parte din clădirile mănăstirii Smolnii să fie folosite ca pension pentru educația tinerelor din familii aristocrate. Când la începutul secolului al XIX-lea numărul elevelor a crescut, s-a încredințat arhitectului Giacomo Quarenghi construcția propriu-zisă, în stil clasic, a institutului Smolnăi (1806-1808). În 1917 clădirea a devenit sediul Sovietului Muncitorilor și Soldaților unde s-a organizat lovitură de stat bolșevică din 25 octombrie/7 noiembrie 1917, apoi a fost sediul Consiliului Comisarilor Poporului (guvernul) și după mutarea Capitalei la Moscova (februarie 1918) va fi sediul Comitetului de Partid Petrograd, ulterior, din 1924, Leningrad.

⁹ Jules Destrée (1863-1936), om politic belgian de origine valonă, literat, socialist și promotor al separatismului, celebru pentru scrisoarea sa deschisă, adresată regelui Albert I al Belgiei la 15 august 1912: „Sire... domniți peste două popoare. În Belgia sunt valoni și flamanzi. Belgieni nu există.” În memoriile lui Noulens există o poză, de fapt o caricatură în care sunt reprezentați bolșevici înarmați care își însușiseră automobilul oller rozce al diplomatului belgian.

¹⁰ Andrea Carlotti di Riparbella, ministru plenipotențiar al Italiei, aflat în misiune de la 5 martie 1913.

¹¹ Miroslav Spalajkovic (1869-1951) diplomat și om politic sârb, ministru plenipotențiar la Sofia (1911-1913), la St. Petersburg (1913-1919), a reprezentat Serbia la Conferința de Pace de la București din iulie – august 1913, ministru plenipotențiar la Paris (1922-1935).

¹² În comunicatul oficial, publicat în *Pravda*, s-a spus că Spalajkovic ar fi « arătat că Serbia, care s-a aflat într-o situație disperată după atentatul revoltător săvârșit asupra ei [prin ultimatumul pe care l-a primit din partea Austro-Ungariei la 23 iulie 1914], nu l-a arestat totuși pe ambasadorul [austro-ungar] și s-a adresat Sovietului Comisarilor Poporului cu rugămintea să elibereze pe ministrul român. Răspunzând dlui Spalajkovic, tovarășul Lenin spune că împărtășește pe deplin indignarea acestuia față de acțiunile agresive și imperialiste ale Austriei și Germaniei, dar, în același timp, niciun fel de represalii față de reprezentanții diplomați n-au putut evita războiul; acum însă, popoarele care nu doresc războiul vor să preîntâmpine războiul prin toate mijloacele.» cf. *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol. 1 1917-1934, Editura Enciclopedică, București, 1999, pag. 13.

¹³ Joseph Noulens, *Mon ambassade en Russie Sovietique 1917-1919*, Paris, Librairie Plon, 1933, Tome Premier, pp. 187-192.

¹⁴ Mihail Vasilievici Alexeiev (1857 – 8 octombrie 1918) general rus; după ce marele duce Nikolai Nikolaievici a fost destituit din funcția de comandant suprem al armatei ruse, funcția fiind preluată de țarul Nicolae al II-lea, Alexeiev a fost șeful Mare-lui Stat Major (Stavka) al armatei ruse (august 1915 – martie 1917).

¹⁵ Sir George W. Buchanan, *My Missions to Russia*, vol. II, 1923, pp. 2-4.

¹⁶ Edgar Grant Sisson (1875-1948), gazetar american, asociat cu George Creel, președintele lui *Comitee on Public Information*, agenție independentă a SUA menită să influențeze opinia publică americană pentru a susține participarea SUA la Marele Război. A fost trimis special al președintelui Woodrow Wilson ca să investigheze condițiile din Rusia și să răspândească propagandă anti-bolșevică. Sisson și reprezentanții Crucii Roșii Americane se credeau fiecare independenți și având o poziție superioară față de Francis. Sisson chiar a pornit o campanie, lipsită de succes pentru înlăturarea lui Francis; vezi *The United States in the First World War: an Encyclopedia*, Anne Cipriano Venzon, (editor), Garland Publishing, New York, London, 1995, p. 140, în cadrul articolului Francis, David Rowland (1850-1927). De menționat că Sisson a publicat la 15 septembrie 1918 o carte reunind 68 de documente în limba rusă *The German Bolshevik Conspiracy* care dovedea că Lenin și Troțki erau agenții plătiți ai Germaniei ca să scoată Rusia din război. În 1956, într-un articol în *Journal of Modern History*, George F. Kennan (1904-2005) a demonstrat că documentele erau de fapt falsuri.

¹⁷ William V. Judson (1865-1923) general american, șeful misiunii militare americane în Rusia, 1917-1918, vezi Jane Gilmer Weyant, *Life and Career of General William V. Judson 1865 – 1923*, și *Russia in War and Revolution: General William V. Judson's Accounts from Petrograd, 1917-1918*, citate în *The First Cold War, The Legacy of Woodrow Wilson in U.S.- Soviet Relations*, University of Missouri Press, 2002, p. 251.

¹⁸ Alexander Gumberg (1887-1939), ucrainian care a emigrat în 1902 în USA. Ulterior agent de legătură al SUA cu guvernul bolșevic, consilier, translator și om de încredere al comandantului Crucii Roșii Americane în Rusia, Raymond Robins. Vezi James K. Libbey, *Alexander Gumberg & Soviet-American Relations 1917-1933*, the University Press of Kentucky, 1977.

¹⁹ Consilier la ambasada americană din Petrograd, trecut în *Almanach de Gotha*, 1918, p. 917, la fel ca și secretarul L. Phelps.

²⁰ Raymond Robins (1873 -1954) ofițer, economist și scriitor american, comandant al unei misiunii a Crucii Roșii Americane în Rusia. A fost susținător al relațiilor SUA cu Rusia bolșevică și a reușit să-l convingă pe F.D. Roosevelt să facă un schimb de ambasadori cu URSS.

²¹ Harper Barnes, *Standing on a Volcano, the Life and Times of David Rowland Francis*, Missouri Historical Society Press, 2001, pp. 297-299.

²² George F. Kennan, *Russia Leaves the War*, Vol. 1 of *Soviet American Relations*, 1956, pp. 338-343.

ANTICIPÂND VICTORIA? OFENSIVA DE PRIMĂVARĂ A GERMANIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

DRAGOȘ ILINCA *

Abstract

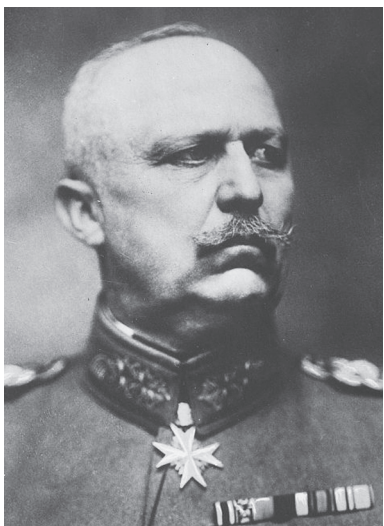
In the first months of 1918, the pace of war on the Western Front was in a certain stalemate. More than 5 million soldiers were trapped in a muddy and cold trenches line, from the British Channel to the border between France and Switzerland. Both, French, British, Belgians, Americans and Portuguese forces will face the so-called Spring Offensive ordered by the German High Command. By launching the strongest attack on the Western Front, Germany strove for achieving a fast and decisive victory before the full potential of United States would be deployed on the battlefields in France. In order to achieve this objective, Ludendorff, the mastermind behind of this action, stated that: "We must strike at the earliest moment before the Americans can throw strong forces into the scale. We must beat the British". To this end, Ludendorff plans were based on the idea of launching a lightning strike against British Expeditionary Force which was meant to separate the Allied forces. By using the additional 50 division made available following the Russian surrendered, Ludendorff tried to defeat decisively the Allied forces and win total victory. But his confidence failed to match operational reality. Germany's last offensive in the First World War failed and accelerated the inevitable defeat.

Keywords: *First World War, Western Front, Spring Offensive, Kaiserschlacht, Operation Michael, Ludendorff, Foch, Haig, Pershing, US entry in the First World War, British Expeditionary Force*

În dimineața zilei de 21 martie 1918 (orele 04:20), Comandamentul german (*Oberste Heeresleitung/OHL*) lansa ultima mare ofensivă pe frontul de vest. Cunoscută sub diferite nume (*Kaiserschlacht*, Ofensiva de Primăvară, Operațiunea Mihail), acțiunea viza executarea unei lovituri de forță împotriva dispozitivului franco-britanic, cu intenția clară de a pune ca-

păt războiului. Procesul de planificare a vastei operațiuni a fost inițiat încă din toamna anului 1917, sub atenta coordonare a generalului Erich Ludendorff (1865-1937)¹. Adept al unei tactici agresive, Ludendorff este considerat, pe bună dreptate, drept principalul artizan al deciziei de lansare a unei astfel de acțiuni de amploare, menită, în viziunea sa, să tranșeze

* Doctor în istorie, șeful secției Programe studii de istorie militară.

**Generalul Erich Ludendorff,
arhitectul Ofensivei de primăvară**

lucrurile la nivelul raporturilor de forțe dintre cele două tabere. Nu trebuie exclus discuției, însă, contextul perioadei, în special din perspectiva evoluțiilor operaționale înregistrate pe fronturile Primului Război Mondial la începutul anului 1918.

Deși eșuat în fața Verdunului (februarie-decembrie 1916), accentul ofensiv al operațiilor derulate de Germania avea să manifeste în Estul Europei, în special prin ocuparea Riga (3 septembrie 1917), eveniment de o importanță majoră care avea să inițieze un șir intens de turbulențe în interiorul Rusiei, culminând cu evenimentele din octombrie 1917 și, subsecvent, cu ieșirea Rusiei țariste din război. Dacă pe frontul răsăritean situația era dominată de Germania, în sud, frontul mesopotamiano-palestinian consemna, în toamna anului 1917, evoluții favorabile Forței Expediționare Egiptene, condusă de generalul britanic Edmund Allenby (1861-1931). Celelalte două fronturi importante ale Primului Război Mondial, Salonic și Italia nu înregistraseră evoluții notabile.

În condițiile disfuncțiilor operaționale majore ale armatei ruse, OHL obține libertatea de mișcare dorită în a reorienta efortul către Vestul Europei. Astfel, încă din ultimele luni ale anului 1917, un segment important al divi-

ziilor angrenate împotriva Rusiei este deplasat, consolidând semnificativ dispozitivul german din acest perimetru (aproximativ 85% din totalul efectivelor germane). Scăpat de presiunea luptei pe două fronturi, OHL putea iniția planificarea pentru reluarea ofensivei pe teatrul vest-european, prin capitalizarea superiorității numerice majore pe care Germania reușise să o realizeze. De asemenea, dintr-o perspectivă anticipativă, perspectivele imediate se arătau ca putând fi influențate decisiv în favoarea Antantei, urmare directă a intrării Statelor Unite în război (6 aprilie 1917). Practic, superioritatea numerică realizată prin ieșirea *de facto* a Rusiei din război era amenințată serios, pe termen scurt existând certitudinea anulării acesteia prin contribuția SUA. Semne relevante ale potențialului pe care efortul de război american îl va reprezenta în ecuația globală a conflictului începuseră să fie vizibile din iunie 1917 când primele efective² americane, din cadrul American Expeditionary Force (AEF), condusă de generalul John Pershing (1860-1948), ajung în Franța (aprox. 14.000). Din această perspectivă, era evident faptul că prezența efectivelor americane urma să afecteze iremediabil balanța de forțe, Germania și aliații săi neavând la îndemână o formulă de compensare a viitoarei discrepanțe, accentuată mai ales în ceea ce privește segmentul forțele de infanterie. În aceste circumstanțe, pentru Comandamentul german se releva cu stringență necesitatea unor acțiuni rapide.

**Generalul John J. Pershing, comandantul
Forței Expediționare Americane**

Diferite fronturi

Frontul Vestic rămânea de departe cel mai important, în special din perspectiva cantitativă a forțelor angajate fixate, însă, într-o vastă rețea de tranșee. Linia frontului însuma peste 750 km, pornind de pe malul belgian al Canalului Mânecii, la aproximativ 40 km de Dunkirk, pe un traseu incluzând Ypres – Lille – Arras – Verdun – Nancy. Capătul nordic se afla în responsabilitatea forțelor belgiene (8 divizii, aprox. 90.000 de oameni). Centrul era acoperit, pe o distanță de 180 km (între Ypres – St. Quentin), de trupele Forței Expediționare Britanice (BEF), condusă de mareșalul Douglas Haig (1861-1928), structurată pe 5 armate (52 de divizii), incluzând și Grupul Expediționar Portughez (aprox. 55.000 de militari). Segmentul cel mai lung (aprox. 500 km) se afla în responsabilitatea Grupului de armate franceze, condus de generalul Emile Fayolle (1852-1928) având în componere 98 de divizii dintre care 37 în rezervă. Nucleului de forțe franceze se atașase și contingentul de forțe americane al cărui nucleu combatant ajunsese, către începutul anului 1918, la aproximativ 160.000 de forțe combatante.

Balanța de forțe se va înclina decisiv, la începutul anului 1918, în favoarea Germaniei

**Generalul Douglas Haig,
comandantul Forței Expediționare
Britanice**

atât din perspectivă cantitativă, cât mai ales din perspectiva experienței operaționale și a sprijinului logistic³. De asemenea, datele vremii atestă o disparitate evidentă între forțele taberei aliate, accentuată de lipsa de coeziune internă, de nivelul inferior de încadrare⁴ a diviziilor BEF, dar și stării de epuizare resimțită major la nivelul forțelor franceze⁵.

Nu lipsită de relevanță pentru situația trupelor aliate este analiza relațiilor dintre Franța și Marea Britanie la începutul anului 1918. Asupra acestui aspect literatura de specialitate atestă existența unor tensiuni semnificative, având drept principală cauză nivelul de angajament britanic, apreciat de aliații francezi ca fiind unul modest. Evaluate în economia generală a războiului, nemulțumirile franceze erau accentuate de percepția dominantă la nivelul conducerii politico-militare de la Paris că efortul principal de război, în special din perspectiva angajamentului⁶ în confruntările majore, căzuse în responsabilitatea armatei franceze. Din această perspectivă, dialogul politic franco-britanic a inclus în mod constant solicitări repetate față de creșterea contingentelor britanice dislocate în cadrul BEF, precum și în ceea ce privește extinderea zonei de responsabilitate pe linia frontului. Aceste tensiuni erau amplificate în mod semnificativ între segmentele de conducere ale celor două forte, alimentate semnificativ printr-o serie de antipatii personale. Trebuie spus, de asemenea, că sinergia operațională între cele două forte militare avea de suferit și ca urmare a diferențelor structurale dintre cele două modele constitutive pe care funcționa forța britanică, respectiv armata franceză. Forța Expediționară Britanică reprezenta un produs al unei filozofii testate cu succes într-o perspectivă global-colonialistă și, în egală măsură, expediționară, vreme de câteva secole. Sensibil diferită, armata franceză întrunea caracteristicile unei forțe de masă, clasice, generată printr-un sistem de recrutare extins teritorial și, prin urmare, mult mai adaptată războiului teritorial de uzură. Pe aceste coordonate abordarea strategică a confruntării cu forțele germane pe teatrul vestic era sensibil diferită⁷. Eșaloanele superioare ale armatei franceze se plasau în favoarea renunțării la războiul în tranșee, opțiunea inițierii unor acțiuni ofensive fiind susținută de o cei mai importanți

**Mareșalul Ferdinand Foch,
comandant suprem al forțelor
aliatelor pe frontul vest-european**

comandanți de pe frontul vestic, în special Philippe Pétain (1856-1951) și Ferdinand Foch (1851-1929).

În relativă antiteză, atitudinea comandantului BEF, Douglas Haig, nu era suficient de clară și, în egală măsură, asimetrică omologilor săi francezi. Generalul britanic nu anticipa o acțiune ofensivă, mizând mai degrabă pe o scădere a moralului german accentuată, în opinia sa, de dificultăți de ordin logistic⁸, evaluând cu totul eronat implicațiile scoaterii din luptă a Rusiei. În apărarea sa trebuie spus că profilul și coeziunea BEF erau puternic afectate de pierderile înregistrate în 1917. Astfel, nucleul de infanterie al forței britanice dislocată în Franța se diminuase cu aproximativ 130.000 de oameni, putându-se vorbi de scăderi cu peste 2.000 de militari la nivelul fiecăreia dintre divizii⁹. Această situație se va menține până la începutul ofensivei germane, în mare parte datorită reticenței cabinetului condus de Lloyd George în a da curs solicitărilor formulate de Haig pentru completarea pierderilor suferite.

Sub aceste auspicii, nici coordonarea strategică și operațională nu înregistrase progrese

semnificative. Crearea în 1917, la Versailles, a Consiliului Suprem de Război nu reușise să genereze masa critică pentru crearea unui sistem unificat de comandă. Consiliul a funcționat pe întreaga durată a anului 1917 mai degrabă ca un for de consultare între statele aliante, agenda discuțiilor fiind dominată de solicitările franceze privind extinderea contribuției și rolului operațional al BEF. În acest sens, la 25 septembrie 1917, Lloyd George se întâlnește la Boulogne cu omologul francez, Paul Painlevé (1863-1933) exprimând acordul de principiu pentru extinderea zonei de responsabilitate a BEF. Detaliile tehnice ale înțelegerii politice au fost abordate în cadrul unor întâlniri succesive între Haig și Pétain derulate în intervalul octombrie – decembrie 1917, urmate, abia către începutul anului următor, de extinderea limitată a zonei de responsabilitate a trupelor britanice către estul liniei frontului. Cu toate acestea, strategiile aliante continuau să fie sensibil diferite. Cabinetul britanic și, în special Lloyd George, „jongla” cu ideea unei posturi defensive care să fie menținută în așteptarea întăririlor americane. Pe acest fond, problema creșterii efectivelor BEF era tratată într-o cheie minimală, planurile pentru 1918 vizând o creștere de aproximativ 100.000 față de nivelul de 615.000 de militari, solicitat de Consiliul Armatei britanice. Pe acest fond, la sfârșitul lunii ianuarie sunt consemnate noi tensiuni franco-britanice în cadrul Consiliului Suprem de Război. Problema angajamentelor suplimentare devenise extrem de presantă în condițiile în care bilanțul la sfârșitul anului 1917 era dintre cele mai dramatice, aproximativ 5 milioane de victime din ambele forțe (3 milioane militari francezi; 2 milioane din cadrul Imperiului Britanic). Fără a identifica soluții imediate, este agreată crearea unei „Rezerve Generale” care se baza, în esență, pe întăririle care aveau să sosească din SUA. Această decizie nu făcea altceva decât să amâne rezolvarea problemei de bază a întăririlor britanice, în condițiile în care la începutul anului 1918 se înregistrau probleme serioase în asigurarea mijloacelor maritime necesare pentru transportul trupelor americane în Franța.

Simultan cu aceste evoluții, dispozitivul german se consolidează semnificativ, numărul diviziilor germane dislocate pe frontul vest-eu-

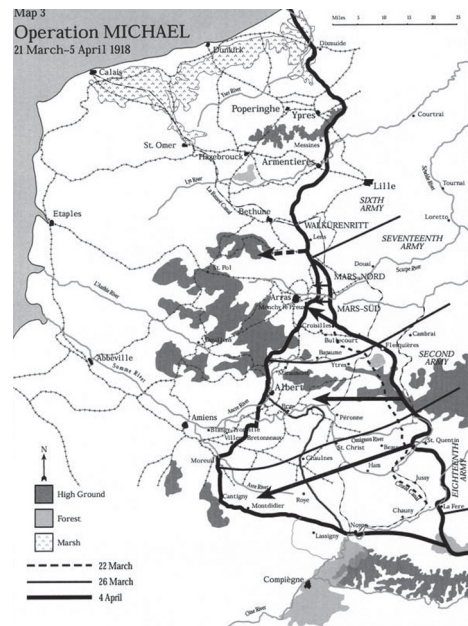
ropean crescând rapid grație deplasării rapide pe calea ferată a forțelor disponibilizate de pe frontul răsăritean. Astfel, până la începutul lunii martie 1918 potențialul pe care comandamentul german îl putea angaja pe linia frontului vestic fiind de aproximativ 191 de divizii, numărul acestora crescând în perioada imediat următoare declanșării ofensivei, față de cele 178 de divizii aliate.

Planuri germane

În scopul identificării unui curs de acțiune centrat pe ideea tranșării rapide a victoriei de către forțele germane, Ludendorff convoacă în 11 noiembrie 1917, la Spa, o conferință cu participarea principalilor reprezentanți ai lanțului de comandă al armatei germane. Relevanța acestui eveniment pentru cursul ulterior al evenimentelor rezidă atât prin varietatea planurilor de acțiune luate în dezbatere, cât și prin modul de asigurare a reprezentării forțelor din teatru în contextul dezbaterilor privind viitorul acțiunilor germane pe frontul vestic. În final, experiența operațională acumulată cu succes în alte teatre de operații a prevalat, fiind agrată opțiunea lansării unor acțiuni succesive, capabile să aducă clarificarea situației. Reluarea tacticilor utilizate la Riga și Caporetto (24 octombrie – 19 noiembrie 2017) dar și Verdun, urma să fie aplicată cu precădere în ceea ce privește concentrarea tirului de artilerie și utilizarea trupelor speciale (*Stormtruppen*) pentru penetrarea primelor linii de apărare. Rolul central al acestor elemente specializate viza, în egală măsură, determinarea OHL de a depăși logica luptelor de tranșee și, implicit, de a rupe blocajul operațional menținut între cele două tabere pe frontul vest-european pe întreaga durată a anului 1917. Asupra acestui din urmă aspect, merită a fi menționat faptul că dezbaterea¹⁰ la nivelul OHL privind calea de urmat pentru anul 2018 a abordat și problema menținerii unei apărări flexibil-active, susținută de o parte a conducerii forțelor de pe front ca alternativă la o ofensivă generală. Cu toate acestea, o astfel de variantă ar fi putut fi utilă doar în cazul unei acțiuni ofensive a forțelor Antantei, greu de presupus în condițiile inferiorității numerice¹¹.

De asemenea, alegerea de către comandamentul german a concentrării ofensivei împotriva sectorului britanic avea la bază prezumția

unei înaintări relativ facile, cu șanse semnificative de a fi finalizată favorabil, pe fondul nivelului redus de operaționalitate a contingentelor BEF. În egală măsură, opțiunea lui Ludendorff venea și pe fondul unei reale lipse de alternative cu care se confruntau planificatorii germani, un atac împotriva prezenței franceze neputând fi anticipat ca putând avea rezultate decisive, menținând, în schimb, o amenințare serioasă pe flancul drept al înaintării germane. Într-un astfel de scenariu¹², se anticipa că trupele BEF și-ar fi menținut nucleu intact, nedisponibilizând forțe pentru a acorda asistență unei armate franceze în retragere, deschizând, astfel, calea pentru atragerea trupelor germane într-un război pe două fronturi în interiorul Franței. În acest sens, planul german intitulat „Mihail” viza atacul împotriva pozițiilor britanice, inițial printr-o lovitură puternică în zona de legătură cu forțele franceze, la St. Quentin, de unde ofensiva avea să se dezvolte către perimetrul nordic al liniei frontului având ca obiectiv eliminarea prezenței britanice și ocuparea porturilor esențiale pentru transferul trupelor americane.

Planul Operației Mihail
(Sursa: David T. Zabecki. *The German 1918 Offensives. A Case Study in the Operational Level of War*, p.119)

Kaiserschlacht

Dispozitivul german, concentrat pe aliniamentul așa-numitei „Linii Hindenburg”¹³, era condus de doi membri ai familiei imperiale. În centrul liniei de atac se găsea grupul de armate condus de prințul consort Rupprecht al Bavariei (Grupul de Armate A), în timp ce în perimetrul sud-estic forțele germane (Grupul de Armate B) erau conduse de fiul kaiserului Wilhelm al II-lea, prințul moștenitor Wilhelm (1882-1951). Conform planului aprobat de OHL, implementarea Planului Mihail includea o serie de secvențe, antrenând în acțiunea ofensivă patru armate¹⁴ din cadrul celor două grupuri, întrunind peste 100 de divizii¹⁵.

În primele ore ale dimineții zilei de 21 martie 1918, trupele germane trec la execuția planului. Factorul surpriză este valorificat adecvat după ce forțele germane reușiseră să intre în dispozitiv la adăpostul nopții fără a fi reperate. Tirul de artilerie inițiat puțin după ora 4 dimineața a fost executat de aproximativ 10.000 de piese de artilerie derulându-se cu intensitate timp de 5 ore. Bombardamentul este dublat de atacuri cu gaze lacrimogene și proiectile fumigene menite să acopere mișcările trupelor germane. Se reușește infiltrarea trupelor speciale în perimetrul St. Quentin, care deschid drumul a 40 de divizii germane împotriva Armatei 3 și 5 britanice. Conform planului, flancul stâng al acțiunii germane era asigurat de Armata 18 a cărei principală sarcină era de a respinge orice posibilă acțiune franceză de sprijin a unităților BEF. Sub presiunea imensă a loviturii germane, forțele britanice se văd nevoite să se retragă. După prima zi de lupte extrem de intense, numărul de victime era sensibil egal, ridicându-se la aproximativ 40.000 de fiecare parte. În cursul celei de-a doua zile, trupele germane depășesc linia Cambrai – St. Quentin, reușită care permite deplasarea pieselor mari de artilerie care execută primele lovituri asupra Parisului¹⁶.

În după-amiaza zilei de 24 martie, Ludendorff impune decizia de reconcentrare a efortului către sud-est, înspre Amiens, o deviere importantă a planului inițial de a pivota spre regiunea de coastă, contribuind la prelungirea acțiunii ofensive și a disipării angajamentului german. Deplasarea centrului acțiunilor de luptă în perimetrul dintre Some și Oise ridi-

**Soldați francezi și britanici
în așteptarea atacului german**

că, în egală măsură, semne majore de întrebare asupra scopului primordial al ofensivei germane, relevând, totodată, un grad consistent de incertitudine decizională la nivelul comandamentului german în etapele cruciale ale ofensivei. Cu toate acestea, trebuie spus faptul că decizia adoptată se fundamenta pe o serie de informații recente, unitățile germane de recunoaștere avansată raportând o prezență aliată slabă în perimetrul adiacent localității Amiens. Valoarea strategică a acestui punct era cu adevărat semnificativă din perspectiva posibilității de a izola Parisul prin preluarea liniilor de cale ferată care asigurau comunicația cu porturile din zona Canalului. De asemenea, Amiens reprezenta unul dintre punctele principale ale sistemului logistic al BEF, capturarea depozitelor de echipamente și muniție britanice generând dificultăți majore în aprovizionarea unităților britanice. Decizia lui Ludendorff și, mai ales, amenințarea Parisului au contribuit, în schimb, la inițierea unei mișcări prudente de sprijin dinspre Chauny a trupelor franceze, limitată ca amploare din moment ce intențiile germane nu păreau a fi suficient de clare. În aceste condiții, Pétain prefera o abordare precaută față de dislocarea de efective suplimentare către nord-vest pentru a-și putea menține capacitatea de a lansa un contraatac în eventualitatea unei acțiuni germane în regiunea Champagne-Ardenne. În mod evident, memoria atacului de la Verdun era încă vie, repetarea acesteia neputând fi acceptată la nivelul comandamentului francez.

Temerile lui Pétain se vor adevăra, OHL extinzându-și acțiunea în stânga flancului forțelor franceze, pe fondul reușitei din cursul zilei de 25 martie de a separa cele două forțe aliate. Acțiunea germană sparge linia de rezistență organizată între Noyon-Roye, amenințând, astfel, regiunea din imediata vecinătate a Amiens. Din nou extinderea angajamentului avea să diminueze capacitatea ofensivă germană, în timp ce luptele intense produc pierderi semnificative în efectivele unităților speciale. De asemenea, pe măsură ce ofensiva germană își pierdea ritmul, operaționalizarea unei formule de sprijin din partea trupelor franceze beneficia de timp suplimentar. Astfel, Armatele 1 și 3 franceze încep să-și facă simțită prezența (aprox. 12 divizii) în spatele forțelor britanice, în timp ce forțele germane încep să resimtă primele dificultăți de aprovizionare cu muniție și piese de artilerie ca urmare a extinderii liniilor de comunicație cu aproximativ 50 km.

Cu toate acestea, realitățile teatrului de operații erau departe de a oferi premise favorabile pentru realizarea sinergiei franco-britanice. După cum Foch, viitor mareșal al Franței, aprecia, se derulau simultan două bătălii. „Una britanică, pentru porturi, iar cealaltă franceză, pentru Paris”¹⁷. Primele semne ale mult-așteptatei coordonări inter-aliatelor aveau să vină în 26 martie, când în cadrul Conferinței aliate de la Doullens, Foch primește autoritatea de a asigura coordonarea acțiunilor forțelor Antantei pe frontul vestic. În mod evident, adoptarea¹⁸ acestei decizii ar fi putut fi greu de anticipat în absența presiunii exercitate de ofensiva germană. Atribuțiile lui Foch nu erau dintre cele tipice unui comandant al unor forțe operaționale dar răspundeau necesității de creștere a sinergiei acțiunilor și, mai ales, a abordării unitare a angajamentului aliat pe acest front. Efectele benefice ale compromisului realizat la Doullens nu aveau să se vadă imediat, germanii reușind să ocupe Montdidier (27 martie), adâncind spărtura dintre forțele aliate. Conștient de importanța integrității liniei frontului, Foch încearcă să compenseze pierderea suferită reușind să obțină deplasarea de efective franceze, al căror rol operațional nu avea cum să influențeze, însă, evoluțiile curente. Aflate la mai puțin de 40 km depărtare de Amiens, trupele germane continuă să

angajeze acțiuni de luptă pe toată zona de înaintare. Armata 17 încerca acum străpungerea dinspre nord a liniilor britanice în regiunea învecinată râului Scarpe având ca obiectiv consolidarea ofensivei către Amiens. Rezistența britanică avea să depășească așteptările OHL, reușind să încetinească semnificativ înaintarea germană în acest sector. În paralel cu aceste evoluții, trupele Armatei 2, acționând de la sud de Somme, în baza ordinelor OHL de a avansa rapid către Amiens, este supusă unui bombardament aerian intens. Acțiunile escadroanelor aliate diminuează semnificativ viteza de deplasare a convoaielor de muniție și alimente generând, totodată, pierderi majore în rândul forțelor combatante. În aceste condiții, ocuparea Amiens devenea din ce în ce mai greu de anticipat ca putând fi îndeplinită. De menționat faptul că încetinirea ritmului de înaintare al forțelor germane oferise un răgaz valorificat rapid de britanici pentru a evacua stocurile importante de muniție, alimente și echipament din Amiens. În paralel, beneficiind și de sprijin francez, reușesc să consolideze linia de apărare a orașului minând, totodată, punctele de intrare în localitate.

Istoriografia militară dedicată confruntărilor din primăvara anului 1918 oferă o perspectivă convergentă asupra faptului că ziua de 28 martie a reprezentat momentul de inflexiune strategică, atât din perspectiva îndiguirii ofensivei germane, cât și din cea a debutului unei refaceri rapide a potențialului aliat de a operaționaliza o contraofensivă. Acest lucru a fost posibil grație unui cumul de factori dintre

Autobuze britanice utilizate în Franța pe durata luptelor din martie 1918 pentru transportul de trupe

care se detașează: intensificarea ritmului de trimitere de noi trupe britanice pe frontul din Franța (aprox. 10.000 zilnic); retragerea unei divizii britanice din Italia; dislocarea de noi contingente franceze (9 divizii din Armatele 5 și 9 franceze) în sprijinul pozițiilor britanice. Pe acest fond, britanicii reușesc să opună o rezistență înverșunată, dublată de contraatacuri punctuale pe linia Montdidier – Roye. În această etapă a confruntărilor încep să-și facă simțită prezența și trupele americane, generalul Pershing, acceptând ca acestea să întărească dispozitivul francez din jurul Beauvais. Sub aceste auspicii, în dimineața zilei de 29 martie, Armata 17 germană trece în defensivă ceea ce reprezenta, în esență, încetarea ofensivei de la nord de Amiens precum și primul moment în care se revelau limitele potențialului german de a mai avansa teritorial.

În aceste condiții, atenția OHL s-a concentrat asupra perimetrului de la est de Amiens unde vor acționa Armatele 2, 18, 7 și elemente transferate din aripa dreaptă a Armatei 17. Efortul german avea să fie dublat de consolidarea fluxului de transfer a rezervelor franceze. Acest lucru era posibil în acest moment având în vedere faptul că o nouă ofensivă în perimetrul Verdun apărea clar că nu ar mai fi putut fi posibilă. În aceste condiții, atacul german concretizat prin forțarea râului Arve, în dreptul localității Moreuil, nu avea să aducă beneficii majore în condițiile unei rezistențe înverșunate a trupelor franco-britanice. Semnificația particulară a acestui moment rezidă din analiza raportului de forțe angrenate, constatându-se pentru prima oară de la începutul ofensivei germane un relativ echilibru de forțe, celor 41 de divizii germane opunându-li-se aproximativ 40 de divizii aliate aparținând Armatei 4 (britanice), alături de Armatele 1 și 3 (franceze).

Răspunzând apelurilor comandanților din teatru privind starea avansată de oboseală a forțelor germane aflate de aproape șapte zile de ofensivă constantă, punctate de confruntări intense, Ludendorff ordonă stoparea acțiunilor și trecerea la un program de refacere. Pauza era gândită și ca o modalitate de a face un bilanț al ofensivei în scopul identificării cursului de acțiune optim. Încetarea luptelor permitea, de asemenea, un răgaz extrem de util taberei aliate pentru consolidarea pozițiilor defensive, în

special din perspectiva accelerării transferului de trupe pentru apărarea Amiens.

În tabăra germană opiniile lui Ludendorff privind continuarea acțiunilor de separare a forțelor britanice de cele franceze prevalează din nou în raport cu opiniile privind continuarea acțiunilor împotriva BEF, simultan cu menținerea unei prezențe defensive minime la sud de Somme. Cu toate acestea, situația în teatru era sensibil diferită, defensiva aliată fiind cu mult mai consistentă decât în primele zile ale ofensivei. De asemenea, capacitatea germană de a lansa un nou atac de forță era sensibil diminuată, în condițiile unei disipări evidente a angajamentului german pe două direcții relativ divergente geografic.

Luptele se reiau în zorii zilei de 4 aprilie, într-o manieră de acum clasică, prin inițierea unui tir de artilerie de aproximativ 1 oră, concentrat asupra capului de pod creat la Moreuil. Forțe germane (15 divizii), aparținând Armatei 17, încearcă fără succes să lărgească capul de pod dincolo de râul La Noye, în condițiile dificultăților de asigurare muniție suficientă pentru piesele de artilerie. În nordul acestui perimetru, forțele Armatei 2 germane atacă puternic, reușind să ajungă la aproximativ 10 km de Amiens (Villers – Betonneux) de unde execută tiruri de artilerie împotriva centurii de poduri din jurul orașului. Cu toate acestea, nu reușesc să-și mențină pozițiile în fața contraatacurilor incisive ale forțelor britanice fiind nevoite să se retragă aproximativ 2 kilometri. Încercarea de a relua ofensiva în dimineața zilei următoare este respinsă cu fermitate de britanici, în special Batalionul 35 australian, ceea ce determină OHL să ordone încetarea acțiunilor ofensive în acest sector. Decizia comandamentului german echivala cu renunțarea la implementarea Planului Mihail și abandonarea obiectivului de a ocupa Amiens.

În lunile următoare

În mod evident, consolidarea liniilor defensive franco-britanice impunea reevaluări ale planurilor germane, cu atât mai mult cu cât la 14 aprilie Foch devine comandant suprem al forțelor aliate. În noile circumstanțe, intenția lui Ludendorff era de a valorifica rezultatele operației Mihail, în susținerea obiectivului de a elimina prezența britanică din Flandra. Ast-

fel, la câteva zile distanță, comandamentul german lansa Operația Georgette (9-29 aprilie), concentrată de data aceasta în capătul nordic al liniei frontului, vizând preluarea controlului asupra principalelor porturi din zonă. Armatele 4 și 6 germane primesc ordinul să ocupe Hazebrouk, nod important de comunicații din Flandra. Rațiunea strategică viza valorificarea spațiului creat în această zonă prin concentrarea forțelor BEF către Amiens, respectiv, Paris ca răspuns la Operația Mihail. Acest sector era acoperit parțial de contingentul portughez, Armata 2 britanică și forțe belgiene.

După o scurtă serie de lupte, forțele britanice se retrag aproximativ 30 km dar mențin coerența liniei de apărare. Măsurile adoptate rapid de Foch pentru a compensa deficitul britanic conduc la consolidarea prezenței franceze (6 divizii urcă în Flandra, sporind contingentul francez din zonă la 14 divizii de infanterie și 3 cavalerie), care reușește să se opună cu succes. În acest context se derulează prima confruntare de tancuri din istorie, dublată de o serie de incursiuni ale marinei britanice în perimetrul porturilor Ostende și Zeebrugge (23 aprilie), având ca scop eliminarea prezenței submarinelor germane. Trupele germane reușesc, însă, să-și extindă controlul prin acțiuni succesive, într-o zonă jalonată de linia Ypres – Hinges – Givenchy, dar fără a putea atinge Hazebrouk. La 1 mai 1918 acțiunile asociate Operației Georgette se opresc pe acest aliniament pentru a permite inițierea unei succesiuni de operații, în intervalul 27 mai – 5 iunie 1918. Reunite sub numele de Ofensiva Aisne, acțiunile germane au inclus operațiile Blücher (27 mai – 3 iunie), Goerz și Yorck (5 iunie – 18 iulie 1918), antrenând flancul stâng al Armatelor 1, 7 și 17. Mult mai reduse ca amplitudine, acțiunile germane au reprezentat, mai degrabă, o serie de manevre menite să atragă atenția forțelor franceze asupra unui „potențial” atac german împotriva Parisului. Intenția reală a OHL era aceea de a fixa dispozitivul francez în această regiune pentru a permite continuarea ofensivei împotriva prezenței britanice. După o înaintare de aproximativ 60 km, trupele germane reușesc să creeze o zonă de presiune la est de Compiègne, având ca punct înaintat perimetrul Vaux-Chateau Thierry, la mai puțin de 100 km distanță de Paris. Sprijinul logistic insuficient nu a per-

mis obținerea efectului scontat, liniile franceze retrăgându-se în ordine. În cadrul acestor confruntări se înscriu și primele angajamente majore ale trupelor SUA (Cantigny, 28-29 mai; Belleau, 1-26 iunie)

Acțiunile de la mijlocul lunii iulie vor reprezenta maximum avansului german pe frontul vestic. Contraatacul franco-britanic de pe Marna, inițiat la 18 iulie 1918, avea să întoarcă situația războiului în favoarea taberei aliate care reușește, două luni mai târziu, să spargă Linia Hindenburg, urmată de înfrângerea Germaniei.

Bilanț

În mod evident, rezultatele tactice ale Operației Mihail sunt impresionante, în special din perspectiva celor peste 3.100 km² ocupați, un adevărat record tactic consemnat pe frontul vestic în timpul Primul Război Mondial. De menționat faptul că teritoriul ocupat de trupele germane reprezenta, practic, același perimetru câștigat de trupele franco-britanice în peste aproape 6 luni de lupte intense, în cursul anului 1916. Acestor aspecte li se adaugă cei peste 90.000 de prizonieri (majoritatea britanici) capturați de trupele germane.

Din perspectiva numărului victimelor înregistrate, bilanțul operației oferă un raport relativ favorabil Germaniei (aprox. 240.000 de victime față de aprox. 260.000 în tabăra aliată). În acest context, statisticile epocii relevă numărul mare de pierderi suferite de efectivele Forței Expediționare Britanice (aproape 180.000), precum și în ceea ce privește distrugerea și capturarea de către trupele germane a unui număr semnificativ de tehnică și echipamente militare (ex. 1.300 tunuri, 2.000 mitraliere și peste 200 de tancuri scoase din luptă).

Bilanțul Operației Mihail nu poate fi suficient de cuprinzător fără a fi făcute o serie de precizări. În primul rând, trebuie menționat faptul că în ciuda câștigurilor teritoriale reușite de armata germană, valoarea strategică a teritoriului nu era dintre cele mai importante, lipsită de semnificații industriale particulare. Pe aceste coordonate, atât Operația Mihail, cât și acțiunile germane derulate în intervalul aprilie – iulie 1918 nu și-au atins obiectivele geografice, ceea ce justifică evaluarea eșecului strategiei aplicată de Ludendorff și OHL. Pe

acest segment al discuției, analiza modului de derulare a acțiunilor trupelor germane atestă o ambiguitate semnificativă în definirea cu claritate a obiectivelor, accentuată printr-o manieră relativ circumstanțială de a angaja lupta, ceea ce a condus la disiparea efortului de război. De asemenea, ritmul operațional susținut al ofensivei a adâncit starea de epuizare a forțelor germane, numărul mare de pierderi neputând fi înlocuit în totalitate. Se poate opina cu prisosință asupra incapacității germane de a gestiona „efectele perverse” ale victoriilor succesive înregistrate în fața trupelor aliate, în special din perspectiva dificultății de a asigura controlul unei linii de front extinsă cu aproximativ 120 km și, nu în ultimul rând, a suprasolicității capacității logistice de susținere a unui dispozitiv ofensiv de substanță. Din această perspectivă, consumul extrem de ridicat de muniție și echipament pe durata Operației Mihail au generat efecte ireversibile, vizibile mai cu seamă în lunile următoare prin imposibilitatea comandamentului german de a împiedica operaționalizarea contraofensivei franco-britanice pe Marna.

În egală măsură, analiza impactului Ofensivei de primăvară trebuie abordată și din

perspectiva efectelor acesteia asupra taberei aliate. Numărul mare de victime înregistrat de trupele franco-britanice dar și de contingentele belgian și portughez atestă nivelul redus de operaționalitate pe care acestea îl aveau la începutul anului 1918. În mod evident, această situație era consecința directă a celor aproximativ doi ani de lupte intense, reflecția devastator în gradul ridicat de epuizare psihică și fizică a forțelor combatante. Pe acest fond, ofensiva germană trebuie privită și din perspectiva implicațiilor asupra angajamentului american. În mod evident, intensitatea luptelor derulate în contextul acțiunilor germane a contribuit la maturizarea profilului contingentelor americane din Franța, procesul de pregătire al acestora fiind intensificat în perioada imediat următoare. De asemenea, presiunea ofensivei germane a creat condițiile pentru accelerarea dislocării contingentelor americane, ritmul sosirii acestora în Europa ajungând la aproximativ 300.000 de militari lunar. Importanța contribuției SUA la tranșarea războiului în Europa reprezintă unul dintre aspectele esențiale care au stat la baza fundamentării strategiilor celor două tabere. Germania, conștientă de impactul imediat al sosirii trupelor ameri-

Trupe germane în primele zile ale Ofensivei de primăvară

cane, a optat să nu aștepte un deznodământ predictibil, căutând să valorifice fereastra de oportunitate creată de ieșirea Rusiei din război și disponibilizarea a peste jumătate de milion de soldați. De cealaltă parte, atât Franța, cât și Marea Britanie își puneau, individual, speranțe susținute în valorificarea contribuției SUA, în sprijinul propriilor contingente. Nu pe aceleași poziții se plasau, însă și opțiunile americane, președintele Wilson și generalul Pershing înțelegând să creeze toate condițiile necesare unui traseu distinct pentru trupele Forței Expediționare Americane în tumultul frontului din Europa.

După cum se observă, problema simetriei de interese și priorități se manifesta extensiv la nivelul taberei aliate. Paradoxal, însă, reacția față de ofensiva germană a generat masa critică necesară pentru depășirea individualismului actorilor implicați. Chiar dacă în primele etape, reacțiile în tabăra aliată au fost dintre cele mai diverse, inclusiv divergente, presiunea acțiunii germane a fost de natură să accelereze procesul de armonizarea a acțiunilor forțelor aliate. În egală măsură, prioritatea acordată consolidării capacității de rezistență a prevalat disputelor politice sau a dificultăților interpersonale. Crearea unui sistem unic de comandă a reprezentat principalul compromis care a contribuit la eficientizarea acțiunilor comune ale trupelor aliate, permițând refacerea rapidă a capacității de luptă a acestora și, subsecvent, inițierea contraofensivei.

NOTE

¹ Unul dintre principalii factori de gândire și decizie ai conducerii armatei germane în timpul Primului Război Mondial, fiind implicat în aproape toate operațiilor de amploare executate de Germania. Ludendorff contribuie decisiv la victoriile repurtate de forțele Puterilor Centrale la Tannenberg (26-30 august 1914) și Lacurile Mazuriene (9-14 septembrie 1914). Șeful Statului Major al armatei germane, mareșalul Paul von Hindenburg, s-a bazat foarte mult pe expertiza și consilierea sa, Ludendorff devenind principalul factor de influență la nivelul Comandamentului Suprem în perioada 1917-1918. Implicarea acestuia s-a regăsit și în ceea ce privește palierul politico-diplomatic, după cum este cazul implicării directe în negocierea Tratatului de la Brest Litovsk (3 martie 1918), precedat de Armistițiul din

15 decembrie 1917, care a consemnat ieșirea Rusiei din război. Pentru detalii privind activitatea lui Ludendorff în Robson, Stuart. *The First World War*, Routledge, New York, 2014. Relevante pentru profilul generalului german sunt și memoriile sale, Erich von Ludendorff. *Ludendorff's Own Story (August 1914 – November 1918)*. *The Great War from the Siege of Liege to the Signing of the Armistice as Viewed from the Grand Headquarters of the German Army*, Pickle Partners, 2012.

² La sfârșitul anului 1917, contingentul american sosit în Franța includea 4 divizii cu un efectiv total de 310.000 de militari. Lansarea ofensivei germane a condus la accelerarea procesului de dislocare în Europa a contingentelor americane, ritmul de sosire al acestora ajungând către jumătatea anului 1918 la aproximativ 300.000 trupe lunar. Astfel, în august 1918, în Europa vor fi aproximativ 1,3 milioane de militari americani, număr care va crește rapid, până la sfârșitul războiului numărul acestora ajungând la 3 milioane. Detalii în Woodward, David. *The American Army and the First World War*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.

³ Reid, Walter. *Five Days from Defeat: March 1918*, Birlinn, Edinburgh, 2017.

⁴ Principala cauză a acestei situații derivă din dificultatea de a acoperi pierderile masive înregistrate de BEF în urma Bătăliei de la Passchendaele (31 iulie – 10 noiembrie 1917). Pentru detalii privind situația forțelor britanice Sheffield, Gary. *Command and Morale: the British Army on the Western Front, 1914-1918*, Praetorian Press, Barnsley, 2014.

⁵ Moralul și dorința de luptă a forțelor franceze au fost puse serios la încercare în contextul bătăliilor de la Verdun și Somme, soldate cu pierderi masive. Starea de nemulțumire latentă la nivelul trupelor avea să se accentueze în primăvara anului 1918, pe fondul eșecului înregistrat în Ofensivei Nivelles (aprilie – mai 1918) fiind consemnate numeroase episoade de revoltă în rândurile unităților franceze. Un studiu aprofundat privind implicațiile eșecului ofensivei franceze în Murphy, David. *Breaking Point of the French Army: Nivelles Offensive, 1917*, Pen & Sword Books, Barnsley, 2015.

⁶ Griffith, Paddy. *The Extent of Tactical Reform in the British Army*, p.17-19.

⁷ Sunt cunoscute reticențele repetate ale cabinetului britanic și, mai ales, ale primului ministru Lloyd George (1863-1945) în a da curs solicitărilor franceze de creștere a efectivelor BEF, urmare directă a preocupărilor legate de impactul politic intern al numărului mare de pierderi britanice înregistrat în bătăliile anului 1917. În egală măsură, atitudinea premierului britanic viza și critica modalității de derulare a războiului, Lloyd George exprimând în repetate rânduri preferința pentru concentrarea

efortului de război asupra scoaterii din război a Imperiului Otoman. Pentru detalii privind abordarea lui Lloyd George în Woodward, David R. *Lloyd George and the Generals*, Frank Cass, Londra-New York, 2004.

⁸ Reid, Walter, *Op.Cit.*, p. 178.

⁹ Middlebrook, Martin. *The Kaiser's Battle*, Pen&Sword Military, South Yorkshire, 2007, p. 24.

¹⁰ Potrivit lucrărilor memorialistice diferiților actori implicați în conducerea operațiilor germane, planul unei ofensive fusese avansat de Ludendorff încă din aprilie 1917, într-o formulă mult mai limitată. Elementul care a schimbat parametrii acțiunii anticipate de generalul german a fost reprezentat de nivelul apreciabil al forțelor disponibilizate prin ieșirea Rusiei din război. Acest element a fost definitiv pentru abandonarea variantei unei apărări flexibile, al cărei principal susținător era comandantul principalului grup de armate de pe frontul vest-european, Prințul moștenitor al Bavariei, Rupprecht (1869-1955). Diferențele de opinii între acesta și generalul Ludendorff se vor manifesta în mod constant pe întreaga durată a ultimului an de război. Rupprecht von Bayern. *Mein Kriegstagebuch*, 3 vol., Deutscher National-Verlag, 1929.

¹¹ Hull, Isabel V. *Absolute Destruction: Military Culture and the Practices of War in Imperial Germany*, Cornell University Press, Ithaca&Londra, p. 300.

¹² Pitt, Barrie. *1918: The Last Act*, Pen&Sword Military, Barnsley, 2013, p.50-51.

¹³ Sistem defensiv construit în nordul Franței de armata germană în intervalul septembrie 1916 – februarie 1917 pentru a contrabalansa, în esență,

deficitul de forțe înregistrat pe fondul creșterii angajamentului Germaniei în Estul Europei. Linia Hindenburg măsură aproximativ 200 km, între localitățile Arras – Lafaux.

¹⁴ Nucleul Grupului de Armate A, condus de prințul Rupprecht, vizând: Armata a VI-a condusă de generalul Ferdinand von Quast (1850-1939), Armata a II-a, condusă de generalul Johannes von der Marwitz (1856-1929) și Armata a XVII-a (creată în februarie 1917 în contextul ofensivei germane), sub conducerea generalului Otto von Below (1857-1944). Se adăugau elemente aparținând Armatei a XVIII-a, condusă de generalul Oskar von Hutier (1857-1937). Aceasta a fost constituită în pregătirea ofensivei din primăvara anului 1918 din unități retrase de pe frontul răsăritean fiind integrată în Grupul de Armate B, condus de prințul Wilhelm.

¹⁵ Planul de operații aprobat de Kaiserul Wilhelm al II-lea (1851-1941), reprodus în Wyrall, Everard. *The History of the Second Division, 1914-1918: Vol. II*, Naval&Military Press, East Sussex, 2016, p.539-540.

¹⁶ Zabecki, David T. *The German 1918 Offensives. A Case Study of Operational Level of War*, Routledge, Londra-New York, 2006, p.120-121

¹⁷ Maréchal Foch. *Mémoires pour servir à l'histoire de la guerre de 1914-1918*, editie electronică.

¹⁸ Despre contextul adoptării deciziei, din perspectiva relațiilor dintre Haig și Pétain și, subsequent, a modului în care Foch putea aplană tensiunile existente în tabăra aliată în Bond, Bryan ; Cave, Nigel (ed.). *Haig: A Reappraisal 80 Years On*, Pen&Sword Military, Barnsley, 2009, p.136-137.

UNELE ASPECTE ALE COMPONENTEI NOMINALE A MEMBRILOR ÎNTÂIULUI CONGRES AL OSTAȘILOR MOLDOVENI

ANATOL LEȘCU *

Abstract

This article presents a research on a little-known issue in Romanian historiography, one regarding the nominal composition and the number of participants at the 1st Moldovan Military Congress. The light on this issue can be demonstrated by the recent discovery in the National Archives of the Republic of Moldova of the delegations at this congress. Based on these documents, some biographical sketches of the participants at this Congress were also drawn.

Keywords: *Congress, soldier, Bessarabia, Front, division, regiment, officer, mandate, revolution, Armed Corps, artillery, infantry, navy, aviation, cavalry, military school, opportunism, reprisals, NKVD, terrorism, communism*

La 20 octombrie 1917, în Sala Eparhială din Chișinău, s-au deschis lucrările Congresului Ostașilor Moldoveni, care a avut un rol crucial în istoria Basarabiei de la începutul secolului XX. Acest Congres a proclamat autonomia Basarabiei în cadrul Rusiei democratice, a decretat formarea Sfatului Țării și formarea unităților militare naționale. Delegații Congresului, aleși din cadrul unităților și instituțiilor militare din armată rusă, au fost promotorii desprinderii Basarabiei de sub influența și dictatul Rusiei. Cu regret, în istoriografie există o lacună, care ține de componența nominală și numărul exact a participanților la acest eveniment istoric. În literatura de specialitate se vehiculează cifra

de 600-900 participanți la Congres, cifre, cu o marja de aproximație de 300 de persoane. În recenta sa lucrare, cercetătorul V. Ciobanu arată cifra de 500 de invitați sosiți la Chișinău către 18 octombrie 1917, și 600 de militari, participanți la lucrările Congresului¹.

Care era, totuși, cifra exactă și componența nominală a participanților la 1 Congres al Ostașilor Moldoveni? Răspunsul definitiv poate fi găsit în urma analizei mandatelor de delegați a participanților la congres, păstrate în Arhiva Națională Republicii Moldova, fondul 1725. În dosarul respectiv sunt păstrate delegațiile a 422 de persoane, sosiți în Chișinău, începând cu ziua de 18 octombrie 1917. Importanța sursei rezidă din faptul, că pe lângă numele

* Lt.col (r), Conf. Univ. dr. Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova.

participanților, ele conțin informație privind gradul militar și unitate, de la care persoana a fost delegată la congres. Cu regret, nu toate numele pot fi clar citite din cauza unui scris indescifrabil, fapt care nu periclitează câtuși de puțin importanța sursei respective. Dacă ținem cont că primul pe listă este biletul cu numărul 8, ceea ce ar presupune că primilor opt delegați li s-au pierdut biletele, atunci numărul total al participanților s-ar ridica la 430 de persoane. Totuși, din numărul biletelor lipsesc mandatele liderilor mișcării de eliberare națională, aflați deja la Chișinău, cum ar fi Gh. Pântea, V. Cijevski, I. Păscăluța și alții, în număr de aproximativ 20 militari. În total, reiese, că la lucrările Congresului au luat parte în jur de 450 de militari. Posibil că organizatorii congresului planificau ca la el să participe 600 de militari, însă din diferite cauze, cum ar fi anarhie și colapsul sistemului de transport în Rusia, nu toți cei aleși au ajuns la Chișinău.

Analiza mandatelor depistate ne permite să facem unele concluzii. Majoritatea absolută a participanților la congres, reieșind din delegații cercetate, reprezentau trupele terestre. Din cei 422 de delegați, numai 2 persoane reprezentau marina și 3 aviația, restul de 417 (99%) reprezentând trupele terestre. În componența trupelor terestre predomina arma infanteriei, cu unitățile aferente ei, cum ar fi unitățile de geniu, transport, medicale etc. – 354 (84% din numărul total de delegații), urmate de unități de artilerie – 40 de delegați (9,5% din numărul total de delegați) și cele de cavalerie – 23 (5,5%). Ceea ce ține de reprezentarea pe spațiile acțiunilor de luptă, putem constata că cei mai mulți din participanții la congres, mandatele cărora au fost analizate, erau veniți de pe Frontul Românesc și mai puțin de pe Frontul de sud-vest. Unitățile de prima linie Frontului Românesc au detașat la lucrările congresului 102 sau 24 % din numărul total de delegați, după cum urmează:

C8 A, div. 14 infanterie: R.53 inf. – 5 delegați;

R.54 inf. – 7 delegați;

R.55 inf. – 6 delegați;

R.56 inf. – 7 delegați;

Artileria div.14 inf. – 7 delegați.

C8A, div. 15 infanterie: R.57 inf. – 4 delegați;

R.58 inf. – 9 delegați;

R.59 inf. – 3 delegați;

R.60 inf. – 8 delegați;

C8A, regimentul 11 ingineri – 10 delegați.

C11A, div. 6 vânători: R.21 vîn. – 26 delegați;

R.22 vîn. – 2 delegați;

R.23 vîn. – 2 delegați.

Alte structuri a Frontului – 4 delegați.

Dacă la cifra respectivă mai adăugăm unitățile de cavalerie, unități necombatante și de spate, regimente de rezervă, garnizoanele din spatele frontului Românesc, atunci cu certitudine putem afirma că regiunea Frontului Românesc și ariile adiacente reprezentau peste 80% din participanții la lucrările congresului militar moldovenesc.

Semnificativ este și numărul mic, de 35 de persoane, al reprezentanților corpului de ofițeri participanți la congres. Absolut toți făceau parte din rândul ofițerilor inferior, gradele cel mai mare fiind de căpitan și rotmistru. Toți ofițerii, cu excepția rotmistruului Martânovski, nu erau militari de carieră, ci ofițeri de rezervă, avansați în gradele respective pe timp de război după absolvirea cursurilor intensive de 3 luni la diferite școli militare și de subofițeri.

În continuare, vom prezenta schițele biografice ale unor participanți la congresul ostașilor moldoveni. Printre cei care au decis soarta Basarabiei se evidențiază persoana rotmistruului Vladimir Martânovski, unicul ofițer de carieră din cei 422 de delegați adunați la Congres. Originar din Basarabia, în anul 1905 a absolvit, împreună cu alt basarabean și coleg de arme – Botezatu Gheorghe, școala militară de cavalerie din orașul Tver, fiind repartizat cu serviciul militar în regimentul 42 de cavalerie. În curând, este transferat la regimentul 8 cavalerie de rezervă, cu sediul în orașul Novogheorghievsc¹. Tot în cadrul acestui regiment l-a găsit pe rotmistruul Vladimir Martânovski începutul Primului Război Mondial și evenimentele revoluționare din iarna anului 1917 din Petrograd. În unitățile militare a început procesul formării comitetelor ostășești. Comitetele soldățești din cadrul unităților erau inițiatorii propagandei revoluționare printre masele largi ale populației. Aceste comitete erau formate și în unități unde procentajul moldovenilor era foarte înalt. Unul din centrele mișcării de eliberare națională a fost orașul Novogheorghievsk, unde în garnizoana din oraș erau concentrați foarte mulți basarabeni. În fruntea mișcării din

Novogheorghievsk au stat rotmiștrii Gheorghe Botezatu și Vladimir Martânovschi. Dintre basarabeni care își îndeplineau acolo serviciul militar, ei au format un detașament compus din 3 escadroane, care a stat la baza regimentului 1 Moldovenesc de husari. Finisând formarea, regimentul, numărând în rândurile sale 8 ofițeri și 301 trupă sub comanda rotmistruului Vl. Martânovschi, a pornit în marș forțat din Novogheorghievsk spre Chișinău, unde a și ajuns la 21 decembrie 1917². Către începutul anului 1918, regimentul 1 Moldovenesc de husari, sub comanda lui Vl. Martânovschi, număra în rândurile sale 35 ofițeri, 6 angajați civili, 355 trupe și aproximativ 300 cai³. Pentru merite deosebite în mișcarea de emancipare națională printre ostașii moldoveni din armata rusă, formarea și închegarea regimentului 1 Moldovenesc de husari, rotmistruul Vladimir Martânovschi a fost înaintat în grad de locotenent-colonel și apoi colonel de către conducerea Directoratului general pentru problemele militare și maritime⁴.

Cu regret, trebuie să recunoaștem că atitudinea sa patriotică era una de conjunctură și nu de conștiință. Vladimir Martânovschi era produsul epocii, care în scopuri personale s-a alăturat mișcării de eliberare națională. Având serviciul într-o unitate de rezervă, în spatele frontului, fără a participa la lupte în marele război, Vl. Martânovschi se simțea frustrat din cauza stagnării sale în cariera militară, pe când alți ofițeri făceau o carieră strălucită pe câmpurile de lupte, fiind promovați și decorați cu înalte distincții militare. În revoluție el a văzut o oportunitate de a ieși din anonimat și a se promova în cariera militară. Naționalismul său nu depășea limitele unei autonomii a Basarabiei în cadrul unei Rusii federative și democratice. Unirea Basarabiei cu România, pentru dânsul un act inacceptabil, cu educația sa filorusă. După unire și desființarea în vara anului 1918 regimentului 1 Moldovenesc de husari, colonelul Vladimir Martânovschi părăsește definitiv Basarabia și în luna octombrie aceluiași an se alătură armatei conduse de generalul Anton Denikin, unde îndeplinește funcția de comandant al regiunii Mineralnâe Vodî. Luptă în armata generalului Vranghel în Crimeea, de unde este evacuat cu rămășițele armatei în Istanbul, unde urmele sale se pierd definitiv în istorie⁵.

Un adevărat martir al neamului a fost delegatul la congres Nicolae Gheorghe Sacară (Secară). Originar din localitatea Rudi, ținutul Sorociei, a fost unul dintre puținii români basarabeni care în perioada țaristă au intrat în anul 1916 la studii în Academia Agricolă din Moscova. Din păcate, studiile sale au fost întrerupte de Primul Război Mondial, el fiind, în luna decembrie aceluiași an, îndreptat la Școala de subofițeri din Odessa, pe care a și absolvit-o în luna aprilie 1917. După absolvire și obținerea, la 4 mai 1917, a gradului primar de ofițer – plutonier (subofițer)⁶, este transferat în regimentul 46 infanterie de rezervă, unde începe o intensă activitate de propagandă națională printre ostași basarabeni din acest regiment. Din iunie 1917, activează ca translator în cadrul statului-major a Regiunii militare Odessa, ca mai apoi să fie transferat în cadrul unității de transport, unde a și fost ales ca delegat la Congres. La înființarea armatei regulate, este detașat în rândurile regimentului 1 moldovenesc de infanterie cu deplasarea sa în cadrul Directoratului general pentru problemele militare și maritime, unde a fost numit la funcția de ajutor Director (Ministru). După unire, activează în Chișinău în calitate de inspector din cadrul Ministerului Agriculturii, iar după 1933 ca asistent universitar la facultatea de agronomie Universității din Iași, filiala Chișinău⁷.

După ocuparea Basarabiei, la 20 iulie 1940, în baza art. 54/13 al Codului Penal RSS Ucraineană, este arestat de organele securității sovietice⁸, iar la 10 august 1940, lui și altor fruntași ai mișcării naționale le sunt deschise dosare penala. La luptelor pentru eliberarea Basarabiei din vara 1941, Nicolae Sacară (Secară), împreună cu deținuții Grigorie Turcuman și Tudor Neaga, este transferat în Penza în regim de urgență. Frica și teama răzbunării din partea armatei române a autorităților sovietice din Chișinău era așa de mare, că dosarul lui Nicolae Sacară (Secară) s-a pierdut, împotriva lui fiind deschis, la 23 octombrie 1941, la Penza, un nou dosar. Condițiile inumane de detenție din închisoarea nr. 1 UNKVD din regiunea Penza, lipsa unei asistențe medicale profesionale, a dus la moartea, în dimineața zilei de 24 februarie 1942, la numai 48 de ani, a lui Nicolae Gheorghe Sacară (Secară).

În continuare, redăm lista completă a delegaților la 1 Congres militar moldovenesc.

Ostaș, Ion Gurolovschi, regimentul 57 Modlin infanterie;
Ostaș, Constantin Golivol, drujina Samara;
Ostaș, Pavel Creminschi, regimentul 57 Modlin infanterie;
Ostaș, Gheorghe Dumbrova, regimentul 57 Modlin infanterie;
Ostaș, Leonid Palamari, regimentul 24 infanterie;
Ostaș, Grigorie (?), regimentul 55 Podolsk infanterie;
Ostaș, Iacob Petran, regimentul 59 Lublin infanterie;
Ostaș, Maxim Bordeșanu, regimentul 59 Lublin infanterie;
Caporal Tudor Nacu, regimentul 59 Lublin infanterie;
Marinar, Vasile Zolotucico, garnizoana Sevastopolului;
Sublocotenent (plutonier), Tudor Țariș, regimentul 56 Jitomir infanterie;
Sergent, Andrei Dubilari, bateria 145 moldovenească antiaeriană;
Porucic, Mihail Șerban, bateria 145 moldovenească antiaeriană;
Ostaș, Madan, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Luca Topor, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Ștefan Cojocar, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Iacob Condurachi, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Terentiev, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Ion Pohodari, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Ion Jontovan, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Mihail Rojnovan, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Vasile Pascal, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Nicolae Zgârca, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Ion Leban, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Anatolie Ojoga, regimentul 40 Colâvansk infanterie;
Ostaș, Anisim Dubălari, regimentul 15 vânători;
Ostaș, Semion (?), regimentul 15 vânători;
Ostaș, Pantelei Duca, regimentul 15 vânători;
Ostaș, Vasile Casianov, regimentul 49 infanterie de rezervă;
Ostaș, Ștefan Cârlan, regimentul 49 infanterie de rezervă;
Ostaș, Nichifor Băț, regimentul 49 infanterie de rezervă;
Ostaș, Ion Chirița, regimentul 49 infanterie de rezervă;
Ostaș, Vasile Sandu, regimentul 49 infanterie de rezervă;
Ostaș, Gheorghe Golban, regimentul 49 infanterie de rezervă;
Ostaș, Toma Cecati, regimentul 49 infanterie de rezervă;
Ostaș, Grigorie (?), regimentul 56 Jitomir infanterie;
Ostaș, Ion Muciul, regimentul 134 Feodosia infanterie;
Ostaș, Mihail Popa, compania de ingeneri, divizia 14 infanterie;
Ostaș, Vasile Scutelnic, compania 151 transport;
Ostaș, Dimitrie Taran, compania 151 transport;
Sublocotenent (plutonier), Bulat, regimentul 57 Modlin infanterie;
Sergent-inferior, Ion Cebotari, regimentul 17 ingineri;
Ostaș, Machei Șatran, regimentul 11 ingeneri;
Ostaș, Gheorghe Luca, regimentul 11 ingeneri;
Ostaș, Petru (?), regimentul 11 ingeneri;
Ostaș, Constantin Avram, regimentul 11 ingeneri;
Ostaș, Isidor Chior, regimentul 11 ingeneri;
Ostaș, Grigorie Lazarev, regimentul 11 ingeneri;
Ostaș, Ion Barbu, regimentul 11 ingeneri;

Ostaș, Grigorie Popov, regimentul 11 ingeneri;
 Ostaș, Vasile Dincenco, regimentul 11 ingeneri;
 Ostaș, Andrei Bulat, regimentul vânători, divizia 8 cavalerie;
 Artilerist superior, Iacob Chișinevschi, bateria 1, brigada 14 artilerie;
 Artilerist superior, Petru Rotari, bateria 9, brigada 14 artilerie;
 Ostaș, Zaharie Lefter, bateria 4, brigada 14 artilerie;
 Artilerist inferior, Teodosie Druc, bateria 2, brigada 14 artilerie;
 Bombardir, Simion Coda, bateria 6, brigada 14 artilerie;
 Sublocotenent (plutonier), Nazar Ceban, regimentul 60 Zamoscz infanterie;
 Ostaș, Petru Moș, regimentul 11 Pskov infanterie;
 Ostaș Petru Țaruc, regimentul 11 Pskov infanterie;
 Ostaș, Ion Pidei, bateria 8 mortire;
 Ostaș, Ion Țopa, bateria 8 mortire;
 Ostaș, Ștefan Palașciuc, bateria 8 mortire;
 Sergent-major, Ion Muntean, brigada 34 artilerie;
 Ostaș, Panteilemon Valipetii, brigada 34 artilerie;
 Ostaș, Anastasie Muntean, regimentul 56 Jitomir infanterie;
 Ostaș, Nichifor (?), regimentul 56 Jitomir infanterie;
 Ostaș, Andrei Morari, regimentul 56 Jitomir infanterie;
 Ostaș, Andrei Popa, regimentul 60 Zamoscz infanterie;
 Ostaș, Petru Șencu, drujina 460 pedestră;
 Ostaș, Carl Butcar, drujina 460 pedestră;
 Ostaș, Anton Batog, regimentul 134 Feodosia infanterie;
 Ostaș, Trofim Croitor, regimentul 55 Podolsk infanterie;
 Boțman, Nicolae Telembici,
 Ostaș, Pavel Șihan, statul-major divizia 14 infanterie;
 Ostaș, Gherman Ceban, regimentul 56 Jitomir infanterie;
 Ostaș, Eremei Botea, regimentul 56 Jitomir infanterie;
 Ostaș, Mihail Mospev, regimentul 242 Lukovsk infanterie;
 Ostaș, Constantin Darii, regimentul 40 Colâvanovsc infanterie;
 Sregnet-inferior, Ilie Usecu, divizia 16 infanterie;
 Ostaș, Anton Ursu, stat-major Armata 4;
 Ostaș, Timofei Moară;
 Sublocotenent (plutonier), Corlătean, detașamentul 10 mobil;
 Sublocotenent (plutonier), Calistru, drujina 478 pedestră Basarabeană;
 Sergent-major, Maxim Dorozean, drujina 478 pedestră Basarabeană;
 Sergent-major, Nicolae Boțan, drujina 478 pedestră Basarabeană;
 Sergent-major, Vasile Căprari, drujina 478 pedestră Basarabeană;
 Ostaș, Ion Caraiman, drujina 478 pedestră Basarabeană;
 Sergent, Vasile Buga, lazaretul medical din Tighina;
 Sublocotenent (plutonier), Garbulenco, regimentul 58 Praga infanterie;
 Sublocotenent (plutonier), Zagaevschi, regimentul 58 Praga infanterie;
 Ostaș, Grigorie Varzari, compania 44 construcții;
 Ostaș, Alexandru P(?), ?;
 Ostaș, Malancea, regimentul 58 Praga infanterie;
 Ostaș, Vasile Grecu, regimentul 58 Praga infanterie;
 Ostaș, Grigorie ?, regimentul 58 Praga infanterie;
 Ostaș, Efim Gheorghiu, regimentul 215 Suharevsk infanterie;
 Ostaș, Dimitrie ?, regimentul 215 Suharevsk infanterie;
 Feldwebel (plutonier), Iacob Ghermasițchi, spitalul militar Tiraspol;
 Ostaș, Ion Machedon, drujina 466 pedestră;

Feldwebel (plutonier), Vasile Nibareț, regimentul 23 vânători de asalt (morții);
Ostaș, Timofei Rădi, regimentul 23 vânători de asalt (morții);
Sergent-major, Nichifor Polișciuc, ?;
Sergent-inferior, Stratu, regimentul 35 infanterie de rezervă;
Sergent-inferior Simion Malanețchi, regimentul 35 infanterie de rezervă;
Ostaș, Andrei Buca, regimentul 35 infanterie de rezervă;
Sergent-inferior Anton Corețchi, transportul 14;
Ostaș, Eudochie Rusovul, divizionul 9 aviație;
Ostaș, Condratie Mustățã, divizia 116 infanterie;
Ostaș, Tudor Șalicariuc, regimentul 58 Praga infanterie;
Ostaș, Pavel Pațuleac, regimentul 58 Praga infanterie;
Ostaș, Ion Popa, regimentul 58 Praga infanterie;
Ostaș, Ion Măgura, regimentul 58 Praga infanterie;
Ostaș, Alexandru Șestacov, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Ostaș, Haralambie Arcaș, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Ostaș, Gheorghe Banta, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Ostaș, Leonid Cătărău, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Ostaș, Vasile Revencu, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Ostaș, Gheorghe Chiossa, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Ostaș, Ignatie Barbulean, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Ostaș, Nichita Sârbul, divizionul 3 cazacilor de pe Don;
Sublocotenent (plutonier), Cruciulescu, regimentul 60 Zamoscz infanterie;
Sublocotenent (plutonier), Cotovici, regimentul 60 Zamoscz infanterie;
Sergent-inferior, Gheorghe Pașciuc, regimentul 9 Kiev de husari;
Ostaș, Vasile Anteevici, regimentul 133 Simferopol infanterie;
Ostaș, Eugeniu Muravschi, regimentul 199 Kronștadt infanterie;
Ostaș, Dimitrie Bogașan, regimentul 60 Zamoscz infanterie;
Sergent-inferior, Lupașcu, regimentul 60 Zamoscz infanterie;
Sublocotenent (plutonier), Zahariev, regimentul 12 vânători;
Ostaș, Gheorghe ?, statul-major Armata 4;
Porucic, Costin, regimentul 191 Larga-Cahul infanterie;
Rotmistru, Martânovschi, regimentul 8 cavalerie de rezervă;
Sublocotenent (plutonier), Plămădeală, regimentul 33 Elețk infanterie;
Podporucic, Știrbu, regimentul 54 Minsk infanterie;
Podporucic, Țurcan, regimentul 192 Râmnic infanterie;
Ostaș, Ion Donu(?), regimentul 60 Zamoscz infanterie;
Ostaș, Ion Velenco, regimentul 60 Zamoscz infanterie;
Feldwebel (plutonier), Simion Mocanu, regimentul 54 Minsk infanterie;
Sergent-major, Vasile Mârzac, regimentul 54 Minsk infanterie;
Sergent-inferior, Ion Mățu, regimentul 54 Minsk infanterie;
Ostaș, Ștefan Diacov, regimentul 54 Minsk infanterie;
Ostaș, Gheorghe Dascăluța, divizionul 100 artilerie;
Ostaș, Gheorghe Prodan, ?;
Sergent-major, Palamarciuc, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Ștefan Sculea, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Ion Muntean, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Topenco, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Cozma Popuhovschi, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Gheorghe Muntean, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Țurcan, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Ion Ceban, regimentul 21 vânători;

Ostaș, Alexandru Trifan, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Vasile Lăsâi, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Constantin Fusu, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Constantin Țăpări, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Dumitru ?, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Dimitrie Bucinschi, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Eugen Vieru, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Tudor Dinchev, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Dimitrie Lungu, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Andrei Leahu, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Crăcimaru, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Ion Ceban, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Alexandru Novac, brigada 71 artilerie;
Ostaș, Ștefan Dichii, brigada 71 artilerie;
Ostaș, Vasile Șarnes, brigada 71 artilerie;
Veldwebel (plutonier), Tudor Chior, regimentul 282 Alexandria infanterie;
Ostaș, Gheorghe Poronbețchi, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Vasile Delev, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Alexandru Togomanu, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Dimitrie Croitor, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Tetiu, regimentul 21 vânători;
Ostaș, Costenco, regimentul 21 vânători;
Sergent-inferior, Ion Savciuc, regimentul 282 Alexandria infanterie;
Sergent-major, Todica, regimentul 231 Droghicin infanterie;
Podporucic, Parfenie, regimentul 54 Minsk infanterie;
Caporal, Tudor Beleac, regimentul 282 Alexandria infanterie;
Porucic, Sacara, transportul 198 evacuare;
Canonirul, Vasile Movileanu, brigada 2 artilerie;
Sublocotenent (plutonier), Lupașcu, regimentul 16 vânători;
Porucic, Caminschi, regimentul 53 Volânsk infanterie;
Ostaș, Grigorie Muntean, brigada 71 artilerie;
Ostaș, Oboroc, punctul 130 evacuare;
Ostaș, Mihail Cojuhar, depozit alimentară Herson;
Ostaș, Tudor Cotoman, regimentul 40 infanterie de rezervă;
Ostaș, Vladimir Donțu, drujina 479 Herson pedestră;
Ostaș, Ion Petriuc, brigada 71 artilerie;
Ostaș, Pavel Răilean, brigada 71 artilerie;
Ostaș, Dimitrie Pavlov, brigada 71 artilerie;
Căpitan Dragan, brigada 71 artilerie;
Sergent-inferior, Petru Colesnic, depozitul 411;
Ostaș, Ion Vatra, regimentul 93 Irkutsk infanterie;
Ostaș, Vasile Danilă, regimentul 283 Pavlograd infanterie;
Ostaș, Alexandru Morari, regimentul 409 Novohopersk infanterie;
Ostaș, Vasile Buga, ?;
Sergent-inferior, Tudor ?, detașamentul 6 mobil;
Caporal, Petru Mândreev, regimentul 8 cavalerie;
Sergent-major, Bendari, regimentul 8 vânători diviziei 8 cavalerie;
Sergent-major, Sergiu Naciu, infirmeria diviziei 14 infanterie;
Ostaș, Vasile Hâjdevanu, regimentul 75 infanterie de rezervă;
Ostaș, Eugen Sarmaniu, detașamentul 5 mobil;
Caporal Tudor Ghincul, regimentul 10 ingineri;

Ostaș, Efim Durnea, regimentul 10 ingineri;
Ostaș, Grigorie Bernaz, transportul 103;
Ostaș, Vladimir Revenco, transportul 105;
Ostaș, Ciorici, transportul 105;
Sergent-inferior, Serbov, regimentul 132 Bender infanterie;
Sergent-major, Zatăca, parcul brigăzii 149 artilerie;
Sergent-inferior, Alexandru Musteața, parcul nr.1, brigada 14 artilerie;
Ostaș, Demcenco, parcul nr.1, brigada 14 artilerie;
Sergent-major, Tudor Chetrari, detașamentul 82 panificare;
Veldwebel (plutonier), Ostapov, detașamentul 82 panificare;
Ostaș, Boris Cecan, artileria cetății Sevastopol;
Sergent-inferior, Ion Cernov, regimentul 13 vânători;
Sergent-inferior, Anton Miron, regimentul 320 Cembar infanterie;
Sergent-inferior, Vasilița, regimentul 320 Cembar infanterie;
Sergent-inferior Bejan, regimentul 320 Cembar infanterie;
Ostaș, Petru Satin, drujina 476 pedestră;
Ostaș, Ion Colotaniuc, drujina 476 pedestră;
Caporal, Eugen Popov, batalionul 39 de etape;
Ostaș, Mihail Nesterov, Comitetul ostășesc moldovenesc garnizoana Odesa;
Ostaș, Alexandru Corabelnicov, drujina 466 pedestră;
Ostaș, Constantin Ghincul, drujina 466 pedestră;
Ostaș, Dimitrie Lungu, statul-major Armata 6;
Ostaș, Vasile Gherman, batalionul 39 de etape;
Ostaș, Eugen Babenco, detașamentul 246 panificare;
Ostaș, Vasile Pastușco, detașamentul 246 panificare;
Sergent-inferior, Procopie Coneșev, drujina 476 pedestră;
Sergent-inferior, Ion Roșca, drujina 476 pedestră;
Ostaș, Timofei Gaivas, drujina 476 pedestră;
Ostaș, Ilie Croitoru, drujina 476 pedestră;
Ostaș, Zaharie Sârghi, drujina 476 pedestră;
Sergent-inferior, Simion Mefonschi, regimentul 168 Mirgorod infanterie;
Sublocotenent (plutonier), Golean, statul-major Armata 4;
Ostaș, Pavel Bradu, drujina 476 pedestră;
Ostaș, Ion Gânsari, detașamentul 94 panificare;
Ostaș, Ion Vartic, drujina 476 pedestră;
Ostaș, Tudor Pădure, detașamentul 9 aviație;
Caporal, Grigorie Eșanu, drujina 466 pedestră;
Ostaș, Stratan, divizion 8 mortiere;
Sergent, Grigorie Artemenco, divizion 8 mortiere;
Sublocotenent (plutonier), Muntean, regimentul 40 infanterie de rezervă;
Sublocotenent (plutonier), Busuioc, regimentul 40 infanterie de rezervă;
Ostaș, Ion Tatomir, regimentul 30 Poltava infanterie;
Ostaș, Simion Hâncu, regimentul 56 Jitomir infanterie;
Ostaș, Alexandru Lungu, regimentul 12 Ahtârsk de husari;
Ostaș, Harlampie Frunze, regimentul 21 grăniceri;
Ostaș, Vasile Petie, regimentul Sculeni de grăniceri;
Ostaș, Vasile Jalbă, brigada 115 artilerie;
Caporal, Bulgaru, Biroul moldovenesc de organizare a Congresului;
Sublocotenent (plutonier), Marcov, regimentul 40 infanterie de rezervă;
Sublocotenent (plutonier), Chiropulo, regimentul 40 infanterie de rezervă;
Caporal, Anastas, regimentul 284 Vengrov infanterie;

Ostaș, Grigore Bețivu, Comitetul executiv moldovenesc, Odesa;
Ostaș, Petru Cârma, regimentul 284 Vengrov infanterie;
Sergent-major, Tăbăcaru, regimentul 55 Podolsk infanterie;
Ostaș, Dimitrie Palati, batalionul morții;
Ostaș, Vasile Madrici, regimentul 12 Velikie Luki infanterie;
Ostaș, Pavel Dmitrilan, garnizoana cetății Sevastopol;
Ostaș, Matei Ivanov, regimentul Kazan infanterie;
Ostaș, Zaharie Bucurescu, ?;
Sergent-inferior, Demian Negruța, regimentul 13 Beloe Ozero infanterie;
Caporal, Gheorghe Boldări, regimentul 13 Beloe Ozero infanterie;
Ostaș, Toma Borda, regimentul 13 Beloe Ozero infanterie;
Ostaș, Berezutchi, regimentul 13 Beloe Ozero infanterie;
Ostaș, Ion Mardari, detașamentul 1 mobil;
Ostaș, Ri?, regimentul de rezervă din Petrograd;
Caporal, Ion Sârbu, detașamentul 1 aviație;
Sublocotenent (plutonier), Mârza, regimentul 410 Umani infanterie;
Ostaș, Pavel Dodachi, drujina 466 pedestră;
Ostaș, Afanasie Dumbravă, drujina 466 pedestră;
Sublocotenent (plutonier), Boldescu, garnizoana Odesa;
Ostaș, Tudor Plămădeală, transportul diviziei 16 infanterie;
Ostaș, Nicolae Bargan, transportul diviziei 16 infanterie;
Ostaș, Grigorie Mihailov, regimentul 11 ingineri;
Sergent-inferior, Viscut, regimentul 53 Volânsk infanterie;
Ostaș, Petru Costin, regimentul 53 Volânsk infanterie;
Sergent-major, Toma Mitrofan, regimentul 55 Podolsk infanterie;
Ostaș, Vasile Căpățina, ?;
Ostaș, Gheorghe Rusnac, regimentul 300 Zaslavsk infanterie;
Ostaș, Vasile Crețu, ?;
Sergent-major, Ilie Rusu, detașamentul 5 mobil;
Ostaș, Vasile Tofencu, detașamentul 5 mobil;
Sergent-inferior, Sava Balș, regimentul 8 Voznesensc de ulani;
Caporal, Gheorghe Cudru, regimentul 8 cavalerie;
Ostaș, Sandul Andreev, ?;
Sergent-inferior, Zahnovan, ?;
Veldwebel, Iosif Ghincul, regimentul 458 Sudja infanterie;
Ostaș, Vasile Goncilov, regimentul 458 Sudja infanterie;
Caporal, Dm(?), ?;
Ostaș, Ion Raicovschi, ?;
Sergent-major, Vasile Agostin, drujina 466 pedestră;
Sergent-inferior, Petru Balaban, regimentul 53 Volânsk infanterie;
Ostaș, Constantin Lașco, regimentul 419 Atkar infanterie;
Ostaș, Grigoraș, regimentul 419 Atkar infanterie;
Ostaș, Țurcan, regimentul 419 Atkar infanterie;
Ostaș, Ion Popa, regimentul 419 Atkar infanterie;
Ostaș, Trofim Boldarescu, regimentul 419 Atkar infanterie;
Ostaș, david, regimentul 399 Nicopol infanterie;
Ostaș, Vasile Chiriac, regimentul 399 Nicopol infanterie;
Ostaș, Petru Mardușan, regimentul 399 Nicopol infanterie;
Ostaș, Petru Spătari, regimentul 399 Nicopol infanterie;
Ostaș, Șartov, divizionul 15 artilerie;
Ostaș, ?;

Ostaș, Vasile Onica, regimentul 8 cavalerie;
Ostaș, ?, regimentul 8 cavalerie;
Ostaș, Ion Uzun,?;
Ostaș, ?;
Ostaș, Marcov, regimentul 399 Nicopol infanterie;
Ostaș, ?, regimentul 243 Holmsk infanterie;
Ostaș, Ștefan Macovei, ?;
Ostaș, Aron Crazelo, regimentul 397 Zaporojie infanterie;
Ștab-căpitan, Saharin, regimentul 399 Nicopol infanterie;
Ștab-căpitan, Celac, regimentul 399 Nicopol infanterie;
Ostaș, Mihail Țurcan, batalionul 16;
Ostaș, Gheorghe Cazac, batalionul 39;
Ostaș, ?;
Ostaș, ?;
Ostaș, Petru Rusnac, regimentul 45 infanterie de rezervă;
Ostaș, Vasile Bucuci, regimentul 19 Kostroma infanterie;
Ostaș, Mihail ?, regimentul 19 Kostroma infanterie;
Ostaș, Efim Borș, regimentul 22 vânători;
Ostaș, Bursac, regimentul 22 vânători;
Ostaș, Tudor Brânza, divizionul 14 artilerie;
Ostaș, Vasile Nedelcu, divizionul 14 artilerie;
Ostaș, ?, divizionul 14 artilerie;
Ostaș, Alexei Beregoi, divizionul 14 artilerie;
Ostaș?;
Ostaș,?;
Ostaș,?;
Ostaș,?;
Ostaș, Dimitrie Cebanenco, regimentul 8 Lubensk de husari;
Ostaș, Grigorie Melnicov, Armata 4;
Sergent-inferior, Vasile Țurcan, regimentul vânători de gardă;
Ostaș, Tudor Scobioală, regimentul 134 Feodosia infanterie;
Ostaș, ?;
Ostaș, ?;
Ostaș, ?;
Ostaș, Ion Vâlcov,?;
Sublocotenent (plutonier), Știrbeț, detașamentul 9 mobil;
Ostaș,?;
Ostaș, Ion Turuta, Armata 9;
Ostaș, Ion Ladinov, divizionul 14 artilerie;
Ostaș, Ștefan Bolocan,?;
Ostaș, Alexandru Negruța,?;
Ostaș,?;
Ostaș, Porfirie Teresin, divizionul 2 independent artilerie grea;
Ostaș, ?;
Ostaș, Vasile Țarălunghă, divizia 9 cavalerie;
Ostaș, Petru Latu, regimentul 406 Șigrov infanterie;
Ostaș, Davâdov, parcul 2;
Ostaș,?;
Ostaș, Tudor Râșcanu,?;
Ostaș, Ion Țaulean, regimentul 420 Serdobsk infanterie;
Ostaș, Isac Florea, regimentul 33 infanterie de rezervă;

Ostaș, Pavel Roșca, regimentul 33 infanterie de rezervă;
Ostaș, Efim Bivol, divizia 53 infanterie;
Ostaș,?;
Ostaș, Ion Raevschi, brigada 42 artilerie;
Ostaș, Ion Țurcan, regimentul 245 Berdeansk infanterie;
Ostaș, Ion Țurcan, regimentul 33 infanterie de rezervă;
Ostaș, Ignatie Certan,?;
Ostaș, Șlis,?;
Ostaș,?;
Ostaș, Arhandii, regimentul 64 Kazan infanterie;
Sergent-inferior Grigorie Botnari, detașamentul 86 panificare;
Ostaș, Dimitrie Mocanu, ?;
Ostaș, Anton Zavadeev, parcul 3;
Porucic, Savițchi, regimentul 15 Șlissberg infanterie;
Ostaș,?;
Ostaș, Alexei Dubcea, regimentul 8 vânători;
Ostaș, Chiril Cușnir, regimentul 1 vânători;
Ostaș, Mihail Donica, divizionul artilerie 9 de asalt;
Ostaș,?;
Ostaș,?;
Ostaș, Pâslari, regimentul 16 vânători;
Ostaș, Iacob Dimitraș, regimentul 420 Serdbsk infanterie;
Ostaș,?;
Ostaș, Constantin Grosu, detașamentul 4 mobil;
Sublocotenent (plutonier), Mâța, divizionul 1 artilerie grea;
Ostaș, Constantin Codjeban, regimentul 255 Akkerman infanterie;
Ostaș, Gheorghe Pușcaș, parcul 2;
Ostaș, Lungu, regimentul 254 Nicolaev infanterie;
Ostaș, Grigorie Guzun, regimentul 254 Nicolaev infanterie;
Ostaș,?;
Ostaș, Simion Baran, regimentul 318 Cernoearsk infanterie;
Ostaș, Ignatie Cazac, brigada 111 artilerie;
Ostaș, Timofei Mamaliga, parcul 2 grăniceri;
Ostaș, Isidor Mamaliga, batalionul 11 pontoane;
Ostaș, Gavriil Gorceac, regimentul 54 Minsk infanterie;
Ostaș, Dimitrie Șerban, regimentul 55 Podolsk infanterie;
Ostaș, Tudor Catânsus, regimentul Ismail de gardă;
Ostaș, Istratii, divizionul grăniceri 1 artilerie;
Ostaș, Grigorie Gânja, compania 14 independentă transmisiuni;
Ostaș, Pogorelov, regimentul 617 Zborov infanterie;
Ostaș, Ion Hâlcu, regimentul 515 Usti-Pinej infanterie;
Ostaș, Mihail Șpura, regimentul 254 Nicolaev infanterie;
Ostaș, Ion Melnic, regimentul 218 Gorbatov infanterie;
Ostaș,?;
Ștab-căpitan, Starnițchi, regimentul 218 Gorbatov infanterie;
Ostaș, Dimitrie Buga,?;
Ostaș, Vasile Botezat, detașamentul 9 rezervă cavalerie;
Ostaș, Petru Enițchi, regimentul 516 Mezen infanterie;
Ostaș,?;
Ostaș, Popa, regimentul 42 infanterie de rezervă;
Ostaș, Ciulan, ?;

Ostaș, Vasile Caral, ?;
Ostaș, Vasile Gurdiș, regimentul 256 Elisavetgrad infanterie;
Ostaș, Stepanovici, regimentul 256 Elisavetgrad infanterie;
Ostaș, Dimitrie Jalbă, regimentul 256 Elisavetgrad infanterie;
Ostaș, vasile Platonov, regimentul 284 Vengrov infanterie;
Ostaș, Ion Suholitin, regimentul 108 Saratov infanterie;
Ostaș, Vasile Burcovschi, regimentul 7 grenadierii;
Cornet, Captarencu, regimentul 12 Starodubov de dragoni;
Ostaș, Afanasie Arnaut, regimentul 8 rezervă, divizia 8 cavalerie;
Ostaș, Grigorie Stamatini, ?;
Ostaș, Gavriil Stepaniuc, ?;
Ostaș, ?;
Ostaș, Dm(?);
Ostaș, Dimitrie Votovici, regimentul Volânsk de gardă;
Ostaș, Râbac, regimentul 53 Volânsk infanterie;
Ostaș, ?.

NOTE

¹ Vitalie N. Ciobanu, *Militarii basarabeni 1917-1918. Studii și documente*, Chișinău, 2010, p. 68-69.

² Общий список офицерским чинам Русской Императорской армии. Составлен по 1 января 1909 г. С.-Петербург, Военная Типография (в здании Главного Штаба), 1909, p. 628.

³ ANRM, F.1725, 3c, 16, f. 173.

⁴ A.N.R.M. F.727, 2, 61, f. 23 v.

⁵ ANRM, F.1725, 3c, 98, f. 89 v.

⁶ С.В. Волков, *Офицеры армейской кавалерии. Опыт мартиролога*, Москва, Русский путь, 2004, p. 341.

⁷ ANRM, F.1725, 3c, 98, f. 116.

⁸ ANRM, Fondul R-3401, 1, 9800, f. 94 v.

⁹ *Ibidem*, f. 67.

MARTOR LA EVENIMENTELE DIN UCRAINA 1918: PERIPETEILE UNUI AVIATOR ROMÂN

CERASELA MOLDOVEANU *

Abstract

The year 1918 was a year full of historical events. National self-determination will conquer the entire Russian space, including Bessarabia and Ukraine. At the beginning of 1918, Romanian officers on mission in Odessa witnessed the events in the city: the infiltration of the Bolshevik elements and the conquest of power by them. In the memo presented to the Romanian General Headquarters, aviation lieutenant Vasile Alexandreanu, the main protagonist, narrates how the revolutionary elements, especially Romanian deserters, contributed to the spread of terror in the city, the arrest and humiliation of the Romanian citizens in Odessa, especially lawmakers and officers.

Keywords: *Odessa, Bolshevik, revolution, Romanian officers*

Revoluția bolșevică din 25 octombrie/7 noiembrie 1917 a produs o adevărată undă de șoc asupra întregului imperiu rusesc. O ideologie nouă, ce n-ar fi trebuit implementată într-o țară cu puternice derapaje sociale și discrepanțe naționale, într-o perioadă nefastă, de confruntări armate, a instaurat, în câteva luni, o stare generalizată de haos, teroare și teamă. Manifestul lui Lenin care îndemna popoarele din fostul imperiu țarist la autodeterminare națională, o formulă care se va dovedi curând mai mult propagandistică decât reală, a condus la o puternică mișcare de eliberare socială și națională. Deși Lenin vedea această autodeterminare în primul rând în contextul revoluției de eliberare socială, principiile

enunțate de președintele american Wilson care a reiterat ideea de autodeterminare al națiunilor din cele trei imperii aflate în prag de disoluție, în special cel austro-ungar, a dat un puternic impuls proiectelor naționale.

De acest moment istoric vor profita atât românii basarabeni și cei bucovineni cât și celelalte națiuni înglobate în acest mare colos, Ucraina, Belarus, țările baltice, Finlanda și Polonia. Evenimentele s-au precipitat atât în teritoriile istorice românești, în Basarabia cât și în Ucraina.

Încă de la abdicarea țarului Nicolae al II-lea, în martie 1917, Ucraina și-a desemnat propriul său organ legiuitor prin întemeierea Radei Centrale ucrainene (Parlamentul ucrainean), care

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

în perioada 1917-1918 a funcționat ca centru al mișcării naționale ucrainene. Tot în martie 1917, Rada a proclamat la Kiev Republica Populară Ucraineană, stat autonom în cadrul Rusiei, recunoscută de Guvernul provizoriu rus. După Revoluția bolșevică din Octombrie 1917, autoritățile nou instalate nu au dorit să mai recunoască nici-o altă putere executivă pe teritoriul țării, în afară de cea de la Petrograd. Ca urmare a fost creată în mod artificial o „republică” ucraineană rivală, cu capitala la Harkov, care era aprovizionată constant cu alimente, bunuri de larg consum și oameni. Ostilitatea dintre cele două republici s-a manifestat imediat, prilej pentru care Rada Centrală a proclamat pe 22 iunie 1918 independența Ucrainei și a rupt legăturile cu Rusia bolșevică.

De asemenea, pe teritoriul Ucrainei, între 1917 și 1918 au apărut mai multe republici ucrainene, care s-au bucurat pentru scurte perioade de timp de independență, multe dintre ele create de autoritățile bolșevice (Republica Populară Ucraineană, Republica Populară a Ucrainei Occidentale, Republica Sovietică Odesa, Republica Sovietică Donețk-Krivoi-Rog etc.).

Conexiunea spațiului rusesc cu populația românească a fost deosebit de puternică, în contextul războiului și al retragerii armatei, guvernului și Casei Regale române spre Moldova, la sfârșitul anului 1916. Apropierea de Basarabia, de Bucovina, ca regiuni istorice românești, activarea spiritului național în aceste zone au dus implicit la un circuit de informații dar și la un exod de populație civilă și militară. În acest context, de-a lungul anului 1917, în Rusia au ajuns numeroși cetățeni români, oameni politici și familiile lor, în special parlamentari, funcționari, militari aflați în misiune, dar și muncitori, neguțători sau marinari evacuați cu întreprinderile, afacerile lor sau cu vasele pe care navigau. Alte grupuri – socialiști, neadaptați, aventurieri dar și dezertori români sau recruți care nu doreau să fie încorporați – au pornit în căutarea idealului lor politic și social pe care sperau să-l găsească în patria noii orânduiri. Aceeași situație se înregistra și în privința navelor românești, care, în urma ocupării porturilor românești dunărene, și-au găsit refugiul în porturile rusești apropiate, în special la Ismail, Chilia Nouă și Odesa. În total,

528 de nave (de pasageri, șleपुरi, remorche-re, șalupe etc.) au ajuns în cele două porturi. Inițial la Chilia Nouă, apoi la Odesa au fost evacuate Șantierul Naval „Fernic & Co.” și Arsenalul Marinei, ambele din Galați. Numărul mare de răniți înregistrați în timpul luptelor purtate în sudul Moldovei, în vara anului 1917, și capacitățile reduse de spitalizare au determinat autoritățile române să evacueze șase spitale la Odesa. Era vorba atât de răniți, cât și de personalul medical¹. În toamna anului 1917, pe litoralul nordic al Mării Negre se găseau câteva mii de cetățeni români, foarte mulți dintre ei se aflau în Odesa. Evenimentele anului 1918 i-au găsit nepregătiți și vulnerabili în fața tăvălugului roșu.

În ianuarie 1918 a fost proclamată Republica Sovietică Odesa, cu sprijinul nemijlocit al Rumcerod-ului²sovietic de la Odesa, fapt ce a permis pătrunderea tot mai accentuată a elementelor socialiste, printre care și români dezertori sau cei cuprinși de idealurile socialiste.

Evenimentele din Basarabia au inflamat și mai mult spiritele, după asediul orașului Odesa și cucerirea acestuia de elementele revoluționare, operațiune desfășurată în perioada 7-12 ianuarie 1918, a început practic prigoana cetățenilor români, parlamentari, militari sau persoane înstărite, considerați inamici *ab initio*. Tot la Odesa au fost transportați și ofițerii români din Comisia Interaliată de aprovizionare³, colonelul Ghenădescu și maiorul Gheorghe Lucasievici, luați prizonieri de bolșevici la Chișinău, în ziua de 6/19 ianuarie 1918. După anchetare, ei au fost închiși pe vasul de război „Sinope”, apoi înaintați unui „tribunal revoluționar”. Acest tribunal ad-hoc l-a acuzat pe maiorul Lucasievici, reprezentantul guvernului român pe lângă guvernul Republicii Democratice Moldovenești, că, în complicitate cu generalul Dmitri Șcerbacev, cu câțiva membri ai guvernului moldovean și cu ucrainenii să declanșeze o „contrarevoluție”⁴. Se pare că ofițerii români ar fi fost chiar condamnați la moarte. În cele din urmă ei au fost eliberați la intervențiile unor deputați români și ai unor oficiali străini din Odesa, nu înainte de depune o garanție substanțială în bani.

Până la 25 ianuarie s-a manifestat această situație incertă, ca un joc, în care majoritatea cetățenilor români au fost arestați apoi

eliberați în schimbul unor sume consistente de bani, drept garanție pentru a nu părăsi orașul. Unii dintre ei au fost ridicăți din nou și arestați în pofida recompenselor financiare date organelor de control bolșevice.

Venirea lui Cristian Racovski⁵ în oraș a agravat însă situația. Acesta, acompaniat de acoliții săi, Mihail Gheorghiu Bujor⁶, Alexandru Nicolau⁷ și Ion Dic. Dissescu⁸ au început o activitate ferventă de organizare a elementelor românești revoluționare, reprezentați prin dezertori români și evrei, a reorganizat formațiunea militară a acestora, au înființat Înalțul colegiu autonom pentru afacerile ruso-române, făceau întruniri, împărțeau manifeste antiromânești și antimonarhice cu tema Basarabiei răpitate de către români, considerată o „crimă istorică” și a dat ordin de arestare a parlamentarilor⁹ și ofițerilor români.

După 25 ianuarie 1918 celor arestați nu li s-a mai dat drumul decât cu foarte mare greutate și pe mari garanții bănești. Angrenați în această „complexă” operațiune de a vâna și aresta cetățenii români au fost dezertorii români. Aceștia colindau orașul, într-o totală debandadă, dezorganizați și gălăgioși, furau ce puteau și arestau la întâmplare. De haosul provocat și de lipsa lor de organizare au profitat mulți români care au reușit să se ascundă, în timp ce domiciliile percheziționate ale celor arestați au fost prădate și chiar devastate de dezertorii revoluționari.

La început cei arestați au fost reținuți mai întâi pe vasele Alexiev și Almaz timp de 14 zile, după care au fost trimiși în arest preventiv alte 3 zile, iar de aici, la închisoarea principală a Odesei și ținuți acolo până la 27 Februarie 1918¹⁰.

Parte din ofițerii arestați erau trecuți, la început, prin cazarma batalionului revoluționar, unde dezertorii noștri români și o parte evrei, îi umileau și maltratau și îi puneau să facă curățenie în local și numai după un stagiul de câteva zile, îi duceau la un loc cu ceilalți, unde au primit același tratament. După un timp cei arestați erau trimiși direct la închisoarea orașului, fapt ce a produs o îmbunătățire a situației lor, din punct de vedere moral și chiar material, în absența dezertorilor români care nu mai aveau acces în incinta acesteia și în condițiile amenajării unei popote a lor, care

Cristian Racovski

deși scumpă (25-30 ruble pe zi), reducea semnificativ din lipsurile alimentare existente anterior¹¹.

Avântul revoluționar și sentimentele antiromânești au cuprins în frenezia lor inclusiv instituții românești, stabilimente, bănci etc, tot ce putea aduce atingere și/sau devaliza material comunitatea românească prezentă în oraș.

În perioada 15-31 ianuarie au fost ocupate toate instituțiile militare române, afară de spitale cărora le-au fost confiscăți toți banii aflați în casierie, precum și banii care din măsură de prevedere erau depuși la consulatele străine. Au fost sechestrate de la băncile din Odesa toți banii și bijuteriile din casele supușilor români, întocmind de formă un proces-verbal¹². Depozitele românești de alimente, armament, produse sanitare etc au fost dezarmate și parte din produse însușite de revoluționari, au fost confiscate nave românești aflate în port, parcul de aviație, automobile destinate României, mașinile misiunilor consulare românești, inclusiv sumele de bani deținute de acestea¹³.

Toată această atmosferă așa zis revoluționară era întreținută de ura anti-națională și pătîrinea manifestate de dezertorii români, de

mare parte din populația rusă și ucraineană, de toți cei care nu acceptau imixtiunea armatei române în Basarabia și dorințele de unitate cu regatul României a autorităților și majorității populației basarabene. Episoade impresionante sunt descrise în lucrările sau scrierile memorialistice, multe rămase necunoscute publicului larg, în diverse rapoarte, memorii sau jurnale ale unora dintre protagoniștii evenimentelor.

Situația dramatică a militarilor români arestați de autoritățile bolșevice de la Odesa o regăsim și în memoriul adresat Marelui Cartier General (MCG) român de căpitanul-aviator Vasile Alexandreanu¹⁴. Acesta a reușit să se sustragă arestării, povestind în detaliu toate peripețiile prin care a trecut, complexitatea situației existente, realizând o analiză generală asupra modului de organizare și manifestare ale partidului bolșevic în această perioadă.

Acesta se găsea în Odesa, în calitate de ofițer instructor la Școala de antrenament, unde se pregătea să piloteze noile aparate de zbor venite din Anglia. Începutul anului 1918 era încă liniștit, după tentativele mișcării bolșevice

din decembrie 1917 de a prelua orașul de la autoritățile ucrainene.

În ziua de 7 ianuarie, au început din nou primele manifestări ale unei revolte bolșevice, mai bine pregătită și organizată. Din ordinul capilor bolșevici a fost anunțată o mare manifestație cu caracter proletar, la care luau parte și dezertori români, ce au simpatizat cu bolșevicii, devenind revoluționari, în număr de aprox. 800 de oameni, cu scopul de a impresiona și speria Rada ucraineană. Manifestația a avut loc fără incidente, mărturisește cpt. Alexandreanu, dar la încheierea acesteia, gloata de revoluționari au recurs la o serie de provocări și s-au dat la fapte nedemne, care l-au mâhnit și infuriat totodată pe ofițerul român. El declara că: „*Dezertorii noștri, în majoritate ovrei și șofeuri – cu stindarde revoluționare pe care stăteau scrise dureroasele cuvinte: Jos Regele Ferdinand, jos guvernul oligarhic și trădător, trăiască armata revoluționară română – își plimbau impertinența și crima lor nesocotită sub ochii noștri îndurerați – incapabili de a răspunde infamiilor lor provocatoare*”. Evenimentele nu s-au oprit aici, ele luând o amploare și o turnură nebanuită, pentru că cei numiți mai sus ca dezertori, au recurs și la alte mijloace infame, umiltoare pentru a determina populația și autoritățile să li se alăture. Evocarea sa, de un puternic dramatism a arătat cum hoarda de „revoluționari” și dezertori au mers în număr mare la spitalele românești din oraș, și prin teroare și amenințări, că aruncă în aer așezămintele, au obligat răniții să iasă în stradă și să mășăluiască alături de ei: „*...i-au silit să lase liber pe răniți, care în majoritate erau cu rănile nevindecate – de a manifesta cu ei pe străzile Odessei, purtând trupurile lor sfâșiate pe pământul sfânt al țării și pentru o cauză mare și dreaptă – acum abia susținute de cârjele lor sub povara grea și rușinoasă a unei întreprinderi silite, pe care conștiința lor simplă și vitează de soldat se simțea că o repudiază (...). Toată ziua acești sărmani răniți au fost siliți să-și poarte uriașul calvar de a merge cot la cot cu acești netrebnci fii ai țării strigând forțați laolaltă cu ei: Trăiască Armata revoluționară română, Jos Regele Ferdinand – căruia îi juraseră credință până la moarte*”. Această zi va fi doar preambulul la ceea ce avea să urmeze, intrarea trupelor române în Basarabia stărnind

Lt. aviator Vasile Alexandreanu
și Lt. Bucurescu Ștefan, la Odesa în 1918

un nou val de violențe și presiuni din partea bolșevicilor. La mai puțin de o săptămână, la 12 ianuarie, aceștia au somat Rada ucraineană să predea orașul conducătorilor revoluționari, fapt considerat inacceptabil de către autoritățile ucrainene. Conflictul izbucnit între cele două tabere, era evocat astfel: *„Bolșevicii superiori în număr, în majoritate matrozi, ouvrieri plătiți câte 30 ruble pe zi, ajutați de artilerie de câmp pe care o instalaseră pe străzi și de acea dată după cuirasatele „Sinope”, „Rotislav”, „Almaly” și „Gândul lui Mercur”, care acest din urmă ucrainean dar trecut și el de parte bolșevicilor – după 2 zile și 2 nopți de lupte îndârjite și furioase reușesc să rămână stăpâni pe oraș în dimineața zilei de 17.*

Ucrainenii – aproximativ 5 polcuri (6000 oameni) – ajutați de cadeți – reușiseră în prima jumătate zilei a 2-a să recucerească $\frac{3}{4}$ din oraș, însă în decursul restului zilei și al nopții din cauza trădărilor în masă a soldaților ucraineni, care și-au trădat ofițerii predându-i în mâinile bolșevicilor – pe care acești imediat i-au executat – situația noastră a românilor în general și a ofițerilor în special devenia în mod serios amenințată”.

Luptele de stradă au fost însoțite de bombardamente neîntrerupte, în special în zona gării unde era „centrul de rezistență” al ucrainenilor, zonă care, practic, a fost distrusă. Populația devenea astfel captivă în oraș, cei mai afectați fiind membri ai burgheziei bogate, clasa medie din oraș dar și ofițerii din armata țaristă sau cei români.

Aceste mărturii au fost confirmate și de alt ofițer român, cpt. aviator Constantin Andreescu care, într-un raport din martie 1918¹⁵, adresat tot MCG român, arăta că la câteva zile după ocuparea orașului de bandele bolșevice, după 17 ianuarie, au început arestările din rândul românilor. Aceștia reușeau să se elibereze cu ajutorul intervențiilor și stimulentele bănești, pentru ca, la câteva zile să fie arestați din nou. O parte dintre cei arestați erau ținuți pe vasele mai sus menționate, cum a fost și în cazul menționat la început, al membrilor Comisiei Române de Aprovizionare de la Chișinău, arestați și ținuți captivi pe vasul „Sinope” și eliberați după o săptămână pentru suma de 50 000 de ruble.

În continuare, cpt. Vasile Alexăndreanu susținea că pentru o perioadă de trei zile, între 17-20 ianuarie, bolșevicii și-au îndreptat atenția exclusiv asupra elementelor burgheze

Funeraliile victimelor războiului civil, Odesa, ianuarie 1918

rusești și a ofițerilor ucraineni, găsiți în număr de 20, pe care i-au și executat. Mai mult, pentru a-și ascunde intențiile „criminale” față de populația românească, în ziua de 17 a fost lansat un manifest prin care se dădeau asigurări că vor fi respectate viețile și bunurile pe care românii le dețineau.

La sfârșitul zilei de 20 ianuarie, Rumcerodul revoluționar condus de Cristian Racovski a lansat ordinul de arestare al tuturor ofițerilor români din Odesa, acțiune care a durat mai multe zile, aceștia fiind ridicați direct de la domiciliu, din hoteluri și case particulare, pe baza informațiilor cunoscute.

Cu o zi înainte, și dezertorii români au încercat un atac prin surprindere la consulatul român de la Odesa iar comportamentul acestora a fost stupefiant, prin violența manifestată, conform afirmațiilor cpt. Alexăndreanu: *„...dezertorii noștri au încercat un atac asupra consulatului nostru – unde negăsind pe consul Domnul Greceanu și pe vice-consul Domnul Curtovici – care se aflau la un consiliu prezidat de Domnul General Vivescu¹⁶, Comandantul Misiunii Militare Române – au terorizat amenințând cu moartea pe secretarul consulatului Domnul Moraru precum și pe un grefier, devastând consulatul și cerând să li se arate lăzile cu documentele diplomatice în care spuneau ei că sunt instrucțiunile și ordinele Domnului Brătianu – lucru care s-a și făcut deschizându-li-se toate lăzile în care ei au avut criminala grijă de a strecura mașini infernale pentru a putea avea motiv întemeiat de a aresta pe toți membrii consulatului.”*

Într-o astfel de situație, deosebit de încordată, autorul memoriului a hotărât, într-o primă fază, de comun acord cu un alt camarad, locotenent Bucurescu, să-și schimbe mai des domiciliile pentru a nu putea fi reperați ușor și, în ultimă instanță, să fugă din oraș.

Prima lor încercare de a fugi, în lipsa unui plan viabil, a fost sortită eșecului. În ziua de 18 ianuarie, cei doi au încercat să fugă pe jos, îmbrăcați civil, dar au fost prinși și arestați în gara Zastava, din apropierea Odesei. Prezența unor documente de identificare împrumutate a reușit să înșele pe moment vigilența paznicilor, fiind eliberați de sub arest, cu consemnul de a nu părăsi orașul. Două zile mai târziu, pe 20 ianuarie, Comitetului revoluționar a lansat

în toate ziarele un comunicat prin care, pentru o perioadă de 2 zile, nimeni nu mai avea voie să părăsească orașul, timp suficient pentru a se intensifica arestările. Conjunctura dramatică în care se găseau cei doi protagoniști a impus o reevaluare a situației lor și stabilirea unui plan mult de acțiune mai bine gândit. Din consemnările sale, deosebit de grăitoare, referitoare la acest episod spicuim următoarele: *„Aflând că trenurile se formează numai pentru soldații ruși dezarmați aflători în Odesa, chiar din gara principală, deși aceasta fusese aproape distrusă, hotărâm a fugi cu trenul – întreprinderea părându-ne mai ușoară, întrucât barierele orașului erau prea riguros păzite. Greutatea însă și aci era destul de mare; dat fiind că gara era păzită, iar accesul pe peron se făcea cu o riguroasă cercetare a biletelor de voe.*

În acest scop ne travestim în soldați ruși și ducându-ne la un kilometru depărtare de gară – la un pod de pasaj pe deasupra liniilor – neobservați de nimeni, la ora 22.30, ne lăsăm pe picioarele podului în curtea gării, de unde târându-ne, cu răsufarea stăpânită, oprindu-ne la fiece scârțâit de nisip ce se producea în timpul mersului măsurat al santinei, pe lângă zid ajutați de un întuneric extrem de favorabil, răușim a ajunge pe peron, care nu era iluminat din cauza lipsei de lămpi ce fuseseră distruse de bombardament, de unde foarte ușor ne strecurăm în vagoanele de cls. 4-a împreună cu tovarășii ruși. Favorizați de întunericul nopții soldații ruși nu ne-au putut observa.

Semnalul plecării dat, trenul se urnește din loc încet, greoiu neștiindu-se că în interiorul unui vagon – lângă bunii tovarăși ruși – se găsesc doi ofițeri români deghizați, care cu nădejdea în reușita încercării lor sfidând riscurile și primejdiile ce puteau în orice moment să se ivească, se avântau în necunoscut (...). Cele trei stații din împrejurimile Odesei sunt repede trecute și trenul începe să alerge – în plină viteză – pe întinsul câmpii înfundată în întuneric, în care numai cei doi ochi însângerați ai locomotivei sclipesc tremurătoare și grav, purtând parca reflexul sângelui nevinovat curs în cetaea învăluită în teroare ce rămânea pierdută în urmă.” După trei ore, cei doi au ajuns în gara Migaevo, *„prima stație de la Razdelnia în sus pe linia Kievului”.*

În acest loc locot. Bucurescu, compani-
onul lt. Alexandreanu, cunoștea un post de
etape care asigura trecerea vitelor spre Moldo-
va, post care era și el atașat pe lângă etapele
rusești, simpatizante ale bolșevicilor. Informați
de arestările în curs asupra ofițerilor români
la Odesa, membrii comitetului etapelor au
dispus într-o primă fază arestarea lor. Dar
relațiile camaradului său, lt. Bucurescu, cu
unii membri ai comitetului și simpatia de care
acesta se bucura, au făcut posibilă eliberarea
lor sub consemnul de a nu părăsi zona, fiind
pasibili de a fi împușcați imediat. Situația lor
era provizorie până la apariția instrucțiunilor
comitetului revoluționar de la Odesa, care
fusesse înștiințat de cei de la Migaevo de are-
starea lor. Conștienți de pericolul situației în
care se aflau, de a fi arestați definitiv la venirea
instrucțiunilor de la Odesa, cei doi camarazi
au hotărât, din nou, să fugă. Acest episod a
fost redat în memoriul său astfel: „*Favorizați
de faptul că, în această localitate se găsea un
proprietar, un rus adevărat, cu numele Petrov,
cu o aleasă educație culturală și sufletească
și cu sentimente anti-bolșevice, care cunoștea
foarte bine pe camaradul meu locot. Bucures-
cu, reușim prin intermediul lui, să ne travestim
în haine de prizonieri austriaci – prizonieri ce
se găseau la lucru pe moșia acestuia.*

*Deși gestul pe care trebuia să-l facă era
îndestul de serios și de grav, întrucât ușurând
fuga a doi ofițeri români – care erau urmăriți
ca persoane politice – puteau să-i atragă o
situație foarte neplăcută, costându-l chiar
viața; cu toate aceste riscuri – totuși – el s-a
hotărât să traducă în fapt ceea ce noi ezitasem
un moment chiar de a i-o spune.*

*După un studiu amănunțit de o jumătate
de oră al hărții pe care cu multă bunăvoință
ne-a pus-o la dispoziție acest generos rus, în
seara zilei de 22 orele 19, cu hărții false ară-
tând că suntem prizonieri care ne-am terminat
lucru la moșia lui și că ne îndreptăm spre cen-
trul nostru ce se găsea la Dubăsar, punct ales
pentru trecerea Nistrului, 40 km nord Bender –
ne îndreptăm spre primul sat în marginea că-
ruia petrecem prima noapte sub cerul liber. În
dimineața zilei a 2-a ne îndreptăm spre satul
Grosu, unde ajungem după o zi de mers, în sea-
ra zilei a 3-a eram ajunși în satul Bendeorf; iar
în a patra zi în satul Dubăsar, care deși avea*

*pod peste Nistru, totuși documentele noastre
nepermițându-ne de a trece pe sub ochii con-
trolului ce se exercita la trecerea podului, sun-
tem nevoiți a trece Nistrul într-o lotcă, al cărei
proprietar bănuind intenția noastră de a fugi
voia să dea alarma, însă sub amenințarea cu
revolverul din partea noastră îl forțăm să ne
treacă Nistrul, unde ajunși pe malul celălalt îl
recompensăm dându-i 100 de ruble. De aici ne
strecurăm până la satul Criulani unde petre-
cem noaptea. În a 5 a zi în drumul – aproape
40 verste ce ne mai despărțea de Kișinău – în-
tâlnim prima patrulă de cavalerie românească
care se îndrepta spre pod, cu al cărei ofițer nu
am putut vorbi fiind la vreo 2 km depărtare de
șosea, noi urmând drumul peste câmp. În seara
aceleiași zile la ora 17.00 eram în Kișinău, unde
ajunși ne-am prezentat Domnului General
Broșteanu, Comandantul Diviziei 11-a. După
un repaos de o zi ne-am continuat drumul spre
Iași, unde am ajuns în seara zilei de 29 ianuarie
prezentându-ne Domnului General Boboc, Co-
mandantul Pieței și Domnului Colonel Condees-
cu, Șeful Biroului de Informații din MCG.”*

Prezența lor de spirit dar și norocul provi-
dențial au permis celor doi ofițeri români să
supraviețuiască și să se reîntoarcă în rândul
camarazilor de luptă, pentru a face cunoscute
atât situația cetățenilor români cât și eveni-
mentele derulate la Odesa în prima jumătate a
lunii ianuarie 1918.

Relatările sale din raport au continuat cu
aprecieri personale legate de modul de orga-
nizare și metodele politice folosite de partidul
bolșevic în societatea rusă. În programul „re-
formator” bolșevic el distingea două direcții
principale pe care le-a analizat succint: încheie-
rea păcii generale; desființarea edificiului social
existent și înlocuirea lui cu unul nou, care să
aibă la bază principiile cele mai largi democra-
tice – egalitatea, împărțirea averilor și pămân-
turilor în mod egal. În opinia sa, situată clar pe
poziții anti-bolșevice, aceste principii demo-
cratice erau considerate de cele mai multe ori
exagerate și ridicole, susținute de bolșevici doar
pentru a atrage cât mai mulți partizani și luptă-
tori „care să întărească forța de care mișcarea
aceasta revoluționară are nevoie – pentru im-
punerea cu forța a programului său.”

Organele lor de conducere erau constitu-
ite din comitete revoluționare pentru fiecare

oraș, cu competența de a concepe și ordona toate măsurile ce trebuiau executate în scopul cauzei lor. Aceste comitete, din care cel de la Odesa purta numele de Rumcerod, erau subordonate comitetului central de la Petrograd și aveau și ele în subordine alte subcomitete în diferite puncte și localități în diverse părți ale Imperiului.

În continuare, autorul memoriului a criticat metodele brutale, abuzive pe care forțele revoluționare le foloseau pentru a obține beneficii materiale și politice de la comunitățile pe care ajungeau să le conducă. De îndată ce cucereau o localitate, un oraș, primele acțiuni la care recurgeau erau obținerea de fonduri pentru plata trupelor mercenare – „plătind de fiecare luptător pe zi câte 30 ruble” – și confiscarea armelor de la locuitori, în care scop făceau descinderi foarte dese prin locurile publice, cafenele, teatre, case particulare, străzi etc. Toți cei care nu predau armele erau considerați „uneltitori contra siguranței revoluționare” și executați. El a dat drept exemplu cazul unui ofițer rus, care a negat în timpul unei percheziții că deține o armă, aceasta fiind găsită, ca represalii a fost aruncat pe fereastra de la etajul al treilea al clădirii. Alte ilegalități flagrante menționate de cpt. Alexandreanu, de care conducătorii bolșevici făceau uz deseori erau și atacurile „anarhiste” asupra persoanelor bogate cunoscute, asupra băncilor, pe care le devalizau și răspândirea terorii în rândul populației, în general.

Armata, de sorginte mercenară pe care aceștia o dețineau a fost descrisă în mod dezaprobator și plin de indignare, în felul următor: „Armata e mercenară și e constituită dintr-un miez central format din matrozi¹⁷, care sunt oamenii cei mai ordonați, cei mai culți ai păturei proletariate, măsuțați în vorbă și acțiune, dar și cei mai temerari; restul trupelor sunt constituite din masa proletariatului – ouvrieri¹⁸, meseriași, oameni fără căpătâi, care servesc în mod admirabil organizațiile revoluționare – prin banditismele lor pline de ferocitate cu care terorizează orașele și satele – teroare atât de mult dorită și patronată de organele conducătoare, de care au nevoie pentru a putea opera și executa în liniște măsurile lor – conform programului revoluționar.

Ofițeri propriu zis nu au, decât conducă-

tori puși tot dintre ei precum și câțiva ofițeri superiori ruși, pe care îi silesc prin teroare ai conduce.”

În privința pregătirii militare a unităților bolșevice părerea autorizată a autorului era fermă și a concluzionat că pentru luptele de infanterie și artilerie erau foarte slab pregătiți, din lipsa acută de personal profesionist și a antrenamentului pentru lupta în tranșee și la baionetă. În mod contrar, erau considerați de temut în luptele de stradă și la baricade. Ei dispuneau de o strategie bine pusă la punct care consta în: „a sta ascunși prin curțile locuințelor, la intersecțiile străzilor cu mitraliere ascunse prin podurile caselor și pe la ferestre, pe după baricade, lăsând pe adversari să înainteze și la un moment dat deschizând un foc violent și ucigător din spate – lucru care de cele mai multe ori le-a dat bune rezultate.”

Ca organizare stradală, ei se deplasau cu camioane și automobile încărcate cu 30-40 de oameni, când coborau erau dispuși pe 3-4 rânduri, în careu și înaintau cu viteză spre zona unde se afla adversarul, folosind concomitent rafale repezi de armă, „întrebuințând toate mijloacele cele mai șirete deși poate multe dintre ele sunt dintre cele mai rudimentare”.

Forțele lor de la Odesa erau estimate în jur a 46 000 de oameni, din care 40 000 erau matrozi, proletari etc și 6 000 erau dezertori români, înzestrați cu mult armament. În opinia estimativă a ofițerului român, fiecare luptător avea cel puțin o armă și câteva grenade, de asemenea mitraliere și automobile blindate, confiscate probabil de la ucraineni și ofițerii ruși. Aveau în dotare un parc de artilerie grea și ușoară, aproximativ 400 de tunuri precum și 4 cuirasate (*Sinope, Rotislav, Almaly și Gândul lui Mercur*). Dezertorii românii, care au reușit să confişte toate depozitele românești de alimente, echipament și armament se organizau pentru a forma armata revoluționară română, care, alături de bolșevicii ruși urmau să pornească războiul revoluționar contra României „oligarhice”, cu scopul declarat al detronării regelui Ferdinand, înlăturarea Casei Regale de la conducerea statului, instaurarea republicii sub președinția lui Cristian Racovski și folosirea acelorași măsuri de teroare și pe teritoriul României. El considera că arestarea ofițerilor români la Odesa avea legătură cu scopul „cri-

minal” de a-i întrebuința, la organizarea și conducerea lor, folosind metode coercitive drastice, procedeu pe care l-au folosit și cu ofițerii ucraineni. În acest raport cpt. Alexandreanu a menționat și existența unei poliții secrete subordonată politic, extrem de activă și omniprezentă în toate mediile sociale.

La finalul memoriului său, sub titlul „Diferite Detalii”, acesta vorbește și despre soarta a câțiva dintre ofițerii români care au avut neșansa să fie arestați sau interogați de autoritățile bolșevice de la Odesa, de dinainte de plecarea sa din oraș. Ofițerii români arestați la Chișinău, în frunte cu colonelul Ghenădescu (episod menționat anterior), au fost ținuți sub teroare pe cuiirasatul *Sinope*, unde nici măcar intervenția administrației ucrainene nu au putut obține eliberarea lor. Într-un târziu au fost eliberați în schimbul unei cauțiuni de 60 000 de ruble depusă de Serviciul Transporturilor Român. De asemenea, maiorul Ștefan Protopopescu, comandantul Școlii de Aviație a fost arestat și ținut 2 zile pe același vas, unde a fost terorizat și, inițial, condamnat la moarte, fiind acuzat de maltratarea soldaților și pentru că ordonase și organizase rezistența „câmpului de aviație” contra atacurilor bolșevice. Ulterior a fost pus în libertate pentru o cauțiune de 20 000 de ruble, depusă tot de Serviciul Transporturilor, cu consemnul de a nu părăsi orașul. Acest eveniment petrecându-se înainte de fuga sa din oraș, autorul nu mai știa ce s-a întâmplat cu maiorul după venirea ordinului general de arestare. Știa cu certitudine că până în momentul plecării sale, generalul Vivescu era liber, nu fusese arestat, deși toți ofițerii de la Serviciul Transporturilor erau deja ridicați de bolșevici. Au fost menționate inclusiv situația membrilor Parlamentului român și ai familiilor lor, veniți de la Kerson¹⁹, aflați pe vasul Durostor, care au fost atacați și jefuiți iar vaporul devastat. A vorbit și despre eșalonul de 600 de sârbi înarmați, care erau ținuți pentru sprijinul autorităților ucrainene în fața unui atac bolșevic, care nu au intervenit în luptă, preferând expectativa. Un episod mai puțin plăcut din cadrul relațiilor de camaraderie româno-franceze, relatat, se referă la rugămințile și apelurile făcute de unii dintre ofițerii români de a împrumuta uniforme ale armatei franceze cu scopul de a se deghiza și deruta astfel organele de control bolșevice, apeluri care au fost refuzate categoric.

Ca atmosferă și stare de spirit a populației, ofițerii români au fost încă de la început, înainte de arestarea lor, supuși unor tratamente umilitoare în special din partea dezertorilor români, prin acostarea și insultarea lor și a uniformei, considerată un simbol al „oligarhiei”. Inclusiv românii basarabeni erau extrem de ostili, datorită ultimelor evenimente din Basarabia, „*stare de spirit în mod dibaciu întreținută de agenții și spionii bolșevici, cărora le spun ei că Românii au venit să le ia pământurile*”.

Memoriul cpt. aviator Alexandreanu nu are neapărat meritul de releva din perspectiva istoriografică descoperiri noi, adevăruri neștiute sau situații inedite care ar fi aruncat o altă lumină asupra evenimentelor începutului de an 1918 la Odesa. El integrează însă mărturia unui ofițer al armatei române, care a trăit personal dramatismul acelor zile și a făcut totul pentru a supraviețui situațiilor periculoase și pline de neprevăzut la care a fost supus, reprezintă o mărturie veridică, palpabilă, dublată de un pronunțat simț critic și, totodată, fin de observație asupra „scenei” istorice și principalelor actori, din care au rezultat multe elemente de detaliu, mai mult sau mai puțin cunoscute astăzi – scopurile revoluționarilor, modul de organizare și de acțiune, dotarea și înzestrarea lor, punctele vulnerabile, acțiunile propriu-zise etc., care, deși succint prezentate, au condus la realizarea și conturarea unui tablou viu, autentic al evenimentelor de acum 100 de ani din portul rusesc de la Marea Neagră.

NOTE

¹ Arhivele MAE, Fond 71/1914., E2- part. II, Primul Război Mondial, vol. 34, p. 254; vezi și Dobrinu, Dorin, *Tentația bolșevismului: Centrul revoluționar român de la Odesa 1917-1918*, (I) și (II), în www.europaliberă.org/Tentația_bolșevismului...

² RUMCEROD, acronimul rusesc pentru Comitetul Executiv Central al Sovietelor Frontului Român, Flotei Mării Negre și regiunii Odesa, un organ bolșevic revoluționar care a fost creat la Primul Congres al Sovietelor din Odesa (23 mai-9 iunie 1917), s-a instalat provizoriu în sudul Ucrainei, și a avut competențe asupra teritoriului guberniilor Basarabia, Herson și Taurida, în contextul destrămării Imperiului Rus și a Războiului Civil Rus. Sub conducerea Rumcerod a fost instaurată Republica Sovietică Odesa (ianuarie-martie 1918), care îngloba și Basarabia.

³ Comisia Interaliată de Aprovizionare din Basarabia, formată din reprezentanți străini (ofițeri englezi, americani, francezi și români), ce avea misiunea de a achiziționa de la țărani cereale, produse animale etc. pentru necesitățile frontului, pe care le stocau în magazii și depozite ridicate de ei și păzite de de forțe cehoslovace și transilvănene, până la organizarea forțelor moldovenești.

⁴ Arh. MAE, Fond 71/1914. E 2 – part. II, Primul Război Mondial, vol. 37, p. 123.

⁵ Cristian Rakovski (1873-1941), pe numele adevărat Krăstio Gheorghev Stancev, a fost un militant socialist și apoi comunist bulgar, de profesie medic, stabilit în România și în Rusia, politician și diplomat sovietic. Arestat de autoritățile române sub acuzația de agent german și pentru militantism împotriva guvernului, Rakovsky a fost eliberat la Iași de soldații ruși în mai 1917 și a fugit la Odessa, unde a devenit unul din liderii sovietici ucrainieni. În 1918 a devenit membru al partidului bolșevic și a reluat legăturile foarte apropiate cu Lenin și Troțki, în calitate de membru în conducerea RUMCEROD (comandamentul sovietic al Odessei și Mării Negre) și a participat la un complot împotriva regelui Ferdinand aflat la Iași, toate acțiunile sale fiind net anti-românești și împotriva unirii Basarabiei cu România. A activat ca socialist în Bulgaria, Elveția, Germania, Franța, Rusia și România, apoi în conducerea Cominternului. A deținut în trei rânduri – în noiembrie 1918, în ianuarie-decembrie 1919, și apoi între anii 1920-1923 funcția de prim-ministru al Ucrainei sovietice. S-a remarcat și ca ziarist și eseist. La bătrânețe, în U.R.S.S., a căzut victimă „marii terori” staliniste.

⁶ Mihail Gheorghiu Bujor (1881-1964), avocat, jurnalist și militant socialist, colaborator apropiat al lui Christian Rakovski. În Odessa, Bujor și Rakovsky au înființat în iunie 1917 Comitetul Român de Acțiune Social-Democrată, care a inclus și socialiștii Ion Dic Dicescu, Alexandru Nicolau și Alter Zalic; au organizat un batalion armat revoluționar având în

componență soldați români dezertori, revoluționari etc. La 10 ianuarie 1918, Comitetul de la Odessa a fost transformat în Consiliul revoluționar român împotriva contra-revoluției din România, decis să lupte împotriva guvernului românesc, care, în opinia lor era controlat de burghezie și proprietarii de terenuri, și pentru a ajuta la inițierea unei revoluții în interiorul țării.

⁷ Alexandru Nicolau (1889-1937), avocat, jurnalist și activist socialist și comunist român. Colaborator al lui C. Rakovski, membru fondator al Comitetul Român de Acțiune Social-Democrată, membru în conducerea RUMCEROD-ului.

⁸ Ion Dic. Dissescu (1893-1938), jurnalist socialist, ofițer, membru al PSD din România. Alături de Nicolau și de Bujor au ajutat la organizarea trupelor de voluntari români pro-bolșevici din Odessa.

⁹ Vezi pe larg Grigore Procopiu, *Parlamentul în pribegie, 1916-1918*, Ed. Universitaria, București, 1992.

¹⁰ Arh. MAE, *Ibidem*, vol. 40, pp. 432; 451-452.

¹¹ *Ibidem*

¹² *Ibidem*, pp. 463; 470.

¹³ *Ibidem*

¹⁴ Arh MAE, Fond 71/1914- E2 –Part.I. Primul Război Mondial, vol. 25, pp. 416-423.

¹⁵ Arhivele Militare Române (AMR), Rola 629, c. 825-837, apud AMR, Fond – Marele Cartier General, Dosar Nr.1175, pp. 106-110, întocmit de Căpitanul Constantin Andreescu

¹⁶ General bg. Romulus Vivescu, comandant al Reg. 1 Art Grea și apoi al Brigăzii 2 Artilerie Grea în campania anului 1916.

¹⁷ Matroz – soldat în marina militară.

¹⁸ Ouvrier – lb.franceză, muncitor, lucrător.

¹⁹ Vezi pe larg Grigore Procopiu, *op.cit.*

PROBLEMATICA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN „REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ” EDITATĂ DE CENTRUL PENTRU ISTORIE ȘI ȘTIINȚE SOCIALE AL BUNDESWEHR-ULUI (3)

SORIN NEGOIȚĂ *

Abstract

”Dark man” or bureaucrat in uniform? Walter Nicolai and the intelligence service in the First World War and Flitsch-Tolmein 1917. Preparation of the Isonzo front breakthrough

The works of the two authors highlight the role played by the German intelligence service during the First World War, through a brief presentation of the head of this component structure of the Army General Staff and respectively the preparation of the offensive operation “Loyalty of Weapons” carried out by the forces German and Austro-Hungarian during the First World War, for the breakthrough of the Isonzo front, against the Italian forces.

Starting from the question: “Who was actually Walter Nicolai – a dark man or a bureaucrat in uniform?”, the author presents the evolution and activity of the German intelligence service, which has supplemented both staff and attributions, through the takeover of the field of press and propaganda work, from the assumption of his leadership by Colonel Walter Nicolai in the spring of 1913 and until 1918 when he was fired for political reasons and removed from the process of active reconstruction of the service. The analysis of the German officer’s behavior concluded that a obtuse Prussian bureaucrat was at the head of the intelligence service.

The German-Austro-Hungarian offensive “Weapon Loyalty” has demonstrated that, despite an initial only partially favorable situation and very difficult field conditions, through an efficient preparation of the actions, the setting of clear and precise objectives and the application of insurance measures well-planned combat, important field gains could be achieved, leading to a one-third cut in front of the Alps, and causing serious loss of people and materials to Italian forces.

Keywords: *dark man, bureaucrat, intelligence service, espionage, planning, offensive, breakthrough, operation*

* Șef secție programe studii de apărare la Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară.

Continuăm și în acest an seria materialelor apărute în literatura de specialitate germană referitoare la aniversarea a 100 de ani de la Primul Război Mondial cu lucrările apărute în numerele 1 și 3 din 2017 ale Revistei de istorie militară editată de Centrul pentru istorie militară și științe sociale al Bundeswehr-ului, în care locotenent-colonelul Dr. Christian Stachelbeck, cercetător științific în domeniul *«Istoria militară până în anul 1945»* la acest centru și locotenent-colonelul Gerald Dörfer, ofițer în cadrul statului major al Diviziei 10 Tancuri, Veitshöchheim, prezintă unele particularități ale serviciului de informații german în timpul Primului Război Mondial, respectiv ale ofensivei Puterilor Centrale în nordul Italiei, pe frontul Isonzo.

«Om obscur» sau birocrat în uniformă?

Walter Nicolai și serviciul de informații în Primul Război Mondial

Așa cum prezintă autorul, la 7 septembrie 1945, din ordinul șefului contrainformațiilor sovietice, generalul-colonel Iwan Serow, soldați ai Armatei Roșii au arestat, într-o casă în Nordhausen, pe colonelul (r) Walter Nicolai, care fusese, din primăvara anului 1913 până în noiembrie 1918, șeful Serviciului de informații militare al Conducerii supreme a Armatei germane (OHL¹) și l-au adus la Moscova. Motivul pentru arestare a fost publicarea, în anul 1941 în SUA, de către emigrantul german Curt Riess, a cărții „Spionaj total“, în mare parte fictivă, în care autorul a descris modul de funcționare al unei rețele de informații a naziștilor la nivel mondial, în cadrul căreia, potrivit istoricului Jürgen Schmidt, Walter Nicolai a servit ca „eminentă cenușie”.

Mitul lui Nicolai

Ceea ce sugerează autorul este aura de mituri și legende care s-au format în jurul lui Walter Nicolai chiar din timpul vieții sale și care i-au devenit fatale în cele din urmă, în anul 1947, când, după numeroase interogatorii la Moscova, a murit într-un spital penitenciar. Anterior, ofițerii sovietici din serviciile secrete au concluzionat, în mod surprinzător, că Nicolai a fost altceva decât un „mare număr”, în sistemul național socialist nazist.

Nicolai a fost considerat un adept fidel al generalului Erich Ludendorff, care a format, împreună cu feldmareșalul Paul von Hindenburg, la sfârșitul lunii august 1916, al treilea OHL (prezentat în Anexă), astfel că, odată cu demisia primului, în octombrie 1918, a fost conceleat și Nicolai din motive politice.

Potrivit autorului, ca șef al Serviciului de informații militare al OHL (IIIb), Nicolai a

acționat împotriva oricărei persoane care a militat împotriva punctului său de vedere privind interesele OHL. Acest comportament a afectat chiar și cele mai înalte cercuri militare și politice, „reușind” să creeze un cerc de inamici intimi, aflat în creștere permanentă. Cel mai cunoscut exemplu politic a fost deputatul de centru Matthias Erzberger, inițiatorul rezoluției de pace a Reichstag²-ului, în anul 1917, pentru care Nicolai a dezvoltat un dosar personal.

Nicolai a permis chiar și spionarea prințului moștenitor german Wilhelm și a confidentului acestuia, artistul, industriașul și publicistul Arnold Rechberg, angajat în staff-ul acestuia ca ofițer de rezervă. Din cauza eforturilor neautorizate ale lui Rechberg pentru o pace separată cu Parisul³, Nicolai a desfășurat împotriva acestuia, în anul 1915, o anchetă judiciară, în urma căreia a fost internat temporar într-un spital de boli mentale. De partea cealaltă, Rechberg a participat, mai târziu, la atacuri jurnalistice violente împotriva lui Nicolai, având ca motiv vinovăția acestuia pentru înfrângere, precum și o presupusă colaborare cu bolșevicii în timpul războiului și cu Rusia sovietică după război. De aici autorul desprinde concluzia, că Nicolai apărea ca un puternic și amenințător „om obscur al serviciilor secrete”.

După ieșirea din armată, în februarie 1920, Nicolai a fost exclus de la reconstrucția activă a Serviciului de informații militare a Reichswehr⁴-ului, fiind considerat persona non grata. El a dus o viață de pensionar relativ nespectaculoasă⁵ până în epoca nazistă și, pe lângă angajamentul său politic la aripa dreaptă naționalistă (Casca de oțel), a scris în privat două cărți și a ținut prelegeri despre experiența sa ca șef al Serviciului de informații în Primul Război Mondial. În semn de recunoaștere a meritelor sale anterioare, i-a fost oferită o activitate de

cercetare în „Institutul imperial Walter Frank pentru istoria Germaniei noi”, pentru care a fost activ, până în anul 1945. Walter Nicolai a lăsat posterității însemnări de război⁶ extinse (note de jurnal cu memo-uri ulterioare, scrisori și documente), care se găsesc în Arhivele speciale de stat în Moscova.

Astfel, autorul se întreabă: *Cine a fost într-adevăr Walter Nicolai – „Om obscur” sau birocrat în uniformă?*

Organizator al Serviciului de informații militare în primul război mondial

Nicolai a condus mai mult de cinci ani Serviciul de informații militare al Statului Major General al Armatei și astfel s-a aflat neîntreput în anturajul celor mai importanți factori de decizie politici și militari ai Reich-ului german. Autorul îl consideră, mai presus de toate, un ofițer de stat major prusac complet, care a condus cu strictețe, din punct de vedere militar, serviciul de informații militare, în conformitate cu obiectivele OHL și l-a extins energic⁷.

Astfel, la izbucnirea războiului, la ordinul șefului Statului Major General Helmuth von Moltke jr., și-a suplimentat atribuțiile, în mod surprinzător, cu neobișnuitul domeniu al muncii de presă și propagandă, iar în octombrie 1915, Ministerul de război a înființat o Agenție de presă de război (KPA) în Berlin, care se subordona direct OHL și primea instrucțiuni de la IIIb⁸. KPA avea ca sarcină direcționarea cenzurii exercitate în Germania de unii comandanți militari, manipularea presei și a opiniei publice și informarea lui Nicolai și a OHL. Pentru a acorda mai bine munca agenției cu departamentul de informații al Ministerului de externe și pentru a extinde influența OHL asupra propagandei străine, IIIb a subordonat „Oficiul Militar al Ministerului de Externe”⁹.

În plus, serviciul inițial de informații militare a suferit o creștere substanțială prin înființarea serviciului de informații interne, din considerente politice și economice ale războiului.

De la serviciu de informații militare la munca de presă și propagandă

La mijlocul anului 1916, Nicolai avea la dispoziție un vast aparat de cercetare, care și-a crescut efectivele, în mod constant, până în

vara anului 1918, la mai mult decât dublu: de la 77 la 188 ofițeri.

În același timp, așa cum prezintă dr. Stachelbeck, Nicolai și-a mutat punctul focal al activității sale de la domeniul informații militare la intensificarea muncii de presă și propagandă a OHL. În noiembrie 1916, la inițiativa noului său șef Erich Ludendorff, a fost ridicată interdicția discuției despre obiectivele războiului în public, care a culminat, în vara anului 1917, cu introducerea unui program cuprinzător de propagandă și de asistență a trupelor numit „educație patriotică”. Potrivit istoricului Wilhelm Deist, Secția IIIb s-a dezvoltat în „punctul militar central pentru toate aspectele legate de conducerea războiului psihologic”, iar Nicolai a acționat din acel moment ca șef al presei OHL.

Cu toate acestea, creșterea imensă de sarcini și responsabilități pentru IIIb nu trebuia să dea impresia că Nicolai a obținut o poziție de monopol cvasi-dictatorială, el reprezentând doar o parte a diferitelor centre de putere în conducerea politico-militară a imperiului. Acesta a rămas, până în octombrie 1918, un stat de drept autoritar, dar descentralizat federal. Astfel, în calitatea sa, Nicolai nu dispunea de competențe juridice și acțiunile sale au avut loc întotdeauna în preajma unui număr mare de autorități militare de stat concurente, cu atribuții peste normal. Opinia publică a fost doar limitat manipulată, pentru că produsele de presă ale statelor neutre erau încă disponibile în mod liber.

În plus, autorul ne informează că Marina imperială opera propriul serviciu independent de informații pe lângă Ministerul de externe, în principal în direcția Marea Britanie. Totodată, Serviciul de informații al Ministerului de Externe, care a stabilit, în anul 1915, contacte cu revoluționarii ruși și a inițiat, în primăvara anului 1917, întoarcerea lui Lenin din exilul în Elveția¹⁰, prin Germania, era, de asemenea în prima linie.

Ceea ce Nicolai a știut cu adevărat în detaliu, a suspectat și prevăzut, rămâne adeseori în întuneric, cel puțin în însemnările sale de război și, pentru a se evita din plin impresia unui presupus eșec, el a repetat mai târziu de cele mai multe ori, că serviciul său nu „a fost surprins niciodată și de nimic”.

Clar este faptul că IIIb a fost, întotdeauna, un alimentator de informații militare în cadrul OHL, a căror evaluare și valorificare operațională intra în responsabilitatea propriei secții de informații, respectiv, din mai 1917, Secția armate străine¹¹. Rezultă astfel, așa cum arată autorul, că Nicolai nu deținea o poziție remarcabilă în cadrul OHL, el îl sfătuia în mod direct pe Ludendorff în probleme de propagandă și mass-media, însă a intrat deseori în conflict, pe teren politic intern, cu șeful Secției II operații, colonelul Max Bauer, responsabil principal pentru economia de război. Deși ambii șefi de secție aveau aceeași viziune asupra lumii reacționare, anti-parlamentare și naționaliste, Nicolai îl detesta profund pe Bauer, care pactiza cu diferite cercuri sociale și era predispus pentru intrigi în spatele scenei¹².

Subaltern loial și «Protector» al superiorilor săi

Dr. Stachelbeck prezintă faptul că Nicolai se definea în primul rând ca subordonat dăruit, loial și, în același timp, ca protector al superiorilor săi. Prioritatea sa, cu care și-a câștigat respectul superiorilor săi, a fost de a păstra reputația și poziția șefului Statului Major General și a OHL în război, și de a obține victoria militară, indiferent de costuri.

Deși Nicolai a fost, în anul 1915, de partea șefului său, generalul Erich von Falkenhayn, șef al Statului Major General al Armatei, în disputa acerbă cu Hindenburg și Ludendorff, comandant suprem al trupelor din Est (Ober Ost) și în ciuda încercărilor primului ofițer de stat major general la Ober Ost, Max Hoffmann și ale soției lui Ludendorff¹³, pentru a-l elimina pe Nicolai, acesta a fost menținut în poziția sa în august 1916, după demisia lui Falkenhayn.

O atenție deosebită a acordat Nicolai, de asemenea, staff-ului prințului moștenitor¹⁴, ceea ce i-a indignat adeseori pe aceștia peste măsură. În cazul unor suspiciuni de spionaj împotriva unei „dubioase” amante franceze, Nicolai l-a amenințat deschis, chiar personal, în august 1918, pe urmașul la tron, cu recurgerea la autoritatea superiorilor săi, ceea ce a evitat anterior. În general, Nicolai a avut tendința, de a raporta „sânguincios” orice abatere de serviciu a ofițerilor din zona sa de responsabilitate, pentru a iniția, dacă era necesar, o anchetă a

Curții Marțiale împotriva persoanelor în cauză și nu a ezitat să-l informeze nemijlocit pe Ludendorff.

Birocratul prusac în uniformă

Autorul este de părere că acest comportament era dat atât de îndeplinirea sarcinilor și obligațiilor loiale, cât și de o limitare birocratică și izolată¹⁵. Lumea lui Nicolai a fost restrânsă la mediul militar și s-a limitat la un tip de ofițer prusac „bine-crescut”, care se purta corect la serviciu și deseori arogant în afară¹⁶.

El nu se diferenția deloc de superiorii săi, Ludendorff și Hindenburg, cărora le lipsea orice fler în probleme politice interne și pentru situația tot mai disperată a Reich-ului german. Punctul său de vedere în aceste probleme era foarte simplu: *Nu exista niciun adevăr sigur și acolo unde se termina cunoașterea, trebuia doar să înceapă credința fermă în victorie*. Demn de remarcat era și lipsa abilității, de a se impune în politică și societate, ca ofițer de presă, cu o capacitate pluralistă de formare a opiniei și de luare a deciziilor¹⁷.

Mai mult decât un loial și dăruit „informator” al superiorilor săi, care a lăsat totul în responsabilitatea și hotărârea acestora, se poate descoperi în el, dincolo de toate exagerările ulterioare ale dușmanilor săi intimi, urme ale unui misterios om obscur al serviciului de informații. De fapt, așa cum concluzionează autorul, Nicolai a fost și a rămas un obtuz birocrat prusac în uniformă, un mic „Gernegross”¹⁸.

Flitsch-Tolmein 1917. Pregătirea străpunerii frontului Isonzo

Așa cum precizează autorul, bătălia de străpungere de la Flitsch-Tolmein este considerată ca fiind succesul tactic al Puterilor Centrale împotriva Italiei. În material locotenent-colonelul Gerald Dörfel ne prezintă cum a fost pregătită această bătălie.

Situația inițială și evaluarea

Intrarea în război a SUA în anul 1917 amenința să schimbe raportul de forțe în Europa, după retragerea Rusiei din război, în detrimentul Puterilor Centrale.

Pe frontul Isonzo, cea de-a 11-a ofensivă italiană din 1915 încoace a adus Armata k.u.k.¹⁹ până în pragul colapsului, aceasta necesitând

o contraofensivă în amonte de râului Isonzo, pentru care era însă nevoie de sprijin german. Pe de altă parte, Germania considera că o ofensivă prin nordul Italiei spre sudul Franței îi deschidea șansa de a decide războiul, înainte ca supremația americană să fie eficientă.

Autorul precizează că, pentru evaluarea situației, a fost desemnat generalul locotenent Konrad Krafft von Dellmensingen, comandantul Corpului alpin German, care a prezentat, la 2 septembrie 1917, un punct de vedere operațional:

El aprecia inamicul de două ori și jumătate superior, având, în același timp, superioritate aeriană. Forțele austriece suprasolicitate se stabilizaseră pe pozițiile lor, însă aveau moralul la pământ, situația aprovizionării fiind defectuoasă. Deja respingerea unei previzibile ofensive viitoare italiene era posibilă numai cu întăriri, iar pentru un eventual atac propriu erau necesare cel puțin opt divizii germane și angajarea rezervelor inamice pe alte poziții. Din punct de vedere operativ, terenul era favorabil, fiind posibilă lovitura pe direcția Lyon, dacă reușea să asigure logistica necesară. La nivel tactic, forțele generalului locotenent Krafft trebuiau mai întâi să fie instruite pentru zona de atac dificilă – dinspre Alpii Iulieni, cu înălțimi de peste 2500 m, înspre zonele joase din nordul Italiei, cu înălțimi de aproximativ 100 m, linia frontului mergând doar de-a lungul râului Isonzo, care era traversat de trei ori. Zonele de pregătire pentru luptă pentru trupe și de deschidere a focului de către artilerie erau posibile în principal în bazinul Flitsch²⁰ și în căldarea Tolmein²¹, unde se găsea un cap de pod pe malul sudic al râului. Atacul trebuia dus acolo în vale și pe înălțimile care flancau zona.

De asemenea, situația feroviară și rutieră era numai parțial favorabilă marșului și logisticii, existând numai o linie de cale ferată de la Assling la Tolmein, două drumuri abrupte prin Pasul Predil (1156 m) și Pasul Mojstrovka (1611 m) spre Flitsch, care erau situate parțial în zona de eficacitate a focului artileriei italiene și doar două drumuri montane peste Podbrdo și Pasul Kirchheimer (814 m) spre Tolmein. Din motive de confidențialitate și din cauza superiorității aeriene inamice, regrouparea forțelor ofensive proprii trebuia să se desfășoare departe de sectoarele de atac.

Hotărâtoare pentru ofensivă era ocuparea zonei înalte Stol-Kolovrat-Jeza-Globocak, pentru a putea folosi drumul din vale Flitsch-Karfreit-Tolmein pentru traversarea forțelor proprii. Austriecii considerau acest spațiu ca obiectiv principal de atac, însă pentru germani el era doar un obiectiv intermediar. Zona cheie operațională era Punta di Montemaggiore (1615 m), piatra de temelie a liniilor din spate italiene, iar ocuparea înălțimilor Gemona-Cividale însemna străpungerea. Cu această zonă montană se încheiau munții, începea câmpia și astfel erau create condițiile prealabile pentru o următoare ofensivă spre vest.

Condițiile meteo puteau fi favorabile în septembrie, dar în octombrie ploii abundente puteau să facă râurile de netrecut. În afară de aceasta trebuiau socotite numai nouă ore de lumină naturală.

Pentru apărarea terenurilor favorabile, italienii au realizat, încă din toamna anului 1915, 3 poziții înalte cu posibilități foarte bune de observare și eficiență, dispuse succesiv. Pe de altă parte, artileria germană și imperială nu putea să combată eficient forțele inamice la sud de Flitsch.

Decizia pentru operațiunea «Loialitatea armelor»

Trei zile mai târziu, la 5 septembrie 1917, generalul Krafft a anunțat, prin telex, Conducerea supremă a Armatei germane (OHL), că atacul ar fi fezabil, în pofida anumitor riscuri și, ulterior, a transmis un raport detaliat, în care a enumerat fiecare dificultate identificată, dar și slăbiciunile specifice ale adversarului: tenacitate scăzută, lipsită de experiență în apărare, voință de război diminuată, aversiunea de a lupta împotriva germanilor imperiali. El a confirmat situația foarte tensionată din rândul forțelor k.u.k. austro-ungare, eficiența limitată a trupelor de vânători de munte numai în anumite sectoare, dar și superioritatea artileriei. Astfel, operațiunea „Loialitatea armelor” ar fi trebuit să înceapă pe 22 octombrie 1917.

Autorul precizează că, Reich-ul german a pus la dispoziție forțe de apărare antiaeriană și de aviație, 7 divizii de infanterie (ID), 540 de tunuri, 216 lansatoare de mine, un batalion de lansatoare de gaze, precum și coloane de camioane, în total peste 100.000 de oameni,

dar și echipament suplimentar, căști de oțel și măști de gaze. Austro-Ungaria a adăugat pentru ofensivă 8 divizii de infanterie, artilerie, 30.000 cai de tracțiune, coloane de animale de tracțiune, precum și echipament de luptă în zone muntoase și, concomitent, și-a adaptat organizarea conducerii sale la frontul de sud-vest. Aproximativ 30.000 de militari se găseau deja în pozițiile lor, însă alți 120.000 de oameni au trebuit să fie regrupați, echipați, dotați suplimentar și instruiți pentru atac, precum și deplasați la Isonzo.

În paralel operațiunea ofensivă trebuia planificată, pregătită și adusă la un nivel superior.

Manevra de forțe și mijloace și pregătirea ofensivei

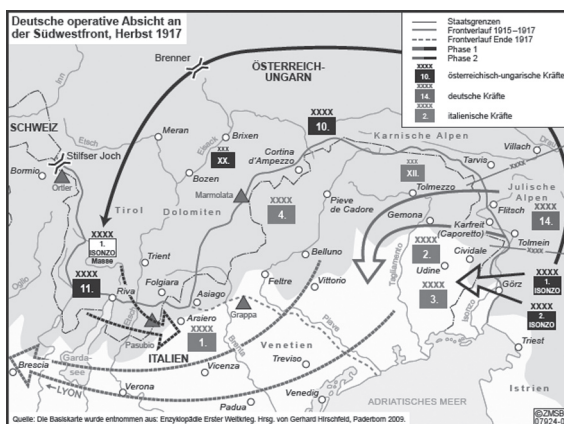
Începând cu 16 septembrie 1917 s-a înființat, la Krainburg, Înalțul Comandament al Armatei 14 (AOK), sub conducerea generalului Otto von Below. Corpul alpin german a fost redislocat, pe calea ferată, la Trient, descărcarea acestuia fiind prezentată public, iar o rețea de stații radio (21 buc.) din Tirolul de Sud a simulat prezența unei Armate germane în zonă, ceea ce a condus la redislocarea rezervelor armatei italiene în zona aflată la est de Lacul Garda.

La 18 septembrie 1917, Comandamentul Frontului de Sud-Vest a emis ordinul de operații, având intenția de îmbunătățire a poziției deținute, printr-o mărire a suprafeței, Tagliamento fiind obiectivul maxim. Pentru aceasta, Armata a 14-a germană și Armata a 2-a k.u.k. Isonzo trebuiau să atace una lângă

cealaltă pe o adâncime de aproximativ 20 de kilometri spre Cividale și să învingă Armata a 2-a italiană, iar Armata 1 k.u.k. Isonzo trebuia să angajeze frontal Armata a 3-a italiană. La un curs favorabil al atacului, se întrezărea un avans frontal de peste 30 de kilometri până la Tagliamento și, posibil, nimicirea Armatei a 2-a italiene, care pe termen scurt ar fi redus presiunea pe frontul de sud-vest.

La 20 septembrie 1917 a început desfășurarea forțelor de atac²³ în Valea Dravei²⁴ și în Valea Savei²⁵, pe o distanță de aproximativ șase zile de marș de Isonzo. Diviziile germane de infanterie au primit la fața locului echipament montan și instruirea adecvată, iar unitățile administrative și de aprovizionare au fost parțial înlocuite de coloane cu animale de tracțiune. Pentru că artileria de câmp nu ar fi putut avea eficiență pe timpul ofensivei, iar artileria montană nu era deloc disponibilă, infanteria trebuia să câștige superioritatea de foc folosind mitraliere (MG). În acest scop, secțiilor de artilerie le-au fost repartizate mitraliere grele, iar companiile de infanterie au fost echipate cu mitraliere ușoare și aruncătoare de mine ușoare. În același timp, a avut loc marșul înainte al artileriei²⁶ și logisticii pe Isonzo.

Pentru alimentație au fost puse la dispoziție 14 porții zilnice de om, urmând ca trupele să se aprovizioneze ulterior în Italia. Pentru menținerea unui flux ordonat de deplasare de-a lungul drumurilor înguste de munte era necesar un management strict și o organizare adecvată, fiind implicați 30.000 de lucrători, care au menținut drumurile într-o stare adecvată.

Intenția operativă germană pe frontul de sud-vest, toamna anului 1917

Superioritate aeriană, cercetare și hărți

Autorul arată că o contribuție semnificativă la succesul ofensivei a fost relocarea timpurie a forțelor de aviație și de artilerie antiaeriană (Flak) germane pe front, care au produs deja pagube avioanelor italiene și, la 25 septembrie 1917, au câștigat în prima luptă aeriană, cu trei patrulare de avioane de vânătoare, superioritatea aeriană locală. Aceasta a permis altor forțe de aviație cercetarea aeriană și combaterea țintelor terestre. De asemenea, prin cercetarea radio, a fost facilitată analiza conținutului mesajelor radio italiene, deoarece aceștia au emis necriptat²⁷. În plus, relatările dezertorilor a scos la iveală concluzii importante privind situația inamicului.

Deoarece hărțile imperiale austro-ungare s-au dovedit a fi prea inexacte, germanii au creat, cu ajutorul fotografiilor aeriene, hărți noi, care au fost distribuite ulterior trupelor de pe front. Ceea ce i-a impresionat profund pe austrieci. Până la nivel de batalion, comandanții au fost instruiți, pe baza unor imagini aeriene stereoscopice, în probleme de manevră și acțiuni de luptă.

Ca urmare, AOK 14 a preluat, la 2 octombrie 1917, comanda în sectorul de străpungere.

Forțe pentru ofensivă, sprijinul de foc și planul de operații

Raportul de forțe din linia întâi era următorul: 7 divizii de infanterie italiene, la 15 divizii de infanterie sub comanda AOK 14, cu o putere lor de foc amplificată considerabil²⁸.

La 4 octombrie 1917, AOK 14 a emis dispozițiile pentru ofensivă și, în plus, numeroase reglementări punctuale. Generalul von Below a stabilit misiunea principală pe aripa dreaptă și a ordonat ca direcție principală de lovire la nord pe frontul de sud-vest, pentru a împiedica o aglomerare întârziată a forțelor în zona Udine-Cividale. Metoda de atac germană a prevăzut atac continuu, zi și noapte, pentru a îngreuna apărarea inamicului, iar esențială a fost ocuparea drumului văii Flitsch-Karfreit-Tolmein. A fost stabilită zona de dinapoia Kolovratului ca obiectiv intermediar 1 și zona Gemona-Cividale ca obiectiv intermediar 2, iar ieșirea din munți a marcat străpungerea. Obiectivul final al ofensivei a fost Tagliamento

(scop minimalist german²⁹ și maximal imperial austro-ungar³⁰).

A fost planificată o incursiune evidentă de peste 50 de kilometri și, în timp ce austriecii doreau doar să-și îmbunătățească poziția, germanii au întreprins o operațiune de amplasare. Ofensiva concentrică pentru Tagliamento trebuia făcută de forțele k.u.k., care trebuiau să angajeze rezervele italiene dinspre Tiro-lul de Sud spre Venetia sau să anihileze apărarea inamică de la Piave. Această abordare promițătoare nu s-a materializat, în schimb, s-a realizat o concentrare ineficientă a forțelor de la est de Tagliamento.

Raportul de forțe

Așa cum ne prezintă autorul, în pofida superiorității italiene pe frontul Isonzo, evaluată a fi, la începutul acțiunilor, de două ori și jumătate mai mare, Puterile Centrale au reușit să creeze, prin stabilirea unui obiectiv principal, precum și datorită distribuției inegale a forțelor italiene, propria lor superioritate de la 2 la 1 la infanterie și artilerie, în sectorul de străpungere. Generalul von Below s-a bazat, de asemenea, pe surprinderea tactică, pe utilizarea substanțelor chimice și pe superioritatea trupelor germane. Cu toate acestea, o operațiune la scară largă a „loialității armelor” nu a putut fi păstrată complet secretă, inamicul trebuind să fie lăsat cât mai mult timp posibil în întuneric cu privire la propriile intenții ofensive, prin măsuri de disimulare³¹.

În total au fost folosite împotriva italienilor 1.862 piese de artilerie, din care aproximativ 1.000 de tunuri pe o lățime de front de cca. 16 kilometri în zona Tolmein, iar puținele tunuri de munte au rămas demontate pe animalele de tracțiune, pentru a urma îndeaproape infanteria în atac.

Atacul nu trebuia precedat de zile de foc de baraj, ci doar de o pregătire surprinzător de scurtă și intensă de foc cu ajutorul substanțelor chimice, iar fiecare tun de cavernă italian trebuia combătut de un tun special destinat pentru acesta. Alături de acestea, cele 349 de aruncătoare de mine mijlocii și grele au fost destinate să provoace culoare în obstacolele de sârmă ghimpată ale italienilor și să distrugă pozițiile de infanterie ale acestora.

Introducerea forțelor de atac – Tragerea artileriei

Statele majore ale marilor unități erau, începând cu 4 octombrie 1917, pe linia frontului, pentru a asigura introducerea trupelor de atac.

Din 12 până în 15 octombrie 1917, la Corpul 1 k.u.k., cunoscut în continuare ca Grupul Krauss, au fost înlocuite trupele de poziționare bosniace cu Divizia k.u.k. „Edelweiss”³² și Divizia 22 protecție/apărare k.u.k. și a fost pusă la dispoziție, pentru ofensivă în flancul stâng, Divizia 55 infanterie k.u.k. În sectoarele de luptă ale Grupurilor Stein și Scotti, trupele de poziționare s-au mutat pe flancuri, putând fi astfel introduse în mijloc și la stânga diviziile de atac, precum și grupul Berrer. Deoarece lipseau încă părți ale artileriei și muniția chimică la grupul Krauss, a fost amânat momentul atacului de la 17 la 24 octombrie 1917. Tragerile artileriei de atac au avut loc între 14 și 23 octombrie 1917, încorporată într-o activitate intensificată de foc a artileriei de poziție. Disimularea a fost eficientă, iar cercetarea radio germană a fost combinată cu artileria de mare distanță într-un „Complex de cercetare-lovire” pentru combaterea capacității de conducere inamică³³.

Centrul de greutate l-au constituit aruncătoarele de gaze germane în bazinul Flitsch³⁴. Substanța iritantă „Crucea Albastră” a acționat ca un anihilator de mască, deschizând calea pentru „Crucea verde” mortală. Această așa-numită tragere colorată a deschis pregătirea de foc, iar raidurile cu muniție chimică trebuiau să țină adversarul sub măsurile de protecție. Mască de gaz italiană s-a dovedit ineficientă și astfel, efectul moral a fost considerabil, cavernele de artilerie devenind capcane de gaze.

Chiar dacă, în special la grupul Krauss, nu s-a reușit să se aducă întreaga muniție de artilerie la tunuri, pregătirile pentru ofensivă au fost finalizate în principal, până la începerea atacului, la 24 octombrie 1917, iar străpungerea eficientă, impetuoasă, a demonstrat oportunitatea pregătirii, în pofida situației inițiale doar parțial favorabile și a condițiilor de teren foarte dificile.

Italianii au reușit să oprească ofensiva „Loialitatea armelor” a Puterilor Centrale doar pe râul Piave, în decembrie 1917, cu sprijin masiv al trupelor britanice și franceze, al forțelor de artilerie și aeriene.

Așa cum concluzionează autorul, în pofida succesului tactic, al câștigurilor mari pe teren și pierderilor grele de oameni și materiale suferite de italieni, precum și scurtării frontului în Alpi cu o treime, obiectivul strategic al ofensivei Puterilor Centrale nu a putut fi atins.

ANEXĂ

Statul Major General al Armatei la Conducerea supremă a Armatei (OHL)

Status 01.10.1918

Șeful Statului Major General al Armatei (Feldmareșal Paul v. Hindenburg)

Primul șef al Cartierului general (General de infanterie Erich Ludendorff)

Șef al Cartierului general (General-locotenent Wilhelm Hahndorff)

Intendant/Director general (General-maior Ernst v. Eisenhart-Rothe)

Al 2-lea comandant al Marelui Cartier General – printre altele subordonează: Garda de infanterie și cavalerie

Șeful superior al corespondenței (Consilierul secret poștal Georg Domizlaff)

Șeful Serviciului sanitar (General de stat major medic Prof. Otto v. Schjerning)

Poliția secretă

Comandantul trupelor în Luxemburg

Șeful Serviciului auto (Colonel Hermann Meyer)

Direcția mine militare Valenciennes

Reprezentanța germană în Italia ocupată

Reprezentant pentru teatrul de operații vest

Reprezentant pentru teatrul de operații est

Reprezentant în probleme de cai

Reprezentant în Berlin

Reprezentant pentru Serviciul de pradă și colectare

General al coloanelor de muniții și trenuri (Oberst Hans Föst)

Secțiile Statului Major General

Secția centrală – Personal, Organizare, Administrație (Colonel Hans Tieschowitz v. Tieschowa)

Operații

Secția I – Conducere operații, Organizare de război, Organizare, Instruire, Înmarmarea

Armatei (repartizat: Locuitorul conducerii de război a Marinei) (Colonel Wilhelm Heye)

Secția II (cu Secția operații privind munițiile) – Probleme economice privind războiul, Procurarea de echipamente militare, Repartiționare muniții (Colonel Max Bauer)

Secția B – Operații în Balcani (Colonel Hermann Mertz v. Quirnheim)

Secția armate străine – Organizare/organizare de război a adversarului militar (Maior Leopold v. Rauch)

Secția pentru Serviciul de informații, Protecție, Presă și Cercetare (IIIb) – Contraspionaj, Presă, Propagandă prin cursuri patriotice (Locotenent-colonel Walter Nicolai)

Probleme politico-militare (General-maior Paul v. Bartenwerffer)

Autoritățile superioare ale armelor

Generalul-comandant al Forțelor aeriene (General-locotenent Ernst v. Hoepfner)

Șeful studiilor de război (Maior Siegfried Boelcke)

Generalul Geniului (General-maior Kurt Marschall v. Bieberstein)

Șeful căilor ferate (Colonel Erich v. Oldershausen)

Inspectorul general al școlilor de artilerie și general de artilerie nr.1 (General-locotenent Alfred Ziethen)

Șeful informațiilor (General-maior Hans Hesse)

Serviciul extern al OHL

Agenții militare la Aliați

Statul Major General auxiliar al Armatei – Documente de război, Hărți, Experiențe de război, Pradă, Supravegherea căilor ferate, informațiilor și presei (General de infanterie Hugo v. Freytag-Loringhoven)

Secția externă a OHL în Berlin – Propaganda în interior și exterior (Maior Edwin v. Stülpnagel)

Reprezentantul OHL la Cancelar (Colonel Detlof von Winterfeldt / din 02.10.18 Colonel Hans v. Haefen)

Surse: Hermann Cron, Organizarea Armatei germane în războaiele mondiale, Berlin 1923, p. 12–24; BArch RH 18/2520, Privire de ansamblu asupra Conducerii Superioare a Armatei și structura Statului Major General al Armatei, Status 01.10.1918.

Bibliografie

Christian Stachelbeck, «Om obscur» sau birocrat în uniformă? Walter Nicolai și serviciul de informații în primul război mondial, Potsdam 2017

Gerald Dörfel, Flitsch-Tolmein 1917. Pregătirea străpungerii frontului Isonzo, Potsdam 2017.

NOTE

¹ Armata Federală Germană.

² **Die Oberste Heeresleitung** (OHL) = Conducerea strategic-operativă, respectiv Comanda supremă a trupelor active ale Forțelor armate germane în timpul primului război mondial. Această funcție a fost exercitată practic de către șeful Statului Major General al Armatei.

³ Reichstag – denumirea Parlamentului Germaniei din 1871 până în 1945.

⁴ Rechberg a intervenit politic și după război pentru o înțelegere cu Franța și pentru o alianță anti-bolșevică.

⁵ Reichswehr (în română = Apărarea națională) – entitate a forțelor armate ale Germaniei între 1919 și 1935, când a fost renumită Wehrmacht (în română = Forța de apărare).

⁶ Temporar el a lucrat pentru serviciul de informații din Turcia în calitate de consultant.

⁷ Acestea oferă o perspectivă asupra domeniului său de activitate, pentru dezvoltarea serviciului de informații militare, a activității de presă și de propagandă, pentru relația dintre conducerea militară și cea politică, dar și pentru neglijata ordine interioară a OHL, împreună cu procesele interne de luare a deciziilor.

⁸ În plus, pentru abilitățile sale extinse de limbi străine, dar și pentru experiența sa anterioară relevantă ca ofițer de informații, el a putut fi folosit Corpului 1 armată în Königsberg (1906-1910).

⁹ Secția pentru Serviciul de informații, Protecție, Presă și Cercetare (IIIb) – responsabilă pentru Contraspionaj, Presă, Propagandă cu cursuri patriotice

¹⁰ Nou înființat în iulie 1916.

¹¹ În însemnările sale de război, Nicolai trece sub tăcere, în mare măsură, astfel de operațiuni dubioase ale Serviciului de informații. Despre Lenin, el a știut numai, „că acesta ar fi fost emigrantul Ulianov, care a locuit în Elveția“. De asemenea, Nicolai a ținut ascunse detalii despre agenții-IIIb, cu excepția deja cunoscutelor personalități publice, precum baronul austriac August Schluga von Rastefeld, care opera la Paris și dansatoarea nud olandeză Mata Hari.

¹² Condușă de maior Leopold von Rauch.

¹³ La începutul lunii septembrie 1918, Nicolai chiar a luat la cunoștință, că Bauer a urgentat concedierea sa și chiar nu s-a dat înapoi de la o înlăturare a lui Ludendorff și a împăratului Wilhelm.

¹⁴ Cei doi se numărau printre membrii cercurilor din jurul lui Arnold Rechberg și Matthias Erzberger, în care Nicolai suspecta conspirații împotriva obiectivelor OHL – la fel ca în așa-numitele saloane politice, frecventate de diplomați de rang înalt și reprezentanți ai nobilimii - și, prin urmare, au fost monitorizate în permanență, ocazional ajungându-se chiar la arestări.

¹⁵ Viața imorală și presărată de relații amoroase a tânărului moștenitor la tron căsătorit a fost, în general, un spin în ochi, pentru Nicolai, care provenea dintr-un mediu spiritual-protestant.

¹⁶ Nu întâmplător, un ofițer de marină l-a descris pe Nicolai, deja la sfârșitul anului 1917, ca un om, al cărui „orizont ar avea limite”.

¹⁷ În mod semnificativ, el a văzut în politicieni, de cele mai multe ori, numai „slăbănogi intriganți și lipsiți de decizii”.

¹⁸ Mediul public l-a personalizat pe Nicolai, nu întâmplător, ca „față controversată politico-represivă a OHL”, așa cum remarca istoricul Markus Pöhlmann.

¹⁹ Cineva care dă de la el și se mândrește cu aceasta; cineva care vrea să reprezinte mai mult decât este în realitate.

²⁰ k.u.k. = Keiser und König – statutul dat de apartenența imperială și regală austro-ungară.

²¹ astăzi: Bovec, Slovenia.

²² astăzi: Tolmin, Slovenia.

²³ Timp de o lună, s-au perindat zilnic, în jur de 80-100 de trenuri în spațiul de manevră.

²⁴ zona Klagenfurt-Villach-Tarvis.

²⁵ zona Laibach-Aßling.

²⁶ Au fost furnizate aproximativ 1,3 milioane lovituri de artilerie cu aproximativ 1800 de vagoane de cale ferată, pentru fiecare zi de luptă, în funcție de calibrul, fiind planificate 200-1000 lovituri de tun și 50-100 de mine pentru fiecare aruncător de mină mediu și greu. Având în vedere condițiile de pe frontul vestic german, această normă de întrebuințare pentru muniție era modestă.

²⁷ Așa a putut fi determinată, de exemplu, poziția punctului de comandă al Corpului XXVII de armată italian.

²⁸ La Divizia 12 infanterie germană artileria acesteia a crescut de la 48 la 140 de tunuri, iar artileria Corpului Alpin și a Diviziei 200 infanterie germană chiar și la peste 200 de tunuri.

²⁹ Intenția germană era, în orice caz, să traverseze Tagliamento, pentru a nimici, pe cât posibil, puternicele forțe italiene, deoarece numai astfel se reducea pe termen lung presiunea pe sectorul de front și ar fi creat premisele pentru continuarea ofensivei spre Franța.

³⁰ Această discrepanță a influențat nefavorabil mai târziu la tranziția către războiul de manevră.

³¹ Acestea au inclus, spre exemplu, deplasarea numai pe timp de noapte, construirea de ecrane pentru a împiedica accesul inamicului la propriile drumuri de deplasare, utilizarea unor elemente de uniformă și obiceiuri ale trupei, precum și disimularea focului armelor cu țevă.

³² Floare de colț.

³³ Șaptesprezece tunuri de 15 cm au putut bombardă la o distanță maximă de până la 22.800 m, chiar din poziția de foc Lupino, pe baza raportărilor cercetării radio, peste Karfreit, în adâncimea teritoriului inamic.

³⁴ 894 țevi de fier lise de 18 cm au fost construite și îngropate grosolan, cu o rază maximă de tragere de 1.600 metri.

RELAȚIILE ROMÂNNO-UCRAINESE ÎN VREMURI REVOLUȚIONARE, 1917-1919

MANUEL STĂNESCU *

Abstract

Perhaps the only similarity between the situation of the Romanians and that of the Ukrainians during the First World War was related to the fact that both peoples, conjecturally, fought on both sides of the barricade. Of course, there are marked differences. The Galician area was one of the most affected areas on the eastern front, both in terms of the battles waged here and by the adverse effects of the Russian and Austrian administrations

The civil war, which quickly spread over the territory of the former Tsarist Empire, precipitated the situation of the impoverished Ukrainian state. On February 9, Rada representatives signed a Peace Treaty with the Central Powers. In exchange for the supply of cereal products, the centrals offered military support. In March, the Council reinstated in Kiev, but cordial relations with the Central Powers did not hold too much. In April, disturbed by the Socialist orientation of the Council, the Germans orchestrated its dissolution, instead installing the government led by Pavlo Skoropadskyi, with a conservative orientation.

The ending of the ceasefire with the Central Powers on November 11, 1918 also meant the abrupt fall of the hatman Skoropadskyi. Power was taken over by a Directorate that allowed German-Austrian troops to withdraw from the territory of Ukraine. The governing board appointed the ataman Symon Petliura as head of the army. The political importance of Symon Petliura in 1919 is also apparent from the document we present to our readers. The sending of a military attaché by the Romanian General Headquarters to Petliura government (as it was officially recognized by the Polish authorities) demonstrates that the Bucharest decision-makers sought to normalize the Romanian-Ukrainian relations in a quite a troubled international context.

Keywords: *Ukraine, Rada, Pavlo Skoropadskyi, Symon Petliura, Romanian-Ukrainian relations*

Poate singura asemănare între situația românilor și cea a ucrainenilor în timpul Primului Război Mondial a fost legată de faptul că cele două popoare, conjunctural, au luptat de ambele părți ale baricadei. Desigur, exis-

tă și deosebiri marcante. Zona Galiției a fost una dintre cele mai afectate a frontului de est, atât prin prisma bătăliilor purtate aici, cât și prin efectele nefaste ale administrațiilor rusă și austriacă. Asemeni polonezilor, ucrainenii

* Asistent de cercetare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

nu aveau un stat care să le protejeze interesele. Numeroși ucraineni – 3,5 milioane în armata țaristă și 250 000 în cea austro-ungară – au luptat și au murit pentru imperii care nu doar că le ignorau interesele naționale, dar căutau (mai ales în cazul Rusiei) să le distrugă orice mișcare națională. Mai mult, nu de puține ori ucrainenii au ajuns să se ucidă reciproc pe câmpul de luptă. Singurul aspect pozitiv al conflictului era posibilitatea ca ambele imperii să devină suficient de slăbite pentru a putea fi creată o mișcare politică națională. Dar, cel puțin în 1914, o asemenea posibilitate era prea vagă pentru a fi luată serios în considerare¹.

La câteva zile după prăbușirea țarismului, în februarie 1917, la Kiev a fost creată Rada Centrală, un parlament incipient care a primit un neașteptat suport din partea populației. Pe de altă parte, etnicii ruși și evreii care activau îndeosebi în partide rusești și au devenit atenți la orice formă de „dezintegrare” a vechii Rusii; de aceea, mica dar strategică minoritate urbană de ruși și evrei a devenit îngrijorată de ascensiunea Radei².

Atunci când slăbiciunea Guvernului Provizoriu de la Petrograd a devenit evidentă, Rada

a emis, la sfârșitul lunii iunie 1917, un manifest în care proclama, „fără a ne separa pe de-antregul de Rusia”, că „poporul ucrainean are dreptul de a-și organiza viața pe teritoriul pe care îi aparține”. La scurt timp, Rada a anunțat formarea unui Secretariat General, latura executivă a guvernării³. A fost o decizie care a infuriat atât minoritatea rusă, cât și Guvernul Provizoriu. În iulie, premierul Kerenski a ajuns la Kiev pentru negocieri. Dar ofensiva dezastruoasă din Galiția, pe care acesta se sprijinea, a subrezit și mai mult poziția oricum firavă a Guvernului Provizoriu, nevoit să recunoască autoritatea Secretariatului General în anumite părți ale Ucrainei. A fost momentul de maximă autoritate al Radei⁴.

Cu promisiunea unei largi autonomii culturale, partidele rusești și evreiești s-au alăturat Radei Centrale, devenită un Parlament autentic cu o largă reprezentativitate, cu 822 de locuri din care o pătrime ocupată de partide non-ucrainene (ruși, evrei, polonezi și alte minorități). Înclinată puternic spre stânga din punct de vedere ideologic, Rada avea acum toate pârghiile pentru guvernarea țării⁵.

Pe de altă parte, autoritatea acestui Parlament ad-hoc nu a depășit niciodată granițele

Soldați ai armatei din Galiția, noiembrie 1917

Kiev-ului și ale marilor orașe. Contradicțiile ideologice din cadrul ei s-au accentuat; tânăra clasă politică ucraineană, cu vârste până în 30 de ani, era lipsită de experiență. Într-un gest ce avea să se dovedească fatal, Rada a respins cererea generalului Pavel Skoropadski de a pune la dispoziția ei un corp de armată de 40 000 de oameni echipați și cu un moral excelent, în totală contradicție cu degingolada în care se găsea armata rusă. Motivul a fost unul eminent ideologic: revoluția eliminase nevoia unei armate regulate. În plus, Skoropadski era un mare proprietar de pământuri; el și ceilalți membri ai fostei birocrății centrale erau priviți cu multă ostilitate. Din nefericire pentru tinerii socialiști ai Radei, guvernarea fără armată și birocrăție se va dovedi imposibilă⁶.

Lovitura de stat „maximalistă” de la Petrograd a avut un impact major asupra evoluțiilor politice din Ucraina. Ca răspuns direct al loviturii de stat, Rada Centrală a proclamat Republica Ucraina, ce urma să aibă o largă autonomie dar într-o legătură de tip federal cu Rusia. Scurta cooperare dintre Rada și partidul bolșevic se încheiase, conflictul era deschis. După ce au eșuat să preia puterea la Kiev prin organizarea unui soviet în decembrie 1917, bolșevicii s-au reorganizat la Harkov. La 24 decembrie a fost proclamată o republică ucraineană sovietică, iar zona industrială a Ucrainei a căzut rapid în mâinile Armatei Roșii⁷.

Între timp, problema ucraineană a început să preocupe tot mai mult factorii de decizie ai Antantei, puși în situația de a găsi soluții pentru cazul, din ce în ce mai probabil spre sfârșitul anului 1917, în care Rusia ieșea din război, existând pericolul de a atrage după sine și România, aflată în imposibilitatea strategică de a menține singură frontul de est. Rămasă singura forță armată organizată și disciplinată din zonă, armata română putea (sau cel puțin asta sperau înaltele oficialități franceze) să constituie „coloana vertebrală” a unei coaliții antibolșevice la care să adere Ucraina, cazaci de pe Don și diverse grupări de „voluntari” conduse de generali țariști menită să continue războiul în sudul Rusiei. Această „coaliție” era mai degrabă o dorință decât o certitudine, îndeosebi după ce Rada Centrală nu a ezitat să-și manifeste pretențiile asupra Basarabiei, ceea ce punea sub semnul întrebării orice formă de cooperare româno-ucraineană⁸.

Hatmanul Pavel Skoropadski

Principalii actori ai dramei prin care a trecut România în anii 1916-1917 au lăsat, în memoriile lor, mărturii despre speranța cu care existența unei Ucraine independente era privită, atât de la București, cât și de la Paris sau Londra. Detalii oferă în primul rând generalul Henri Berthelot, care în memoriile sale face aproape zilnic numeroase referiri la chestiunea ucraineană. Astfel, el notează la 17 noiembrie 1917 (datele din jurnalul lui Berthelot sunt pe stil nou): „Rada ucraineană de la Kiev pare să capete autoritate și să se detașeze atât de bolșevici cât și de guvernul Kerenski”⁹. A doua zi, 18 noiembrie, scria: „Am primit o telegramă de la generalul Tabouis pe tema frontului din sud-vest și a mișcării ucrainene care câștigă în importanță și care ar fi interesant de urmărit îndeaproape”¹⁰. După o discuție cu ofițeri din misiunea militară franceză aflată la Kiev, aprecia că „după ce au văzut că se întâmplă la Kiev, nu prea au încredere în guvernul ucrainean”¹¹. La 21 noiembrie nota: „Rada din Kiev ar vrea să ia conducerea pe frontul român”¹²; 23 noiembrie: „De la Paris ni se recomandă să nu tratăm cu ucrainenii. Și totuși [...]”¹³; 29 noiembrie: „Șcerbacev [...] are o încredere limitată în Rada ucraineană”¹⁴.

Trupe ucrainene loiale Radei Centrale, 1919

Și regina Maria în memoriile sale își mărturisea simpatia pentru cauza ucraineană, notând la 6/18 ianuarie 1918: „La prânz am avut invitați patru ucraineni. Acum, ucrainenii sunt elementul ordinii în Rusia. Se împotrivesc autorității bolșevice, s-au declarat republică independentă, care vrea să trăiască în bună înțelegere cu vecinii săi și în special cu România, fiindcă recunoaște cât de bine s-a comportat țara noastră, în ciuda situației sale dezastruoase. Erau tineri plini de idealuri înflăcărâte și speranțe glorioase. Conducătorul delegației se numea Gallip. Avea o înfățișare întru totul românească și vorbea toate limbile. Mărturisesc că mi-a plăcut foarte mult și am simpatizat profund cu nădejdiile înalte pe care le văd în fața lor după secole de oprimare – și apoi, trebuie să fie un sentiment măreț să îți piept furtunii și să te declari reprezentantul ordinii în mijlocul unui asemenea haos. Deși tinerii aceștia reprezentau spiritul modern al democrației, eu, regina, m-am simțit adânc mișcată de dorința lor de a ajunge la o stare ideală de fericire după atâta suferință. Recunosc și ei însă că trebuie făcute toate dintr-o dată și că nu au nicio clipă de pierdut. Ca și

în cazul nostru, marea lor primejdie și nenorocire sunt trupele care se întorc în hoarde, distrugând totul în cale. Necazul pentru noi e că ei consideră absolut imposibil să poarte un război și în același timp să-și pună țara în ordine – așa că programul lor e PACEA. Ucraina e o țară cam cât Franța, cu 40 000 000 de locuitori. Consideră Odessa a lor. Susțin drepturile naționalităților și își respectă dreptul reciproc de a-și clădi propria viață, vor să fie un ajutor, nu o piedică pentru vecini. Idealul lor e amplu și frumos – sper să le dea Domnul puterea de a-l îndeplini”¹⁵.

La 2 decembrie, Berthelot pare hotărât să-și asume răspunderea pentru sprijinul formal al Franței pentru cauza ucraineană, din cu totul alte motive decât Regina Maria: „O altă telegramă, de la Kiev, mă anunță că Ucraina solicită sprijinul Franței. Răspund „acceptat” și telegrafiez guvernului francez că iau această decizie pe răspunderea mea. Dacă acțiunea nu reușește, guvernul va putea oricând să mă dezavueze”¹⁶. La 6 decembrie își nuanțează poziția, intuind capcana sprijinirii necondiționate a Ucrainei: „Am primit, de asemenea, documente interesante de la Dentz

despre Ucraina și despre mișcarea ucraineană actuală. Încercarea de a o sprijini reprezintă o șansă, dar sfātuindu-i să rămână autonomi și nu să-și proclame independența. Nu trebuie ca Alianții să poată fi acuzați mai târziu că au pus umărul la dezmembrarea Rusiei¹⁷.

Războiul civil care se extindea cu repeziune pe teritoriul fostului imperiu țarist a precipitat și situația efemerului stat ucrainean. La 25 ianuarie 1918, Rada Centrală a emis ultimul său decret, prin care proclama independența politică a Ucrainei, în care se preciza: „dorim să trăim în pace alături de vecinii noștri: Rusia, Polonia, România, Austria, Turcia și alții, dar nimeni nu are dreptul de a interveni în viața republicii Ucraina¹⁸”.

La 9 februarie, reprezentanții Radei au abandonat Kievul și s-au retras spre vest. În aceeași seară, reprezentanții ei au semnat un Tratat de pace cu Puterile Centrale. În schimbul alimentării cu produse cerealiere, centralii au oferit suport militar. În martie, Rada se reinstalase în Kiev, dar relațiile cordiale cu Puterile Centrale nu au ținut prea mult. În aprilie, deranjați de orientarea socialistă a Radei, germanii au orchestrat dizolvarea ei, în locul ei fiind instalat guvernul condus de Pavel Skoropadski, unul de orientare conservatoare, care a decis să apeleze la memoria „istorică” a ucrainenilor¹⁹. Așa se explică, într-un fel, pretențiile ucrainene asupra Basarabiei, de neînțeles pentru generalul Averescu, pe atunci prim-ministru, care în răspunsul la interpelarea ministrului afacerilor străine referitoare la tratativele desfășurate cu Rumcerod-ul la Odessa aprecia că „Republica Ucraineană, pentru motive necunoscute mie, a ridicat unele obiecțiuni la demersurile Republicii Moldovenești de a se recunoaște ca independentă²⁰”.

Încheierea armistițiului cu Puterile Centrale la 11 noiembrie 1918 a însemnat și căderea abruptă a hatmanului Skoropadski. Puterea a fost preluată de un Directorat care a permis trupelor germano-austriece să se retragă de pe teritoriul Ucrainei. Dar noua putere era, de asemenea, fragilă. Bolșevicii erau hotărâți să revină, iar în vestul Ucrainei, în Galiția, la Lvov, apare un nou stat ucrainean²¹. În ianuarie 1919, într-o atmosferă de optimism național ucrainean, cele două state ucrainene au proclamat unirea, una dintre cele mai efemere construcții

statale de la sfârșitul Primului Război Mondial. Directoratul aflat la putere a numit în fruntea armatei pe atamanul Simon Petliura.

Născut la Poltava în 1879 (în același an cu Stalin), Simon Petliura a fost, asemenea dictatorului sovietic de mai târziu, elev al seminarului teologic din orașul de baștină. Asemănările nu se opresc aici: atunci când a fost descoperită apartenența sa la o societate secretă a naționaliștilor ucraineni, a fost exmatriculat. Implicat în evenimentele din 1917-1918, a reușit să evite ocuparea Kievului de către trupele bolșevice în 1918. După instalarea lui Skoropadski a fost arestat pentru câteva luni. A luat parte la puciul contra hatmanului; în februarie 1919 a devenit șeful Directoratului.

Trupele lui Petliura s-au confruntat pe toată perioada anului 1919 cu o dublă amenințare. În primul rând, Armata de Voluntari aflată sub comanda generalului Anton Denikin, care a declanșat o ofensivă încununată de succes în vara anului 1919 și care nu recunoștea autoritatea Directoratului, militând pentru refacearea vechii Rusii și respingând orice formă de independență a Ucrainei. După înfrângerea lui Denikin în toamna anului 1919, Armata Roșie a devenit forța dominantă în Ucraina, iar forțele numeric inferioare ale lui Petliura nu au reușit să pună stavilă avansului bolșevic.

La 9 decembrie 1919 Petliura s-a retras pe teritoriul Poloniei, țară care îl recunoscuse drept șeful legal al statului ucrainean. În schimbul recunoașterii Galiției ca parte a statului polonez, Petliura a semnat o alianță prin care Polonia oferea ajutorul său pentru curățarea Ucrainei de trupele Armatei Roșii. După suc-

Simon Petliura alături de generalul Jozef Pilsudski, 1920

cesul inițial al trupelor polono-petliuriste în fața Kievului, contraofensiva sovietică a atins Vistula, amenințând chiar Varșovia. Victoria poloneză a asigurat independența statului, dar a eșuat în a elibera teritoriul Ucrainei, care a devenit oficial parte a Uniunii Sovietice în decembrie 1922. Petliura a fost nevoit să plece în exil. La 25 mai 1926, la Paris, Petliura a fost asasinat de anarhistul Sholom Schwartzbard, ai cărui părinți fuseseră asasinați în timpul pogromurilor din Odessa. Rolul lui Petliura în pogromurile înfăptuite de armata sa în perioada 1919-1920 rămâne încă neclar; de orientare social-democrată, Petliura nu a făcut niciodată afirmații cu caracter antisemit, în timpul exilului învinuind lipsa disciplinei pentru pogromurile înfăptuite sub administrația sa. Unele surse îl consideră pe Schwartzbard agent al poliției secrete sovietice²².

Importanța politică a lui Semion Petliura în anul 1919 reiese și din documentul pe care îl prezentăm cititorilor noștri. Trimiterea de către Marele Cartier General român a unui atașat militar pe lângă guvernul Petliura (în condițiile în care acesta era recunoscut în mod oficial și de autoritățile poloneze) demonstrează că factorii de decizie de la București urmăreau o normalizare a relațiilor româno-ucrainene într-un context internațional destul de tulbur. Dar legăturile dintre autoritățile române și fracțiuni ale armatei petliuriste nu s-au încheiat odată cu dispariția guvernului; foști ofițeri ucraineni, ajunși în România, au făcut carieră în serviciile de informații românești, destinul lor luând o întorsătură tragică după 23 august 1944, odată cu intrarea Armatei Roșii pe teritoriul național²³.

Kamenitz-Podolski 11 sept. 1919

**Colonel Rădulescu Lazăr
către Marele Cartier General
București**

Am onoarea a raporta:

1) M-am prezentat atamanului Petliura care m-a primit în termenii cei mai cordiali, susținând că se simte fericit că România a trimis, înaintea Poloniei chiar, un ofițer de legătură înainte ca legăturile dintre noi să fie din cele mai cordiale și speră ca în curând granițele să

fie deschise între Polonia și Ucraina. Că întreg poporul ucrainean prin gura lui asigură poporul român de cele mai frumoase intențiuni pe viitor și de bună vecinătate.

2) Situația internă, după cum am văzut până acum se întărește zilnic în jurul guvernului Petliura care se compune din o mână de oameni energici și hotărâți. Totuși populația este indiferentă și sătulă de lupte și oricine ar fi venit, fie Denikin²⁴ sau Petliura le este indiferent, numai liniște să fie. În satele prin care am trecut am văzut liniște și ordine.

3) Odată cu intrarea mea în Kamenetz au sosit și 2 americani însoțiți de lt. Coch care aveau intențiunea de a merge la Denikin spre a-l convinge să facă un comandament unic cu Petliura și polonezii, eventual și cu noi, sub ordinele lui Denikin. La această propunere, Petliura a rămas complet mirat și revoltat a răspuns că o asemenea propunere nu acceptă. Față de refuzul categoric al lui Petliura, misiunea americană s-a reîntors la Cernăuți. În misiune era și dl. Smith (american).

4) Situația militară

a) În interior, guvernul Petliura este în curs de organizare completă a armatei, prin recrutarea cadrelor din școli militare prin care le-a reînființat în Kamenetz. În special ministrul de război (Petrovski) dezvăluie o muncă și o energie remarcabilă. Aceste școli de ofițeri, câte una la fiecare armă, sunt sub grija de aproape a atamanului Petliura care le-a trecut în revistă ieri 10 septembrie și care au arătat în fața noastră a tuturor că sunt perfect pregătite moral și din punct de vedere militar. Ceea ce am constatat mai presus de orice este disciplina de fier a garnizoanei Kamenetz.

b) Pe front. Situația este următoarea: trupele petliuriste au ocupat Kievul, însă generalul von Bredak din armata lui Denikin a spus că nu recunoaște bandele lui Petliura în care vede tot o armată bolșevică care este contra refacerii vechii Rusii. Armata lui Petliura, pentru a evita vărsarea de sânge inutil, s-a retras fără lupte, oprindu-se cu ariergarda la Foston. Zilnic însă trupe din armata lui Denikin trec la Petliura, în special cazacii, nu cei din Kuban ci însuși cazacii de Don au încercat să intre în tratative cu petliuriștii (după afirmațiile ministrului de război).

După afacerea de la Kiev, armata lui Petliura a fost împărțită în 2 părți:

1) un grup galițian este în fața trupelor lui Denikin gata să atace un grup de cam 1000 bolșevici care caută să se retragă prin culoarul dintre cele două armate: Denikin și Petliura spre nord.

2) un alt grup petliurist s-a concentrat spre extrema dreaptă, unde are hărțuiele zilnice cu un grup de bolșevici care se retrage în aceste momente spre nord (Kiev?). Din toate forțele bolșevice rămase între armata lui Denikin și Petliura în apropiere de frontiera noastră între nord Tiraspol și Birzula, nu sunt decât bande organizate de războinici ai lui Mahno. Nu se poate da precis o grupare a forțelor petliuriste pe motivul că în prezent sunt amestecate dar după ce se va termina...forțele lor se vor regrupa în divizii.

Organizare

Armata petliuristă este organizată în divizii și divizia din 4 regimente direct fără brigadă. La fiecare divizie se află un regiment de cavalerie și un grup de 2 baterii de câmp. Totuși, această organizare nu este cea definitivă și nici n-am verificat-o; de îndată ce o voi cunoaște o voi raporta.

Guvernul: din punct de vedere al guvernului el se compune din 10 (zece) miniștri. Nu au un buget și s-au constituit după aceleași principii ca și „Sfatul Țării” din Basarabia. Nu cunosc încă influența guvernului asupra țării de sub puterea lor, n-am verificat-o dar dat fiind locul și mai ales regiunea care a fost sub influențe străine pentru un moment această **influență a guvernului este cu totul redusă.**

Puterea combativă a armatei ca moral este destul de puternică dar cu multe lipsuri. Nu pot preciza nimic încă sub acest raport dar în curând voi merge pe front pentru a mă putea convinge acolo de realitate.

Concluziuni. Oficialitatea ca și populația ce am întâlnit ne este favorabilă și manifestă o putere de muncă și dorință de a-și restabili țara și mai presus de orice doresc ca relațiunile mai strânse între noi să înceapă cât mai curând. Nu am încă date suficiente ca să mă pronunț asupra oportunității pentru noi a străngerii acestor relațiuni. Un lucru am constatat precis: urâsc de moarte pe Antanta, care spun ei nu au pentru ei alt interes decât acela de a-i specula.

În următorul raport voi preciza cu date:

- 1) Organizarea armatei petliuriste.
- 2) Gruparea ei precisă.
- 3) Puterea combativă sub toate raporturile.
- 4) Intențiile precise ale guvernului față de noi.
- 5) Influența guvernului în interior.

Lt. Colonel Rădulescu

Sursa: Arhivele Militare Naționale Române, fond *Microfilme*, rola II 1. 526, cd. 360-363.

NOTE

¹ Orest Subtelny, *Ukraine: a history*, University of Toronto Press, 2009, p. 340.

² *Ibidem*, p. 346.

³ *Ibidem*, pp. 346-347.

⁴ *Ibidem*, p. 347.

⁵ Serhii Plokhyy, *Gates of Europe. A History of Ukraine*, Basic Books, New York, 2015, p. 207.

⁶ Orest Subtelny, *op. cit.*, p. 348.

⁷ Serhii Plokhyy, *op. cit.*, p. 208.

⁸ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, București Meteor Publishing, 2014, p. 299.

⁹ Generalul Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*, București, Editura Militară, 2012, p. 259.

¹⁰ *Ibidem*, p. 259.

¹¹ *Ibidem*, p. 260.

¹² *Ibidem*, p. 261.

¹³ *Ibidem*, p. 262.

¹⁴ *Ibidem*, p. 266.

¹⁵ Maria Regina României, *Jurnal de război 1917-1918*, vol. II, București, Editura Humanitas, 2015, pp. 348-349.

¹⁶ Generalul Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 268.

¹⁷ *Ibidem*, p. 274.

¹⁸ *Ibidem*, p. 209.

¹⁹ *Ibidem*, p. 210.

²⁰ Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie și structuri comuniste în România 1917-1918*, Institutul Național pentru Studiu Totalitarismului 1917-1918, București, 1995, p. 462.

²¹ Generalul Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 212.

²² Detalii în Saul S. Friedman, *Pogromchik: The Assassination of Simon Petliura*, New York: Hart Pub, 1976.

²³ Detalii în Vadim Guzun (editor), *Hnat Porohivski, Asul ucrainean al Serviciului Special de Informații*, prefată de Olga Porohivska, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013; Vadim Guzun, Valeriy

Vlasenko (editori), *Anchetat de SMERȘ: Asul SSI și liderul emigrației ucrainene din România în dosarele SBU, 1944-1947*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016.

²⁴ Anton Ivanovici Denikin (n. 16 decembrie 1872 – d. 8 august 1947), general-locotenent în armata țaristă, a fost unul dintre liderii mișcării albe din timpul Războiului Civil din Rusia. Născut la Wloclawek, lângă Varșovia, într-o familie modestă a unui ofițer de rang inferior, și-a depășit condiția urmând cursurile Școlii militare din Kiev și Academia de stat major. A început serviciul activ în timpul războiului ruso-japonez. În august 1914, la declanșarea Primului Război Mondial, era general maior și comandantul districtului militar Kiev. Ulterior a fost numit șef de stat major al Armatei a 8-a, participând mai târziu la luptele din Galiția. În 1916 a fost numit la comanda Corpului VIII armată, aflat în România. După revoluția din Februarie 1917 a devenit șef de stat major al generalilor care au condus, succesiv, armata țaristă: Alekseev, Brusilov și Kornilov. În septembrie 1917 a fost arestat împreună cu Kornilov, fiind acuzat de către Kerenski de tentativă de lovitură de stat. După lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917 a evadat, ajungând la Novocerkassk, în sudul Rusiei, unde, alături de Alexeev și Kornilov, a pus bazele Armatei de Voluntari. După moartea lui Alexeev și a lui Kornilov, a preluat conducerea armatei. În vara anului 1919 a condus o ofensivă inițial victorioasă care avea drept scop

ocuparea Moscovei. Înfrânt în octombrie 1919, la Orel, circa 400 de kilometri de Moscova, armata de voluntari s-a dezintegrat cu repeziciune. A demisionat în aprilie 1920, fiind înlocuit de generalul-baron Piotr Vranghel. Ca și forțele lui Petliura, Armata de Voluntari a fost acuzată de numeroase pogromuri. După un periplu în exil prin Marea Britanie, Belgia și Ungaria, din 1926 Denikin s-a stabilit la Paris, fiind respectat dar evitat de emigrația rusă, fie ea de dreapta sau de stânga. În 1940, după căderea Franței, germanii au căutat să-l folosească pe Denikin pentru propagandă anti-sovietică, dar s-au lovit de refuzul acestuia. Până în 1945 a trăit într-o regiune rurală a Franței. În 1945 a emigrat în Statele Unite, la New York. A decedat la 8 august 1947, la 74 de ani, în urma unui atac de cord pe când se găsea în vacanță la Ann Arbor, Michigan, fiind înmormântat la Detroit. La 3 octombrie 2005, din dorința fiicei sale, Marina Denikina, și cu acordul președintelui Federației Ruse, Vladimir Putin, rămășițele sale pământești au fost transferate din Statele Unite și reinhumate în cimitirul mănăstirii Donskoi din Moscova. O frază din jurnalul lui Denikin, referitor la relațiile ruso-ucrainene, a fost rostită de președintele Putin în 2009, când a vizitat mănăstirea Donskoi: „Nimeni nu are dreptul să intervină între noi. E doar dreptul Rusiei”. <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/putin-you-certainly-should-read-anton-denikins-dia-42032.html>, accesat la 2 martie 2018.

MILITÄRGESCHICHTE

[Istorie Militară]

Revistă de educație istorică nr. 4/2017

Ultimul număr pe anul 2017 al revistei germane *Militärgeschichte* [Istorie Militară]. Revistă de educație istorică, ne prezintă o serie de articole care sunt de fapt o prezentare rezumativă a unor lucrări recent apărute în peisajul istoriografic german, unde lucrările istoricilor militari ocupă o pondere însemnată. Primul articol intitulat „Semiluna și Zvastica: musulmani în *Wehrmacht* și SS”, face parte din lucrarea lui David Motadel (n. 1981), *Für Prophet und Führer. Die islamische Welt und das Dritte Reich*, [Pentru Profet și Führer. Lumea islamică și cel de-al Treilea Reich], Stuttgart, 2017. Lucrarea ne arată simpatia de care s-au bucurat musulmanii din teritoriile ocupate de germani după 1941, simpatie care provenea în primul rând de la concepțiile lui Hitler și Himmler ce vedeau în aspectele antisemite ale ideologiei islamice un aliat binevenit în lupta Germaniei împotriva evreilor. Rezultatul s-a concretizat în faptul că din cei aproape un milion de oameni recrutați din teritoriile ocupate în Răsărit, o bună parte erau musulmani. Unii dintre ei au luptat în cadrul *Waffen SS*. Puținii care au supraviețuit războiului au fost predați Uniunii Sovietice.

Preocupările de arheologie modernă își găsesc expresia în articolul „Bombe asupra bazinului industrial Ruhr – pe urmele epavei unui avion din cel de-al Doilea Război Mondial”, care face parte din lucrarea lui Marcel Lesaar (n. 1967), *Bomber Absturz in Mettmann-Metzkausen*, [Avionul prăbușit la Mettmann-Metzkausen], Nordstedt, 2017. În afara investigațiilor și săpăturilor propriu-zise, articolul trece în revistă în amănunt campania de bombardamente a Aliatilor menită să paralizeze bazinul Ruhr, inima industrială a Germaniei în cel de-al Doilea Război Mondial.

Cei preocupați de organizarea militară a Imperiului Roman vor aprecia articolul „Armata romană la începutul epocii imperiale”, semnat de maiorul în rezervă Lucas Michaelis (n. 1982) în care se analizează cu lux de amănunte plus un întreg arsenal de reconstituire istorică condiția legionarului roman și a marilor unități de luptă – legiunile. Ca lectură aprofundată ni se recomandă lucrările lui Yann Le Bohec, *Die römische Armee* [Armata romană], Hamburg, 2009, și Nigel Pollard, Joanne Berry, *Die Legionen Roms* [Legiunile Romei], Stuttgart, 2012.

Cei interesați de cavaleriștii secolului al XIX-lea vor citi cu interes articolul „Raidul de călărie Berlin – Viena din 1892”, semnat de muzeograful Marcel Kellner (n. 1984), și de istoricul de artă Charlotte Röttger (n. 1986) despre acest gen de competiție sportivă de atunci, care ne amintește de faptul că un astfel de călăreț a sosit cam tot în acea perioadă la București, venirea sa fiind consemnată de Constantin Bacalbașa în celebra sa operă memorialistică *Bucureștii de altădată*. Pentru o lectură aprofundată ni se recomandă: Heinz Meyer, *Der Mensch und das Pferd. Zur Geschichte und Gegenwart einer Mensch-Tier Beziehung* [Omul și calul. Despre trecutul și prezentul relației dintre om și animal], Hamburg, 2014. E. von Naunsdorf (editor) *Der grosse Ditanzritt Berlin-Wien im Jahre 1892* [Marele raid de călărie Berlin-Viena din 1892], Breslau, 1893. Erhard Oeser, *Pferd und Mensch. Die Geschichte einer Beziehung* [Cal și om. Istoria unei legături], Darmstadt, 2007.

Tragedia de la finele tragicilor ani ai Marelui Război este analizată în articolul „Gripa spaniolă” 1918-1920 – pandemia de la sfârșitul Primului Război Mondial”, semnat de Andre

Müllerschön, Ralf Vollmuth. Ne amintim că și România a fost lovită de acest flagel, iar cea mai celebră supraviețuitoare a cumplitei boli a fost chiar Regina Maria.

Pentru cei care îndrăgesc metodele noi de popularizare a istoriei au apărut:

Benzi desenate: Alexander Hogh, Lukas Kummer, *Gotteskrieger. Eine wahre Geschichte aus der Zeit der Reformation*, [Războiul Domnului. O poveste adevărată din vremea Reformei], Köln, 2017. Articolul ne amintește de succesul unui film monumental intitulat *König der letzten Tage* [Regele ultimelor zile], din 1993 în regia lui Tom Toelle care a rulat și pe micile ecrane din România acelor ani.

Podcast: *Oma erzählt vom Krieg* [Bunica ne povestește despre război]. Aici îmi amintesc eu cu emoție de povestirile bunicii mele.

World wide web: *Gestapo im Sudwesten* [Gestapo-ul în sud-vestul Germaniei]

DVD: *UN-Friedensmission in Kongo* [Misiunea ONU de menținere a păcii în Congo].

Interesante sunt recenziile prezentate despre teme cu care suntem de mult familiarizați – Primul și al Doilea Război Mondial, apoi Războiul Rece – dar care beneficiază de rezultatul celor mai recente cercetări de arhivă:

Robert Gerwarth, *Die Besiegten. Das Blutige Erbe des Ersten Weltkrieges* [Învinșii. Moștenirea însângerată a Primului Război Mondial], München, 2017.

Roman Töppel, *Kursk 1943. Die grösste Schlacht des Zweiten Weltkrieges*, [Kursk 1943. Cea mai mare bătălie din cel de-al Doilea Război Mondial], Paderborn, 2017.

Wayne D. Ccroft, John Schofield, *Spionage auf dem Monte Klamott* [Spionaj pe Monte Klamott], Berlin, 2016.

Bernd Stöver, *Der Kalte Krieg – Geschichte eines radikales Zeitalters* [Războiul Rece – istoria unei epoci de radicalism politic], München, 2017.

Stefan Büttner, Martin Kaule, *Spuren des Kalten Krieges. Bunker, Grenzen und Kasernen* [Vestigii ale Războiului Rece. Buncăre, frontiere și cazărmi], Halle/Saale, 2017.

Preocupările legate de actualitate se regăsesc în lucrarea lui Siegfried Lautsch, *Grundzüge des operativen Denken in der NATO* [Fundamentele gândirii operative în cadrul NATO], apărută la Berlin în 2017.

Revista mai are și o rubrică specială de evenimente istorice prezentate rezumativ. În numărul acesta ni se propune:

3 martie 1918 – tratatul de pace de la Brest Litovsk.

13 martie 1943 – atentatul împotriva lui Hitler plănuit la Smolensk de colonelul Henning von Tersckow (1901-1944).

În final ni se prezintă pe scurt odiseea celebrului soldat corean Yang Kyoungjong (1905-1992) pe care vicisitudinile soartei l-au făcut să lupte în în trei armate – japoneză sovietică și germană – până când a ajuns în prizonierat american, în Normandia în iunie 1944, ceea ce i-a permis să se stabilească în Statele Unite unde a avut posibilitatea să-și prezinte mărturia sa despre războiul pe care l-a trăit.

Dr. SORIN CRISTESCU*

* Cecetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

MIHÁLY KRÁMLI

– *Calea fluvială dunăreană în perioada Primului Război Mondial*

Evenimente mai puțin cunoscute din Primul Război Mondial: fără România, Puterile Centrale nu ar fi putut continua războiul.

Un volum de dimensiuni nu prea mari, publicat de Institutul și Muzeu de Istorie Militară din Ungaria despre navigația pe Dunăre în perioada 1914-1918, relevă informații mai puțin cunoscute chiar și pentru istoricii militari. Intitulată „Calea fluvială dunăreană în perioada primului război mondial” de Mihály Krámlí, cartea analizează modalitatea în care Puterile Centrale, respectiv Germania dar mai ales Imperiul Austro-Ungar au folosit Dunărea în timpul Primului Război Mondial. Sunt descrise detaliat flotele fluviale comerciale, structura și organizarea lor, subliniindu-se că nici autoritățile austro-ungare, nici cele germane nu au vrut să le militarizeze, până la sfârșitul războiului majoritatea a rămas sub forma societăților particulare, doar că au fost puse sub supraveghere militară, au fost îndrumate de acestea iar structura flotelor s-a modificat în funcție de obiectivul urmărit. Și dacă la prima vedere se presupunea că vasele și barjele urmau să fie utilizate pentru transport de arme sau de militari, până la urmă a reieșit că obiectivul principal a fost transportul de produse alimentare, în primul rând cereale, pe Dunăre iar țara furnizoare a fost România.

În primii doi ani ai războiului, arată autorul, Dunărea nu era o cale fluvială liberă, atât Serbia cât și România care le început nu era parte beligerantă, au minat șenalul navigabil, astfel, chiar dacă navele s-ar fi putut strecura și scăpa de bombardamentele de pe mal sau de pe navele dușmane, exista pericolul exploziei din cauza minelor. Navigația pe Dunăre s-a putut desfășura fără probleme abia după 1916 și mai ales după pacea de la București când Serbia și România au fost neutralizate de către armatele Puterilor Centrale și fluviul s-a putut demina.

Aceste acțiuni au avut o importanță capitală, se scrie în lucrare, deoarece Dunărea s-a dovedit cea mai ieftină, mai rapidă și mai eficientă cale de a transporta cerealele atât de necesare pentru supraviețuirea populațiilor din Ungaria, Austria și Germania.

Există în carte o apreciere potrivit căreia dacă nu ar fi existat sursa românească, probabil că Primul Război Mondial s-ar fi terminat mai repede. Rolul important al României, scrie autorul, a fost scos în evidență în 1916 de mareșalul Ludendorff care a arătat: „fără cerealele și petrolul României nu am fi existat, mai mult, nici nu am fi putut continua războiul”.

Atunci când a început Primul Război Mondial, România și-a declarat neutralitatea și a interzis exporturile de cereale și de petrol. Totuși, scurt timp înainte de începerea războiului, când de-acum România avea în vedere alăturarea de Antantă, ea și-a oferit spre vânzare rezervele de cereale de aproximativ trei milioane de tone Marii Britanii și Franței, dar, din motive politice, ele nu au cumpărat decât o mică parte. Puterile Centrale, dându-și seama că propriile rezerve de cereale care nici în condiții de pace nu erau suficiente, în cele de război când nu avea cine să lucreze pământul, au scăzut drastic, au decis să oferteze România. Negocierile au început în prima jumătate a anului 1915, când România a renunțat la interdicțiile de export ale cerealelor și petrolului. Se pare că aici un rol important au jucat băncile românești din Transilvania, care au încercat să convingă autoritățile din București de situația dificilă în domeniul aprovizionării cu alimente a românilor din Ardeal, „care mureau de foame”. Puterile Centrale au convenit într-o primă etapă să achiziționeze 1,5 milioane tone de cereale, iar mai târziu încă 3-4 milioane. Primul acord cu România a fost finalizat în decembrie 1915, al doilea în martie 1916. În-

tre timp, au fost organizate trei mari centre de achiziție a cerealelor și s-a ajuns la concluzia că cea mai mare parte a transportului nu se va putea realiza decât pe Dunăre. Căile ferate erau o cale nesigură, o parte din ele fiind distruse în război și oricum capacitatea lor era mult mai mică.

Pentru buna desfășurare a acestei acțiuni vitale, a fost nevoie de o capacitate de organizare, de personal și de mijloace de transport, iar lucrarea descrie pe larg eforturile în aceste direcții cu constatarea, făcută și la început, că cea mai mare parte a celor care efectuau transporturile erau firmele private sub îndrumarea militarilor. Acestea le-a revenit în primul rând sarcina de a deschide calea navigabilă. La început, în această acțiune de mare anvergură au fost implicate societăți ungurești și austriece care, de multe ori, au și colaborat. Mai târziu au pătruns pe această piață și cele germane, devenind concurențele celorlalte societăți. Pentru a evita frecuşurile și neînțelegerile, până la urmă ministerele de război austro-ungare și germane care răspundeau de buna desfășurare a transporturilor și de toate detaliile legate de ele, inclusiv prețul acestora, au ajuns la o înțelegere. Deoarece în primăvara lui 1916 s-a încheiat cu România un alt acord pentru cantitate mare de cereale, autoritățile responsabile cu navigația pe Dunăre au trebuit să-și organizeze o flotă de transport mai mare, să o asigure cu oameni și să se ocupe și de preluarea mărfii și transportul pe uscat.

Intrarea României în război a modificat radical situația, nu numai în sensul opririi importurilor de cereale, dar au fost confiscate și distruse vase de transport și barje ale țării inamice care la acea oră se aflau în porturi românești, iar forțele române au intrat în porturi dunărene fie românești, fie ungurești, unde se desfășurau procedeele de încărcare a cerealelor.

„Puterile Centrale, mai ales Austria, au fost deosebit de grav afectate de întreruperea importurilor românești de cereale care a dus la deteriorarea situației alimentare, mai ales în rândul populației orașelor austriece. Unul

dintre principalele obiective ale atacului concentrat împotriva României a fost ca Puterile Centrale să-și asigure resursele economice românești de care aveau nevoie pentru a continua războiul”, scrie autorul. În consecință, arată el, încă din toamna lui 1916, Puterile Centrale au stabilit cum să împartă bunurile românești în funcție de necesitățile de aprovizionare și de continuare a războiului. Practic, aceasta a însemnat că Germania a căpătat cea mai mare parte a petrolului și 50 la sută din cereale, Monarhia – restul, iar Turcia și Bulgaria – aproape nimic. În continuare se arată cum Germania și Austro-Ungaria au confiscat și au scos din România toate rezervele de cereale, iar producția de petrol a fost pusă în slujba mașinii de război germane.

Pacea de la București este analizată prin prisma creării posibilității de deminare a sectorului românesc al Dunării, inclusiv Delta, aceasta în speranța de asigurarea condițiilor pentru a importa cantități mari de cereale pe mare și pe Dunăre din Ucraina, cu care Puterile Centrale au încheiat pace, rezervele românești dovedindu-se în acel moment – 1918 – insuficiente. Dar această speranță s-a dovedit deșartă, deoarece Ucraina nu dispunea de cantitățile necesare. În acest context se prezintă și o serie de acorduri comerciale și de navigație încheiate între Puterile Centrale și România, în condiții cu totul dezavantajoase pentru București.

Pe parcursul cărții, autorul face un bilanț anual al navigației pe Dunăre și prezintă mijloacele de transport, flotele maritime, capacitățile de care dispuneau societățile care efectuau în anii de război navigația, cum s-a modificat structura flotelor, specificându-se că, după ocuparea de către Puterile Centrale a unei părți din România și după pacea de la București, vase aparținând flotei românești au fost confiscate și folosite de către țările ostile României.

Ultima parte a cărții, respectiv perioada de după înfrângerea Puterilor Centrale, se ocupă cu modalitatea de împărțire a flotelor acestora între statele victorioase din război.

*EVA GALAMBOS **

* Senior Editor la Realitatea Evreiască și editor la revista online Baabel.

SIMPOZIONUL 1918 – DE LA CHIȘINĂU LA ALBA IULIA

În ziua de 22 martie 2018, la Cercul Militar Național, Sala “Ștefan cel Mare”, s-a desfășurat simpozionul organizat de Arhivele Militare Române consacrat înfăptuirii României Mari la 1918, intitulat simbolic „1918 – De la Chișinău la Alba Iulia”. Manifestarea s-a desfășurat sub egida Statului Major al Apărării în cadrul activităților care marchează sărbătorirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Alocuțiunile de deschidere au fost rostite de către directorul Arhivelor militare române, colonel dr. Gabriel Pătrașcu, de reprezentantul Statului Major al Apărării și de directorul Arhivelor Naționale ale României, dr. Ioan Drăgan.

Cei care au susținut comunicări au fost cercetători de la Arhivele militare, de la Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, de la Arhivele Naționale și de la ISPAIM. Comunicările prezentate au avut o largă arie tematică și documentară atingând diferite aspecte ale dramaticului an 1918, dar mai ales despre unirea Basarabiei cu România. Astfel, din partea Arhivelor militare dna dr. Teodora Giurgiu a vorbit despre *Înfăptuirea României Mari în context internațional*, dna Elena Zărnă despre *Ocrotirea orfanilor de război în 1917-1918. Studiu de caz: Comuna Bucium, județul Iași*, dl Lucian Drăghici despre *Propaganda antiromânească în Basarabia în primăvara anului 1918*, dl Cătălin Stănescu *De la demobilizare la mobilizarea Armatei Române: mai – noiembrie 1918*, dr. George Ungureanu *Unirea Basarabiei cu statul român reflectată în balcanistica occidentală*, dna Mirela Mușoiu, *Realități și stări de spirit în Bucovina*, dr. Ion Râjnoveanu, *Situația românilor din Serbia la sfârșitul Primului Război Mondial*, dr. Oana Otu, *București. Sfârșitul ocupației germane; pregătiri pentru întoarcerea Familiei Regale*, colonel dr. Gabriel Pătrașcu, *Însemnele Eroismului și Sacrificiului Românesc 1916-1919*.

De la Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, dr. Cătălin Fudulu a vorbit despre *Stări de spirit și extremism în Basarabia și Transilvania, după realizarea Marii Uniri*, iar dl Alexandru Dobrică despre *Cimitirul Eroilor din Chișinău – o istorie uitată*.

Dr. Valentin Ioan Fușcan de la Arhivele Naționale ale României a prezentat *Pacea de la București văzută din perspectivă antantistă*, iar dr. Sorin Cristescu de la ISPAIM a vorbit despre *Politica lui Alexandru Marghiloman în rapoarte informative austro-ungare în vara anului 1918*.

Comunicările au reflectat preocupările autorilor, oameni care lucrează aproape în exclusivitate cu materiale de arhivă în mare parte inedite, care au oferit celor prezenți în sală, studenți și cercetători mai tineri, o imagine veridică a societății și elitei de acum o sută de ani pentru care idealul unității naționale a prins contur prin educație, prin luptă și jertfă și care nu au precupețit niciun efort în confruntarea cu vicisitudinile epocii pentru a împlini cea mai măreață realizare politică, fundamentul pe care s-a clădit următorul secol de evoluție istorică.

SORIN CRISTESCU*

* Cecetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

SESIUNEA DE COMUNICĂRI „CRUCEA EROILOR NEAMULUI DE PE MUNTELE CARAIMAN – UN SIMBOL PENTRU CENTENARUL RĂZBOIULUI REÎNTREGIRII ROMÂNIEI”

În cadrul programului național de manifestări științifice și activități dedicate aniversării Centenarului Primului Război mondial și al Marii Uniri din 1918, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (ISPAIM) a organizat în ziua de 13 decembrie 2017, la Cercul Militar Național, sesiunea de comunicări științifice „Crucea Eroilor Neamului de pe Muntele Caraiman – un simbol pentru Centenarul Războiului Reîntregirii României”. Evenimentul este primul din cele trei dedicate cunoașterii, valorificării și restaurării unui monument cu valoare de simbol din istoria Primului Război Mondial.

La sesiune au participat personalități din conducerea MAPN (șeful Statului Major al Apărării, general Nicolae-Ionel Ciucă, și secretarul general al MAPN, Codrin-Dumitru Munteanu), precum și specialiști din domeniile aferente proiectului cultural enunțat: istorici, profesori universitari, ingineri, arhitecți etc. din instituții militare și civile. Invitat de onoare a fost doamna Olga Macarie, nepoata mareșalului Constantin Prezan, care a împărtășit cu cei prezenți o parte din amintirile sale, din sentimentele și proiectele celui care a fost nu doar bunicul domniei sale, ci și cunoscut general și apoi mareșal al României.

Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” și Fundația Culturală „Bartoc” au organizat o expoziție ce a cuprins documente, fotografii, medalii privind Crucea de pe Muntele Caraiman.

Proiectată pe două panouri, moderată de Secretarul gl. al MAPN, Codrin Munteanu, și de directorul ISPAIM, gl. mr. (r) dr. Mihail E. Ionescu, sesiunea a îmbinat o problemă diversă și inedită referitoare la geneza monumentului, la încercările de reabilitare și reintegrare a monumentului în circuitul istoric și turistic de-a lungul timpului și, nu în ultimul rând, proiectul actual de reabilitare a „Crucei Eroilor Neamului” de pe Caraiman, prezentat de însuși secretarul general al MAPN, Codrin-Dumitru Munteanu. Acesta a relatat greutățile birocratice întâmpinate la preluarea monumentului din patrimoniul orașului Bușteni și trecerea sa la ministerul Apărării Naționale, detaliile referitoare la accesarea fondurilor europene pentru realizarea proiectului. Expunerea sa a cuprins și vizionarea unor imagini, proiecte de restaurare și de organizare a unui mic spațiu muzeal la baza monumentului.

Arhitectul Dan Ionescu (Institutul Național al Patrimoniului) a prezentat cu ajutorul unor diagrame și planșe specifice problemele structurale ale monumentului, pe care le va întâmpina fără îndoială și echipa care se va ocupa de viitoarea restaurare a monumentului.

Inginerul Dan Alexandru Bartoc, de la Fundația Culturală „Bartoc”, care prin eforturile sale, inclusiv financiare, a înscris monumentul în Cartea Recordurilor, ca fiind cea mai înaltă cruce din lume amplasată pe un vârf montan, a împărtășit din cunoștințele sale privitoare la istoricul monumentului, denumirile purtate de acesta de-a lungul vremii și amintirile personale ale tatălui său, unul din voluntarii ce au lucrat la ridicarea acestuia.

În expunerea arhitectului prahovean, Dan Nicolae Manea, fotografia a fost cea mai puternică mărturie a unei importante serii de proiecte, unele finalizate, altele în curs de finalizare, arătând importanța cunoașterii valorii istorice și de patrimoniu a numeroase clădiri și monumente prahovene, printre care și „Crucea Eroilor” de pe Caraiman.

Revenind pe tărâmul istoriei, dr. Manuel Stănescu (ISPAIM) a analizat cadrul general al ofensivei trupelor române din august 1916 pe Valea Prahovei cât și concepția strategică a Puterilor Centrale pentru traversarea Carpaților prin trecătoarea Predeal.

Continuând în acest registru, cercetătorul Emil Boboescu de la Muzeul Militar Central „Regele Ferdinand I” a prezentat acțiunile militare ale Brigăzii 9 Artilerie din zona Văii Prahovei, în perioada octombrie-noiembrie 1916, operațiuni încărcate de dramatism și eroism totodată, lipsurile din dotarea unității și decizia de a se renunța la pozițiile apărute în Prahova în condițiile străpunerii frontului de pe Valea Jiului.

Un deosebit interes a suscitat expunerea dr. Sergiu Iosipescu (Institutul Național al Patrimoniului), o incursiune în istoria locală pe baza documentelor de ev mediu și început de epocă modernă (sec. XV-XVIII), ce a dezvăluit atât importanța strategică a Văii Prahovei în această perioadă cât și existența unor monumente de arhitectură religioasă cu o conotație și un farmec aparte.

De la Universitatea București, prof. univ. dr. Radu Băltasiu a dezbătut prin prisma limbajului filozofic ideea de cruce ca simbol al comemorării eroilor neamului, ca o componentă directă a securității naționale, indiferent de apartenența religioasă a celor căzuți la datorie pentru țară.

Dr. Sorin Cristescu (ISPAIM) și-a prefăcut discursul cu o incursiune în atmosfera dramatică a evoluției regalității în diverse țări, marcate de asasinat și schimbări politice sângeroase, pentru a aduce, prin comparație, în prim-plan acțiunile cu caracter național, patriotic ca și inițiativele caritabile ale membrilor casei regale românești, unde regina Maria s-a distins în mod deosebit, ceea ce a conferit acestora un prestigiu și un respect care au dăinuit în timp.

Vorbind despre Crucea de pe Caraiman, în tradiția istorică și în conștiința actuală, cercetător Cerasela Moldoveanu (ISPAIM) a specificat rolul avut de „Societatea Cultul Eroilor”, patronat de regina Maria în construcția monumentului, a amintit despre planurile de reabilitare din perioada anilor 60 și de cele proiectate și neîncepute de după 2000. Monumentul a fost timp de decenii spațiu de reproducere a unor manifestări artistice dar și religioase, în pofida stadiului avansat de degradare.

În cadrul sesiunii am avut și o viziune a IT-iștilor de la SIVECO, prin ing. Radu Jugănar, care ne-a introdus în atmosfera proiectelor de tip digital, cu specific didactic și enciclopedic, obiectivul principal fiind răspândirea cunoștințelor despre istorie în medii cât mai largi și sensibilizarea tinerei generații la o cunoaștere cât mai temeinică a trecutului și personalităților acestui neam.

Manifestarea a fost deosebit de interesantă și inedită prin tematica multidisciplinară abordată. S-a reliefat importanța istorică și de simbol a monumentului, racordarea sa la circuitul valorilor naționale și mondiale, prin înscrierea „Cruții Eroilor Neamului” în Cartea Recordurilor. Au fost aduse în atenția celor prezenți preocuparea și eforturile administrative și financiare depuse de factorii de decizie din MAPN, în vederea reparării și restaurării monumentului.

La final, directorul ISPAIM, dl. gl.mr.(r) Mihail E. Ionescu i-a invitat pe toți cei prezenți la următoarele manifestări dedicate monumentului eroilor de pe Caraiman și a anunțat intenția organizatorilor de a iniția apariția unui volum cu aspectele desprinse din sesiunea de comunicări.

*CERASELA MOLDOVEANU**

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

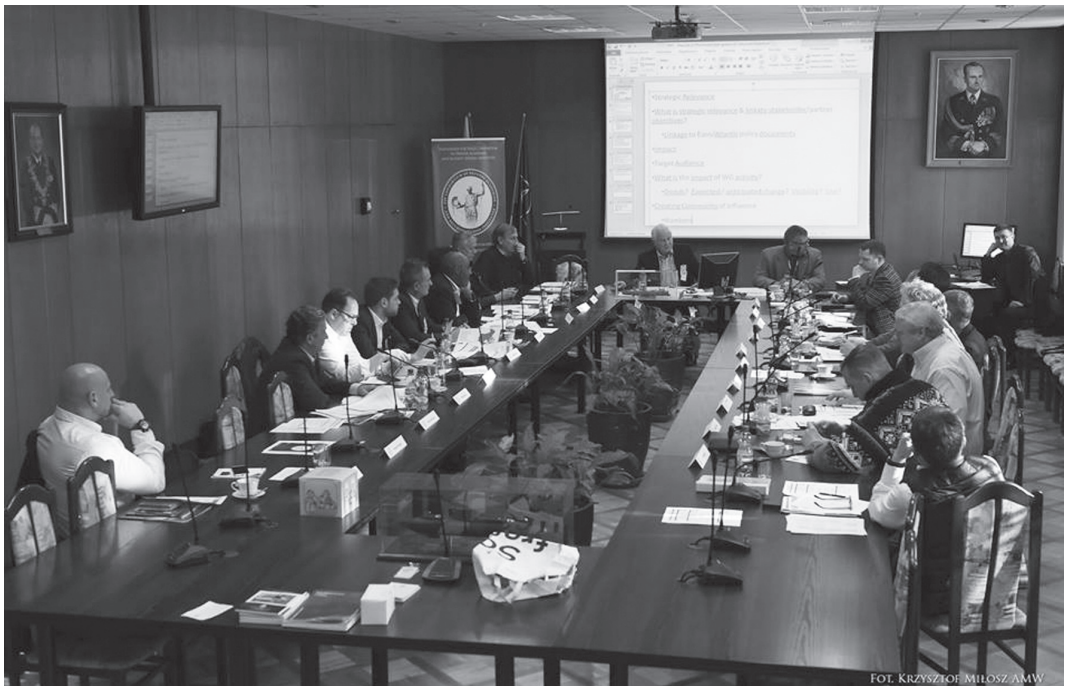
REUNIUNEA COMITETULUI DIRECTOR PERMANENT (CSC) AL CONSORTIULUI PARTENERIATULUI PENTRU PACE AL ACADEMIILOR DE APĂRARE ȘI INSTITUTELOR PENTRU STUDII DE SECURITATE GDYNIA (POLONIA), 5-8 FEBRUARIE 2018

În perioada 05-08 februarie 2018, s-au desfășurat lucrările reuniunii Comitetului Director Permanent (CSC) al Consorțiului PFP al Academii de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate. La eveniment au participat președinții și co-președinții celor nouă grupuri de lucru din cadrul Consorțiului PFP. Lucrările au fost conduse de dr. Raphael Perl, directorul executiv al Consorțiului PFP. La deschiderea reuniunii a participat comandor Tomasz Szubrycht, rectorul-comandant al Academiei Forțelor Navale din Gdynia. Din partea României a participat dr. Carmen Rijnoveanu, cercetător științific în cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. Dr. Rijnoveanu deține funcția de președinte a Grupului de Lucru privind Studiul Conflictelor (CSWG), precum și cea de membru al CSC din cadrul Consorțiului PFP.

Agenda de lucru a reuniunii SAC/CSC a cuprins prezentarea principalelor proiecte derulate de grupurile de lucru din cadrul Consorțiului PFP și a inițiativelor viitoare ale acestora, precum și elaborarea unor recomandări în vederea eficientizării activităților Consorțiului PFP și ale grupurilor de lucru constituente.

Un punct important pe agenda discuțiilor a vizat identificarea și agrearea indicatorilor de referință în baza cărora fiecare grup de lucru să poată elabora măsuri specifice de eficientizare. Obiectivul este de a asigura o mai mare coordonare a activităților grupurilor de lucru și sporirea sinergiei la nivelul Consorțiului PFP în vederea proiectării unei platforme articulate de sprijinire a reformelor în domeniul apărării, cercetării și educației militare în statele partenere. În acest fel, se urmărește sporirea rolului și contribuției Consorțiului PFP la eforturile derulate în prezent la nivelul NATO în direcția implementării programelor de parteneriat. Deopotrivă important, grupurile de lucru au fost încurajate să se angajeze mai activ în identificarea de modalități de creștere a dialogului și cooperării între statele membre NATO și parteneri, precum și în dezvoltarea unei rețele extinse de experți și specialiști în problematica securității și apărării.

În cadrul reuniunii, a fost prezentată o nouă inițiativă intitulată: **“Design and Innovation Defense Institution Building Advisory Network”**. Scopul noii inițiative a vizat crearea unei platforme care să permită conectarea Consorțiului PFP la rețeaua de inovare strategică a Comandamentului Aliat al Transformării de la Norfolk. În acest sens, se urmărește consolidarea și

extinderea activităților Consorțiului Pfp la nivel global prin angajarea tuturor statelor partenere și racordarea acestora la programele de inovare strategică inițiate la nivelul ACT- NATO Innovation Hub.

Dr. Carmen Rîjnoveanu a prezentat activitățile Grupului de Lucru privind Studiarea Conflictelor (CSWG). De menționat că CSWG a finalizat elaborarea Curriculei Academice privind problematica contra-insurgenței (Counter-Insurgency Academic Curriculum), care urmează să fie implementată în perioada următoare în cadrul programele academiilor de apărare din state membre NATO și partenere. A fost, de asemenea, prezentat stadiul de pregătire al conferinței anuale a CSWG care se va desfășura la Belgrad în perioada 16-20 aprilie a.c. Tema conferinței va aborda problematica: “Alianțe și războaie de coaliție: perspective contemporane și istorice”.

În ceea ce privește agenda de acțiuni viitoare, conducerea Consorțiului Pfp a luat decizia, în baza propunerii înaintate de România la Stockholm (16-18 octombrie 2017), ca reuniunea comună a Consiliului Consultativ Superior (SAC) și Comitetului Director Permanent (CSC) ale Consorțiului Pfp să fie organizată la București în perioada 15-17 octombrie 2018. La activitate vor participa reprezentanții statelor donatoare (stakeholders) ai Consorțiului Pfp, respectiv comandanții Academiilor de Apărare din Austria, Polonia, Canada, Suedia, Bulgaria; reprezentanți ai Ministerului Apărării din Germania și Elveția, precum și reprezentanți ai Pentagonului și NATO IS. Vor mai lua, de asemenea, parte președinții și co-președinții grupurilor de lucru din cadrul Consorțiului Pfp. Reuniunea va fi prezidată de general Keith Dayton, directorul Centrului “George C. Marshall” din Garmisch, Germania.

*CARMEN SORINA RÎJNOVEANU**

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

CONFERINȚA „WE ARE NATO”, 23 MARTIE 2018, CLUJ

Vineri, 23 martie 2018, Departamentul de Studii Internaționale și Istorie Contemporană al Universității din Cluj a organizat, în colaborare cu ministerele Educației Naționale, Afacerilor Externe și al Apărării Naționale o conferință din ciclul „We are NATO”. Conferința se înscrie într-o campanie de informare publică organizată de ministerele mai sus citate din cadrul guvernului României cu sprijinul Diviziei de Diplomatie Publică a NATO sub sloganul „We are NATO”, campanie ce are drept obiectiv creșterea încrederii publicului, în special a celui tânăr, în capacitățile și capabilitățile Alianței de a proteja populația și teritoriul aliat precum și a nivelului de informare asupra modului de structurare și funcționare a alianței însăși.

În cadrul conferinței, reprezentatul ISPAIM, cercetător științific II dr. Șerban Pavelescu a susținut comunicarea cu titlul „Drumul României către NATO 1989-2004”. Alături de acesta au mai susținut comunicări, din partea Ministerului Afacerilor Externe, domnul Dragoș Manea, diplomat, titularul dosarului „We are NATO”, „NATO azi”, din partea Ministerului Apărării Naționale, colonel Avram Iancu, șef Secție politici de apărare din cadrul Departamentului pentru politica de apărare, planificare și relații internaționale, „Armata României în NATO” și general

de brigadă dr. Ovidiu Pop, comandantul Diviziei 4 Infanterie „Gemina”, „Armata României în misiunile NATO”. Totodată, în cadrul Conferinței a fost transmis un mesaj video al purtătorului de cuvânt al Alianței Nord-Atlantice, Oana Lungescu.

Conferința, care s-a desfășurat în Aula Magna a Universității din Cluj a regrupat un număr de aproximativ 200 de persoane, studenți, masteranzi, doctoranzi și profesori a variate departamente și facultăți ai Universității din Cluj. Lucrările au prilejuit o dezbatere de aproximativ o oră asupra unor teme legate direct de subiectele prezentate de conferențieri cât și aparținând unor teme conexe acestora. Principalele preocupări ce reies din dezbateri se referă la modalitățile și mecanismele de funcționare a Alianței, îndeosebi a articolelor 4 și 5 din Tratatul Atlanticului de Nord precum și la probleme actuale ale funcționării și impactului pe care Alianța Nord-Atlantică îl are asupra mediului de securitate regional și internațional cu referire la operațiuni desfășurate direct de către Alianță ori separat de către state membre ale acesteia în focare de conflict din Balcani, din Orientul Mijlociu ori cel Îndepărtat.

*ȘERBAN PAVELESCU**

* Cercetător științific gr. II, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

DIN ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ A INSTITUTULUI PENTRU STUDII POLITICE DE APĂRARE ȘI ISTORIE MILITARĂ ÎN ANUL 2017

La o privire retrospectivă, activitatea Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară în anul 2017 a fost una pe cât de bogată, pe atât de ambițioasă. Pentru că 2017 a fost și anul centenarului Primului Război Mondial, multe din activitățile derulate de ISPAIM – fără a le neglija însă pe cele tradiționale – s-au concentrat pe aniversarea acestui moment atât de important în istoria României. Pentru cititorii Revistei de Istorie Militară, rezumăm, pe categorii, principalele activități ale ISPAIM din anul care a trecut:

I. *Programul național al manifestărilor prilejuite de aniversarea centenarului Primului Război Mondial și Marii Uniri din 1918*

Masa rotundă: *Reorganizarea armatei române (1917) în relatarea căpitanului Marcel Fontaine din Misiunea Militară Franceză*, 30 martie 2017, București.

Întâlnirea cu delegația Comisiei Israeliene de Istorie Militară, condusă de colonelul (r.) Benny Michelsohn, 19 mai 2017, București.

Masă rotundă: *Epopoea națională de la Mărăști, Mărășești și Oituz*, 16 august 2017, în cadrul cursurilor de vară ale Universității „Nicolae Iorga” de la Vălenii de Munte.

Conferința Internațională: *Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz în dinamica Primului Război Mondial*. (25-26 Septembrie 2017).

Conferința științifică: *Crucea Eroilor Neamului de pe Muntele Caraiman – un simbol pentru Centenarul Războiului Reîntregirii României*, 13 decembrie 2017, Sala „Alba Iulia”, Cercul Militar Național.

Programul „Verdun”. Coordonator proiect – Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. Parteneri: Serviciul Istoric al Armatei, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand”, Oficiul Național „Cultul Eroilor”. Scop: strângerea mărturiilor românești despre bătălia de la Verdun. Actualizarea permanentă a site-ului dedicat bătăliei de la Verdun și participării României la Primul Război Mondial.

Facebook, Twitter și Testimonia. Pe aceste rețele de socializare s-au inserat documente, fotografii, amintiri, etc. ale participanților la „Marele Război” sau referitoare la procesul de realizare a Marii Uniri din anul 1918.

II. *Programul de colaborare cu Centrul de Cultură și Istorie Militară (Republica Moldova). Conferința științifică Internațională „100 de ani de la Congresul militarilor moldoveni: 20-27 octombrie 1917”.*

III. *Manifestări științifice organizate de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară:*

Vizita Colegiului Danez Regal de Apărare, 28.02-02.03.2017, București; discutarea detaliilor științifice și organizatorice ale pregătirii conferinței anuale a Grupului de Lucru privind Studiile Conflictelor (CSWG) din cadrul Consorțiului PfP al Academii de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate.

A XVII-a reuniune a Grupului de Lucru privind Studiile Conflictelor din cadrul Consorțiului Parteneriatului pentru Pace (PfP) al Academii de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate, 29 mai – 1 iunie 2017, București (la activitate au participat 39 de experți din 20 de țări membre NATO și PfP).

Simpozion – Ziua Armatei României, 25 octombrie 2017.

IV. *Participări ale cercetătorilor ISPAIM la manifestări științifice internaționale:*

Conferința Științifică Internațională „100 de ani de la Congresul militarilor moldoveni: 20-27 octombrie 1917”.

Simpozionul cu tema: „Deterrence and Defense in European Frontline States”, organizată de Academia Națională de Apărare din Letonia (Riga), 15-18.06.2017.

Cel de-al 43-lea Congres Internațional de Istorie Militară – Douala (Camerun), 02-10 septembrie 2017.

Conferința internațională: „Asymmetry and Strategy” organizată de Institutul de Cercetări Strategice și Departamentul de Strategie al Școlii Naționale de Apărare. Ministerul Apărării, Republica Serbia, Belgrad, 17-19.10.2017.

Seminar la Institutul chinez de studii strategice internaționale din Beijing, 13-16 noiembrie 2017.

V. *Lucrări publicate de personalul ISPAIM:*

„Românii în «Marele Război». Anul 1916”. Coordonator: general maior (ret.) dr. Mihail E. Ionescu, Editura Militară, București, 2017

„100 de ani de la deschiderea frontului românesc în Primul Război Mondial 1916-2016”. Ediție îngrijită de Gheorghe Vartic, Editura Militară, București, 2017

„Intrarea Italiei în Război (1915) și consecințele pentru România”. Coordonator: general maior (ret.) dr. Mihail E. Ionescu, Editura Militară, București, 2017

„Anul 1916 în dinamica războiului mondial Intrarea României în «Marele Război»”. Coordonator: general maior (ret.) dr. Mihail E. Ionescu, Editura Militară, București, 2017.

„România în «Marele Război». Anul 1917. Documente, impresii, mărturii”. Coordonator: general maior (ret.) dr. Mihail E. Ionescu, Editura Militară, București, 2018

„Securitatea în Europa Centrală. Între atlantism și regionalizare”. Autor: cc.șt. Carmen Rijnoveanu, Editura Militară, București, 2018

VI. *Editarea publicațiilor proprii: Revista de Istorie Militară și Monitor Strategic.*

Redacția Revistei de Istorie Militară

